

OMLADINA

GLASILO NARODNO
RADIKALNEGA DIJAŠTVA.

X. LETNIK.

UREJEVAL
I. H. Z.

V PRAGI 1913/14. — TISKAL DR. ED. GRÉGR IN SIN.

37242 VIII F 4

VSEBINA.

ČLANKI:

Amerikanske univerze. Fr. Cumont	93
Beseda dijaštvu	69
Brezpredmetnost vitalizma. F. Bosc	71
Ekonomski imperializem. Yves Guyot	28
Gmotno stanje slovenskega visokošolca. Fr. Marinič	166
Goriško srednješolstvo	98
Jugoslovanski program. Starejšina	8
Maske in profili:	
XV. Gustave Le Bon. A. Ogris	23
XVI. Guglielmo Ferrero. A. Ogris	84
XVII. Théodule Ribot. A. Ogris	162
Nekaj jugoslovanstva	3
Ni vse zlato kar se sveti. A. Ogris	9
Naloge novega stoletja. F. Harrison	155
»Omladina« v desetem letu	1
O romantični aritmetiki. A. Ogris	152
I. sestanek slovenskih tehnikov	104
Razvoj naprednog pokreta. J. Krznarič	31
Sirota. Kritika kritike. Medvedšček	88
Stavka na eksportni akademiji in vprašanje trgovske visoke šole. M. Kostenjšek	17
Slovenska upodablajoča umetnost; jesenska in poletna razstava I. H. Z.	38
Za narodno jedinstvo jugoslavenskih plemena S. Z.	36
Zopet na delo!	149
X. redni občni zbor »Prosvete«	104

DIJAŠKI VESTNIK:

»Adrija«	43, 44, 107, 115, 169
»Slovenija«	44, 108, 110, 115, 170, 171
»Tabor«	44, 109, 115, 172, 173
»Eksekutiva«	173
Abiturientom	45
Sokolsko delo na Dunaju	42, 112
Sokolsko delo v Pragi	111
Stradanje	47
Gimnazijci-tehniki	46
Iz Idrije	46
Vlada in pojem slovenske narodnosti	47
Kravali na dunajski univerzi	48
O idrijski realki	49
Za odhodnico	50
Starejšinstvo	51
Shod »Zveze češko-slov. dijaštva«	52
Smrt	52
Naše publikacije	52

VIII F 6 37242

»Omladina« — »Preporod«	53
Meetingu bolgarske ak. mladine v Sofiji	53
Jug. počitniška zveza	53
Klub slovenskih tehnikov v Pragi	112
Dijaštvo sebi	113
Vsedijaška podporni akcija na Dunaju	114
»Kras« — »Slovenija«	115
Manifestacija jugoslov. dijaštva v Pragi	117
Nadprodukcija slovenskih pravnikov	173
Promocije	187

LITERATURA:

Ivan Cankar: Milan in Milena. J. J. 53. — A. Novačan: Naša Vas. J. J. 54. — »Branič slovenski mladini 1914«. J. J. 118. — »Matica Slovenska«. J. J. 55. — Češka moderna, 120. — Bolgarska moderna, 121. — Moderna Italija, 119. — Mistika v franc. moderni, 121. — Nova nemška poezija, 122. — Preteklo leto ruske poezije, 176. — Aleksander Blok, 122. — J. Bunin, 176. — Le Bon in unimamizem, 119. — Luciano Zuccoli, 55. — O somnambulizmu, 177.

FILOZOFIJA IN RELIGIJA:

O važnih problemih svet. naziranja, 57. — Bergsonova vstvarjajoča evolucija, 58. — Ruski intuitivizem, 59. — Prvotne oblike verskega življenja, 59. — »La filosofia contemporanea«, 59. — Narodno jezikovni metamorfizem, 124. — Verski problem, 124. — Nacionalizem in univerzalizem, 125. — Postanek krščanstva, 126. — Log. struktura hist. materializma, 126. — Znanost in kultura, 126. — A. Fouillé, 126. — V. Behterev, 127. — Razumništvo in družba, 176. — Vera bodočnosti, 177. — Psihologija verskih pojavov, 177. — Prirojeni nagoni, 177. — Maeterlinkova etika, 178.

SOCIOLOGIJA IN PRAVO:

Richardova sociologia, 127. — Sociologija, ius, jur. filozofija, 127. — Teorije o vol. pravici, 128. — Področje sociologije, 128. — Sociol. metoda, 128. — Mednarodni pacifizem, 129. — Temeljni pravniški pojmi, 129. — Društveno življenje, 129. — Sodobne smeri v sociol., 129. — Albanci in Romuni, 178. — Kriminalna psih., 179. — Nacionalizem, 180. — Mednar. pravo, 182. — Sufražetstvo, 182.

NARODNO GOSPODARSTVO IN SOCIALNA POLITIKA:

Sociološki pomen napredka, 60. — Politika in morala množic, 60. — Maltuzianstvo v starem veku, 61. — Gospodarska bilanca, 61. — Angleška soc. politika, 61. — Centrala za stanovanjsko reformo, 62. — Narodnogosp. zavod, 62. — Hist. analiza patriotizma, 62. — Židje kot pleme, 62. — Izselenišvo, 63. — Mezdne pogodbe, 63. — Vseuč. stolica za soc. higijeno, 63. — Statistika telefonov, 64. — Moralno sodišče, 64. — Soc. zavarovalna zakonodaja Nemčije, 131. — Tehnika in pol. ekonomija, 131. — Javne podporne akcije za uboge, 132. — Kapitalizem in socialistična podjetja, 133. — Državni in municipalni monopoli, 133. — Gospodarski liberalizem, 134. — Razdelitev poljedelske lastnine v Avstriji, 134. — Finančne težkoče ruskih univerz, 135. — Socialne reforme, 135. — Sodobna Anglija, 135. — Avstralski socializem, 136. — Ruska kapitalist. doba, 136. — Mod. soc. zakonodaja, 183. — Konsumne zadruge, 181. — Marksizem, 182. — Ruski premogokopi, 182. — Standard of life, 182. — Zavarovanje proti brezposelnosti, 183. — Moderna soc. zakonodaja, 183.

BIOLOGIJA:

Biologija, 136. — Kriza darwinizma, 137. — Astenični infantilizem, 183. — Narava bioloških zakonov, 184. — Nagonsko življenje, 184. — Finalizem, 120.

BIBLIOGRAFIJA:

»Česka Politika«, 64. — »The Great illusion«, 64. — »Jahrbücher der Philosophie«, 64. — »Hrvatska pisma« Marjanovića, 65. — »Novina«, 65. — »Ruska kultura in gospodarstvo«, 65. — Trilogija o Dostojevskem, 65. — La vita di Cola di Rienzi, 65. — »Internationale agrarökon. Rundschau«, 65. — »Weltwirtschaft. Archiv«, 66. — Bulletin de l'J. J. de S. XIX., 66. — Za studij avstr. zgodovine, 66. — Dušanov Zbornik, 66. — Dr. Hoetzsh: Russland, 138. — Dr. Ballod: Grundriss der Statistik etc. 138. — »Knihovna poučení«, 138. — M. Beer, 138. — Geisteswissenschaften, 138. — »Spisy dr. Bráfa«, 139. — Topičův Sborník«, 139. — Encyklopädie, 139. — Handb. der soc. Hygiene, 139. »Serbes, Croates, Bulgares«, 139. — Finanzwir. Zeitfragen, 139. — »Rusko a Evropa«, 139. — »Snaha«, 139. — Handb. der Kunstw., 140. — »Die Berufsvereine«, 140. — »Das Neue Pathos« etc., 140. — Manjšinstvo, 140. — »Phasen der Liebe«, 140. — Jugoslovenski filolog, 140. — Nove razglednice, 138. — »Literarna pratika«, 185. — »Jugoslavija«, 187.

KULTURNI DROBIŽ:

Debussy in moderna senzibiliteta, 66. — Germani niso Indoevropejci, 67. — Ibsenov pesimizem, 67. — Ruski futuristi, 67. — Anglikanski klerus, 67. — Société de conférences étrangères de France, 68.

RAZNO:

Slovenska toponomija, 168. — Sramotenje, 168. — »Slovanski klub«, 168. — »Neplodna domišljavost«, 141. — In margine, 144. — Le Bon in dr. Tuma, 145. — Polemika z »Matičarjem«, 147. — Leonovo starejšinstvo, 148. — Z uredništva in upravnštva, 148.

UMETNIŠKE PRILOGE:

Tratnik Fran: Sence Življenja. — Dolinar Lojze: Gubec.

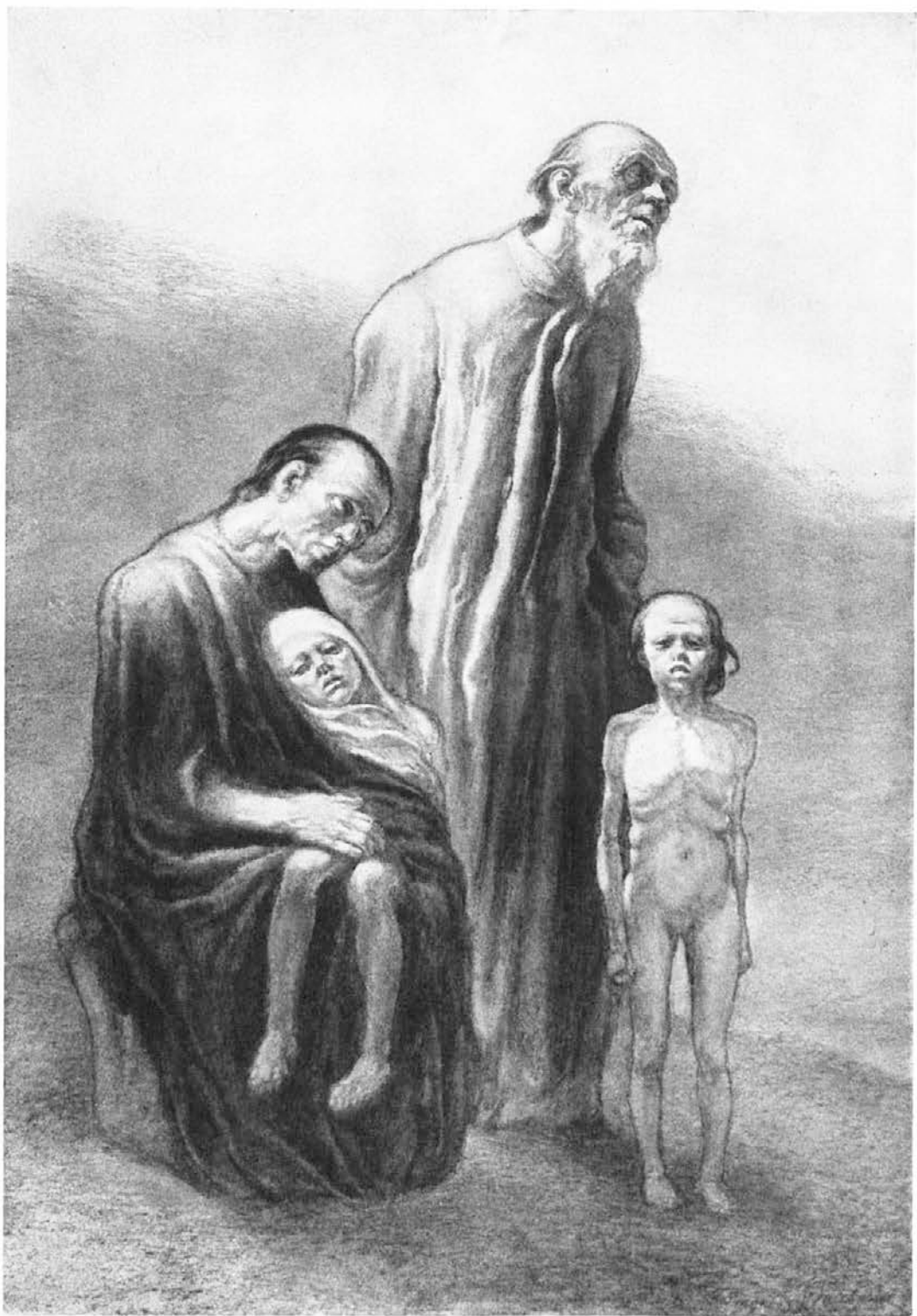

OMLADINA

CLASNO NAR.
RAD. DRUŽTVA
LETO X 1940

„Omladina“ v desetem letu.

Program za deseti letnik »Omladine« je nakazan v pričujočem zvezku, v kolikor se namreč v tej prezanimivi dobi, v kateri živimo, program sploh da določevati. Potrebno pa je, da opremimo prvo številko z običajnim uvodnikom, ki ga takoj porabimo za pojasnitev nekaterih vprašanj in očitkov, ki so bili sedanjemu uredništvu »Omladine« že večkrat prednešeni. Pravi se: »Omladina« vidno zanemarja čisto dijaške tradicije in se preobrazuje v revijo. Pismeno kakor ustmeno je kanila že mnoga beseda v uredništvo, češ da se priobčujejo v dijaškem listu članki, ki jih srednje in celo visokošolec ne more razumeti, da prepletajo termini v živih in mrtvih jezikih vsebino mnogih člankov tako zelo, da pisava že skoro slovenska več ni! Tudi »Omladinina« kritičnost (»kritikastrstvo« se je bralo sem ter tam) ni bila po godu, ker da je odseval iz vsega velik cinizem; slovenski inteligent pa mora biti baje zadovoljen z vsem, kar se v njegovem jeziku tiska! V zadnjem času se je listu zamerilo, ker ni kot mladinsko, dijaško glasilo jurišal brez ozira na levo in pravo za slovensko revolucijo v znamenju jugoslovanstva. In tako dalje (ne oziraje se na socialno-demokratske ekspektoracije à la: politični analfabeti okoli »O.«, ki hočejo širiti svoje protisocialistične in konservativne nazore v literarno-banditskem slogu med slovenskim dijaštvom!). Uredništvu »Omladine« ni težko odgovarjati na očitke; kajti tradicijska smer lista se je po vsebinski plati spremenila hote, vedoma, iz enostavnega stremljenja po spopolnitvi.

Pred devetimi leti je narodna radikalna struja začela izdajati »Omladino«, da je potom lista mogla najuspešnejše razviti svoja stremljenja in predlagati javnosti svoje načrte in svoje delo. Šlo je v prvi vrsti za preporod slovenskega dijaštva (idejni načrt so seveda z vso močjo podpirale nade, upi, kombinacije za bodočnost, saj so preobrati v nastopajočih generacijah v letih navdušenja najrazveseljiveši pojavi, najsolnčnejše točke); treba je bilo odtrgati dijaštvo od okostenelega

slovenskega razumništva z njegovo kulturo in politiko vred, in ga zainteresirati za vitalna vprašanja narodnega razvoja in obstoja. Struja je prodrila na celi črti. Iz prvih letnikov »Omladine« jasno odseva razpoloženje prvih narodnih radikalcev. Vse, kar je podjetno v bodočnost zroča mladina videla in slišala dobrega, se je zabilježilo in apliciralo na domače razmere. »Slovenska« srednja šola in paševanje raznih verskih in neverskih pedagogov, nesmotrenost obrambnega dela in životarjenje narodnega čuta, nasprotovanje klerikalnih in liberalnih akademikov, nerazvita publicistika, ljudsko knjižništvo in izobrazba ter sto in sto drugih potreb je dajalo dijaški struji močno propagačno oporo. Dijak, poln stvarilnega vzmaha gre z lahkoto od načrta k načrtu in tudi k dejanju, dokler mu ne ustavijo poti ovire, ki jim že po svojem idealnem razpoloženju ni kos. Finančne ovire so to. Načrti so stari takoj po spočetju in brez efekta za mladega človeka dolgočasni. Zato je vzrastlo premostravanje slovenskega položaja visoko nad faktično delo za povzdigo in zboljšanje tega položaja. In ta diferenca je istovetna s stagnacijo, brezbriznostjo, degeneriranostjo, idiotizmom, skratka z vsem, s čemer se danes obklada mnogo po pravici, še več po krivici, slovenska publika od strani bolj prebujenega tiska. Priti pa je treba tej stagnaciji, brezbriznosti itd. do dna, premagati jo. Najprej jo moramo poznati sami, v celi njeni notranjosti in zunanosti, in združiti moči, da jo premagamo. Res je, da bi mogla bilanca publicističnega daru koncem leta glede na mnogobrojne strokovne i literarne mesečnike, tednike in dnevno žurnalistiko marsikoga preslepiti, češ, relativno vzeto, z ozirom na tako majhen narod, v takih razmerah itd. itd. obmolkniti vsakteri nezadovoljnež in godrnjač. Ali to je le naša zunanja kulturna politika, na znotraj pa izgleda vse drugače. Površnost in za silo pisanje naše publicistike je veliko, preveliko; kako uboga je izobraževalna plat, solidni stiki z zunanjim kulturnim življenjem so skoro enaki ničli (poreče n. pr. kdo in »Veda?«; prav, mnogo se da iz nje naučiti, recimo podaja tretjino tega, kar bi za zdaj potrebovali). K vzroku ravno tega publicističnega zla, s katerim je v vitalni zvezi plima in oseka vsega slovenskega kulturnega političnega, ekonomičnega, socialnega napredka in razvoja, se tekom leta še povrnemo; ena odločujočih komponent je pač ta, da dijaštvo na visokih šolah sorazmerno še vedno zelo, zelo slabo izrablja izobraževalne primomočke javnih knjižnic (kavaren!) in sploh kulturnih, znanstvenih itd. institutov. Kajti brza otopitev doma je pač pripisovati tudi reku: česar se Janezek ni naučil ... Ali more biti zato spričo zdajšnje stagnacije na vseh poljih stališče uredništva »Omladine« drugačno nego tako, da kar najskrbnejše goji polno delo v notranjem razvoju kulturne politike?

»Omladina« si je stavila nalogo vzpodbujati in bistriti na kar največ

plati. Maske in profili so dozdej v dveh letnikih pokazale na več, nego je mogoče najti v drugih slovenskih revijah skupaj v pol deceniju. Ne pišemo radi samohvale, ampak radi konstatacije. Intelektualne potrebe sodobnega človeka so brez revij prožne, vsestranske vsebine neutešljive; ne, kakor da bi se brez njih sploh ne dalo živeti, ali že sama gotovost, da je človek na tekočem s proizvodi umstvenega sveta, je neprecenljiva opora za vsako solidno, kritično premotivanje in ustvarjanje. Ta svetovni pregled nam je manjkal popolnoma, dasi ga ravno mi potrebujemo, kakor riba vode. S širokim obzorjem šele bomo postali temeljiti, praktični, ekonomični v ustvarjanju svoje kulture. Radi priznamo, da ni in ne bo marsikak članek zadovoljeval radi kondenziranosti ali popolne novosti. Pa to nas ne straši; ostalo bo mnogo imen, mnogo pojmov, mnogo iniciative. Seveda si tudi ne moremo kaj, da bi smehljaje ne zavrnil nezadovoljnežev radi terminov; za dve, oziroma štiri krome letnine ni mogoče razpošiljati »Omladine«, y compris besednjak za mednarodne izraze . . .

Vse drugo ostane kot je bilo; strujine programatične zadeve ostanejo na dnevnem redu in oživljeno jugoslovansko vprašanje bo brez dvoma pripomoglo k živahnim tozadevnim prispevkom, ki jih od tovarišev somišljenikov pričakujemo v najobilnejši meri.

Bavili se bomo dalje zlasti z vzgojnim, izvenšolskim vprašanjem srednješolske mladine, navezane v svojem intelektualnem razvoju na malomestno, neugodno vplivajoče ozračje, z gmotnim stanjem slovenskega visokošolca, ki postaja od dne do dne obupnejše. Interesi dijaštva so nam bili in ostanejo na prvem mestu. Vabimo vse, ki hočejo resno, delavno stopati po poti za ciljem: narodno, gospodarsko, politično, kulturno, jugoslovansko probujeno Slovenijo, v naš delokrog!

Nekaj jugoslovanstva.

... Mi smo to obsodili in priznali Srbiji pravico do svobodnega pristopa k morju. Avstrija pa ima gotovo velik interes na tem da ostane albanska obal, ki zapira z italiskim polotokom izhod iz jadranskega morja, nevtralna in da ne pride v posest njene največje rivalinje — Srbije. (Napredna Misel, I. 5.)

Bodimo čuječi v slovenskem interesu, kajti le s tem dobimo pečat koristnih Jugoslovancev in le tako bomo upoštevani ob eventualnem usodnem trenutku. Izvajajmo dosledno, za kar se navdušujemo, zidajmo na trdnih

temeljnih, ne zaničujmo samih sebe, proučujmo, delajmo z zdravo trmoglavostjo, z ekonomičnim duhom, pronicanim s požrtvovalnostjo. (Omladina IX, 146 str.)

Praška vseučiliška mladina naj ne posluša tega krivega proroka, ki je padel na nivo navadnega denuncianta. Prepričani smo, da se bo praška vseučilišna mladina popolnoma osvobodila Rostoharjevega pogubnega vpliva. (Soča, 22./III. 13.)

Sic transit . . . Kdor je proti dr. R., ne more biti narodni radikalec v smislu dosedanjih tendenc struje. Dr. R. interpretira edino pravilno narodno-radikalna načela, gesla in fraze . . . Zato ni čuda, da struja propada . . . velik del narodno-radikalcev je pustil dr. R. na cedilu; okrog njega je ostalo le par neznatnih političnih analfabetov in mutecev . . . (Zarja, 8./IV. 13, Iz praških krogov.)

»Omladinstvo« in »Preporodstvo« je važno radi zadnjega spora (??) . . . »Zarja« je celo pokazala pod naslovom: *Sic transit*, da je dr. R. naziranje po radikalnem programu edino pravo. Zarja piše: » . . . » k tem besedam izjavljamo, da ima člankar v marsičem prav . . . Ni jasno, ali je »Omladina« (struja) na jasnem, kako je z njenim jugoslovanstvom. Začeli so se spori in debate (??) (Dan, 14./IV. 13.)

»Omladina in Preporod.« Pod tem naslovom smo v pondeljkovi številki citirali neki odstavek iz »Zarje«, kjer list prihaja do frapantnega zaključka, da mora biti Rostoharjevih nazorov vsak narodni radikalec, češ narodna dolžnost je prva, njej se klanjajo vse druge. Pisec dotičnega članka se je gotovo učil logike na isti klopi kakor dr. R. Kajti trdi neumnost, ki ji težko najdeš para. Ali je jugoslovansko gibanje morda kaj drugega, nego *narodno gibanje*? In sicer je to gibanje jako radikalnega značaja. Ali ni glavno geslo tega gibanja »nacija«? In ni prvo etično načelo te struje, da treba za narod žrtvovati. Da, da narodni dolžnosti se klanjajo vse druge itd. itd. (Dan, 17./IV. 13.)

Kateri Slovenec se s polno zavestjo svojega početja poteguje za trializem ali, federalizem, je narodni izdajalec. (Dan, 4./IV. 13.)

Za nas pa ima »Jugoslovanstvo«, v kolikor ga pišemo na svoj prapor, le pomen, v koli-

kor se da stisniti v meje naše monarhije.
(Sl. Narod, 14./IV. 13.)

»Kolikor se da stisniti v meje naše monarhije«, poddčrtali ste to, ne da bi nam odgovorili, ampak ker ste hoteli povedati nekomu na zgoraj. (Dan, 15./IV. 13.)

Zares jugoslovansko vprašanje ima za nas samo eno lice: Doseči avtonomijo v okviru monarhije. Tu smo edini. (Dan, 19./IV. 13. V. Knaflič.)

Narodni interes avstrijskih Slovanov v današnjem mednarodnem položaju torej zahteva, da stojimo na avstrijskem stališču. (Dr. Rostohar, Napred. Misel I. 5.)

»... govornik pisatelj Cankar se je v svoji strasti tako daleč spozabil, vzklkniti: »Mi kar nas je, mi vsi smo te misli, da je naš edini cilj, da dosežemo jugoslovansko republiko«, s čimur se je pregrešil zoper kazensko postavo. (Iz razloga c. k. dež. pred. barona Schwarza za razpust društva »Vzajemnost«.)
Itđ., itd.

Zakaj smo ponatisnili odlomke iz srditega boja, ki so ga vprizarjali marca in aprila meseca slovenski žurnalisti in ga zanesli v nemške in češke liste? Radi tega, da se na prvi pogled razvidi, kako so naziranja o prerujenem jugoslovanstvu z ozirom na Slovence razmetana, kljub temu, da bi se morali tega časovnega vprašanja lotiti z največje treznostjo, zagnati kolo razmotrivanja in dela za domače ropotije v tek in ekonomično uporabljati besede in dejanje. Tudi zategadelj, da pokažemo, da navdušenje ni začetek in konec vse modrosti, najmanj še za jugoslovanstvo, kadar je prisiljeno, momentano vzplapolavajoče in skrivajoče se za nestvarnimi osebnostmi neidealnega kalibra. Dve tretjini reprezentativnega slovensko-jugoslovanskega vzhičenja sta trpeli pod tem pečatom. Tekom žurnalističnega prerekanja je bilo večkrat dotaknjena narodno-radikalna struja, predvsem praška veja, in indirektno pozvana da naj sede že pogumno v to ali drugo skodelico... Tako je izgledalo, kakor da smo Albanofili, Srbofili, štreberji, avstrijski patriotje itd. (vse tisto, kar je dobil dr. Rostohar servirano od »Dneva« in drugih žurnalov za zloglasna zgoraj citirana mesta v članku: Z resnico na dan). Vzhičenje je danes končano in zato pridemo lažje do besede.

Jugoslovanstvo je bilo v struji na dnevnem redu kot kulturno, gospodarsko vzajemniško vprašanje, celjski shod je vzprejel tozadevne resolucije, tretji, ljubljanski shod se je vršil v reševanju jugoslovanskih problemov. Podneta, ki bi vzajemniško akcijo spravil in obdržal

v pravem tiru pa ni bilo; vračali smo se rebus ingestis k domačim vprašanjem (saj nam ni bilo mogoče redno živeti v stiku niti z eno srbo-hrvaško napredno skupino, ker so vstajale in padale druga za drugo). In vsa jugoslovanska vzajemnost bodisi časnikarskih, bodisi drugih konferenc ni prišla preko prisrčnih vzprejemov in bratskih govorov.

Vojska pa je na mah zasidrala tisto, kar je plavalo v negotovem: misel, vedno še preslabih korenin, da bi vera v njo bila enaka delu za njo! Jugoslovani v podobi kompaktne skupine, s svojo posestjo, svojo voljo, svojo močjo sovražniku in prijatelju nasproti. Trabant se je spremenil v fiksno zvezdo... *Mislimo, da ni količkaj zavednega Slovenca, ki bi se ne čutil s Cankarjem vred v disciplinarni preiskavi radi zgoraj navedene izjave*; mislimo dalje, da smo s tem starim svojim relacijam do jugoslovanskega vprašanja dali najmodernejši pečat...

Zavedamo se, da smo od vlade sistematično uničevani, ker nam zavira pravilen razvoj in nas izrablja; vemo, da je edino samopomoč na mestu, da bi spričo v eventualne avtonomne uprave zedinjenega slovenskega teritorija bili navezani na zunanjo oporo. In oprli bi se brezdvoma na tistega, ki nam ne bo oviral narodnega razvoja niti v najmanjšem, pač ga pa pospeševal. In po toliko in toliko bridkih eksemplih ni težko dati tega pozitivnega odgovora, da je Avstrija izgubila vse simpatije in vse upanje, sploh še kdaj biti za nas kaj drugega nego Danajec, tudi če pride z darovi.

Bolj na jasnem si bržčas nihče ne more biti, kako je s Slovenci in z jugoslovanstvom z ozirom na politiko zedinjene Slovenije. Potí, ki vodi k cilju sta seveda dve: rama ob rami z državnim pravdnikom in z Damoklejevim mečem veleizdajniškega paragrafa nad glavo ali pa taktično brezhibno, vendar izrazito delo za sigurno pronicanje slovenskega naroda z jugoslovansko mislijo. Narodno radikalna struja, ki stoji na sredi pota započetega dela bo naprej orala slovensko kulturno ledino, posvečala se z največjo vnemo političnemu ter gospodarskemu študiju in obrambnemu delu; pospeševala najintenzivnejše idejo zedinjene Slovenije in jugoslovanstva, odklanjala pa bo forsirano iredentovstvo, ki bravurno ogroža posameznike in celoto.

Mogoče, da se nam bo očitala bojazen, premalo revolucionarnega duha, svežosti. Ali to nas ne bo spravilo iz ravnovesja. Že prvi razmah jugoslovanskega navdušenja nam je pokazal in dokazal, da nismo ničesar zamudili, ker se nismo zapletli v žurnalistične kontroverze, ki so kljub svoji srditosti radi nestvarnosti (primerjaj le zgornje odlomke) naglo preminule... Nismo se hoteli pričakati s »Preporodom« o vrednosti in nevrednosti slovenske kulture in upravičenosti slovenskega

jezika, ker bi s tem krušili jedro jugoslovanstva. Vedeli smo, kakor vsak, kdor je prečital dr. Rostoharjev zloglasni uvodnik v »Napredni Misli«, da Slovenci nimamo prav nikakega vzroka potegovati se za dozdevne avstrijske interese v Albaniji, ampak želimo, da je vztočna obal jadranskega morja jugoslovanska posest; ampak »Omladina« ni mogla takrat kar iziti in se otresati »pogubnega vpliva praškega krivega preroka« radi albanskega lapsusa in drastičnega označenja pospeševanja preobračanja Slovencev v Srbo-Hrvate (slovensko renegatstvo). (Mimogrede naj konstatiramo, da tako »Slovan« kakor »Preporod« prevajata članke iz srbohrvaščine v — slovenščino!!) In hladnejše naše stališče mesto navdušenje bruhaječega vulkana ima tudi svoj vzrok. Živimo ločeni od domovine, od svežih ustnih sporočil načrtov, izjav južnih sosedov in kombinacij z ozirom na lastne projekte ter nam je tako vzeta vsa momentana romantika gorkih novic, rodeča navdušenje in gradeča fiksno idejo . . . Ampak komu li nista drevenela kri in mozeg ob veličanstvu hrabrosti, požrtvovalnosti, da je v mrzličnem veselju norosti drl žnjimi, bredel vode in jurišal Kumanovo, besnel po polju granatam v lice, plezal, zdrkal po betonskih stenah, jemal Odrin in se vračal od pohoda — sna mrk, stisnjenih pesti . . . Ni nam tako dano boriti se za svoje . . . za svoj ponos.

Ponos? Ob nedeljah igra v »Zvezdi« metropole godba polka, ki je pred štirimi leti streljal na slovenski ponos in krvavil metropolo za slovensko reč. Po štirih letih je vse pozabljeno, Balkanci padali za svojo reč in Slovenci se navdušujejo zanje ob godbi polka, ki je dokazal, da smo še zelo nezreli za akcije, ki se rešujejo z uma svetlim ali pravim mečem . . .

In zato bo reprezentativno jugoslovanstvo v Slovenih še precej časa kolebalo; zakaj prvi amaeonskik ontroverzi (ki že danes izgleda arhivsko), bo sledila druga in kje so garancije, da ne z enakim potekom in koncem kakor prva? Vendar vseeno boljše tako nego nikako. Mi hočemo orati v brazdi slovenske ledine dalje. Cilj Zedinjene Slovenije je paralelen s ciljem političnega jugoslovanstva; ali prvi je realnejši, priročnejši, drugi romantičnejši, nesigurnejši, opolzlejši Delati hočemo na to*), da se jugoslovanstvo povzpne na platformo, odkoder bo razvidno vsem v vsej svoji preprostosti, potrebnosti in jasnosti, postavljeno na temelj vsestranstvo zrele evolucije, šele potem pa se izročimo magari tudi revolucijskemu valu.

*) V »Preporodu« smo čitali, da namerava izdajati njegov konsorcij brošure o raznih vprašanjih Slovencev z ozirom na jugoslovanstvo. Akeijo je pozdravljati in želimo le, da si bodo stavili izdajatelji načelo: predvsem stvarnost!

STAREJSINA:

Jugoslovanski program.

Delo je glavno, programa ni treba. Tako pravijo eni in pritrditi se jim mora: Delo je glavno! A organizacije mora vezati ideja jasno izražena in priznana od članov. Dijaške organizacije še posebej potrebujejo idejne podlage, sicer vsled teoretične nejasnosti in prerekanj nikdar ne pridejo do velike akcije. Ker naš jugoslovanski program ni tudi z besedo dovolj jasno ugotovljen, je prišlo do napadov, pisarjenja in očitka, ki so bili na naš naslov povsem zgrešeni. — Naš program stoji in pade z *nacionalizmom*. Ker smo se od prvega hipa zavedali, da je jugoslovansko gibanje res nacionalno kat' exohen, zato se čudimo vsakomur, ki more najti nasprotja med našim programom in Jugoslovanstvom. Teoretično smo že dalj časa spoznavali da ima ta etično tako sorodna masa, ki živi od Beneške ravani do Črnega morja, vse one znake, ki jih najdeš pri *narodih*: isti narodni jezik, ki ima pač nárečja in 3 književne jezike, vendar na sklenjenem teritoriju preha ja kakor mogočen val; le umetne politične meje med nami, le ostanki razdružujočih sil, pri tem pa enaka usoda, ki se ravno izza 19. stoletja dan na dan poostruje v skupni boj za narodni obstanek. Kakor bat v retorti nas tišči strahoviti pritisk Germanstva in Italijanstva, ki bo kmalu udušil sredobežne sile danes še številnih separatistov ter nas zvaril v nerazdružno celoto. Ob ognju srbsko-bolgarskega junaštva se je še bolj razgrel naš narodni čut, ki nam veli, da vzmožimo odporno sil proti tujstvu in branimo mejo, ki je istočasno slovenska in jugoslovanska. Le poglej dragi prijatelj-slovenski izobraženec v svoje sree: ali imaš dva občutka, enega za Slovence, enega za Jugoslovane? Ali res ljubiš Hrvata, Srba in Bolgara le od danes do jutri, t. j. dokler baje Slovincem to kaže? Ali bi mogel to ljubezen prodati za kako dozdevno koncesijo Slovincem kakor so to storili oni slovenski poslanci, ki so l. 1866 glasovali za dualizem, a dobili gorenjsko železnico? Ali je tvoja ljubezen na odpoved »ex contractu do ut des«? Opazovali smo ogromno večino slovenskega ljudstva in sebe ter dognali, da čut, ki nas veže ni trenuten in sebičen, marveč je brez-pogojen, prihajajoč vsled neke notranje nujnosti. Čutimo, da imamo do Jugoslovanstva dolžnosti in mu moramo žrtvovati brez vidnega plačila. To je tisti čut vzajemnosti, ki tvori bistveno podlago narodne zavesti. Kar čutimo za Jugoslovanstvo, to je naša narodna zavest. Narodna je, identična je, pa jo imenuj slovenska ali jugoslovanska zavest. Poreče kdo, da tako ne čutijo še vsi Jugoslovani, zlasti da je med Hrvati in Bolgari še treba mnogo napredka naši ideji. Morda se jim dela krivica, a bodisi, da je tako. V tem slučaju nam je pač naloga, da i tamkaj širimo svojo idejo. Drugi zopet poreče: res je, da imamo vse znake naroda in

mного nas tako čuti, a ni nas še dovolj da bi mogli reči: »Jugoslovanstvo je narod« marveč moremo reči le: »Jugoslovanstvo naj postane narod.« Kdor tako govori, je v sreči isti kot mi, a vprašamo ga: ali so slovenski prvoborniki ko so prav iz neznanega kroga začeli buditi Slovence k zavednosti, pridigovali, da hočejo iz Slovencev stvoriti narod ali so klicali: Slovenci s m o narod, zavedajte se tega! Vsi vemo, da so postopali po slednji metodi, budili so, ker je že bilo, a je spalo. — So še med nami taki, ki bi radi iznašli nasprotij med Slovenci in Jugoslovanstvom. Naivno trdijo, da so Jugoslovani aritmetična svota 4 narodov. Ti ljudje niso bivali v naši domovini, ko je buknilo na Balkanu. S ponosom se imenujemo Slovence ter se bomo i v bodoče, ponosni smo na kulturno delo našega književnega jezika. Ime je mnogo in tudi književni jezik je velikega pomena, a daleko ni vse, marveč glavno je oni elementarni čut vzajemnosti, ki nas osvaja in podvrže ter poruši vse zapreke, porazi vse meje, da organizira po krvi in jeziku sorodno maso v — narod. Mi, ki smo bili priča pokreta hrvatsko-srbskega ujedinjenja, balkanskega nastopa in čuvstvovanja slovenskega ljudstva, mi naj bomo pesimisti? Meje naše domovine so se razširile, zdaj pa glejmo da pokličemo vso domovino na naša bojišča!

ALBIN OGRIS:

„Ni vse zlato, kar se sveti.“

O d časa, ko sem se o priliki Karáskove maske izdal, da moja realistična ortodoksnost ni skalnotrdna, so jeli leteti na mojo malenkost od različnih strani anatemi, spočetka poedino, potem vedno gostejše in v zadnjem času pada kar cela toča očitkov, tako da si ne morem kaj, da bi se malo ne nasmehnil. Reakcionaren sem baje, fevdalno okužen in bogve, kaj še vse. Na vse zadnje bo urednik »Svobodne Misli« morda celo kakšen potuhnjen klerikalec ali jezuitski špijon. Kukala mi majka! Nekteri mi očitajo tudi, da Masaryka nisem razumel. Bogme, res je! Nisem ga razumel, vsaj tako kakor bi to želel on in slepi »mojstrove« učenci. In če bi ga bil razumel, bi imel povoda dovolj, da grem nemudoma k psihiatru. Kajti realistična učenost je kakor drevo spoznanja in moralo bi se prepovedati iz duševno-higijeničnih ozirov, uživati njegove sadove. Znano je namreč, da postanejo ljudje, ki so vgriznili v to jabolko, duševno betežni in da laborirajo brezizjemno na zelo razviti megalomaniji. Ako pa morda kdorsibodi domneva, da stresam le pavšalne trditve, mu posvečujem naslednjo ilustracijo zgorajšnjega mednarodnega pregovora.

Psihološki razumljivo je, da imajo za idealne cilje dovezetni »nadebudni« ljudje mnogo smisla za dekoracijo. In ako najdejo proroka, čigar sentimentalna malkontentnost odgovarja njihovi potrebi po katehizizmu, se mu vržejo brez razsodka v naročje. Vaški filozof bi rekel, da je bilo vedno tako in da bo še vedno tako. Reputacija, medene humanitarne besede, koketiranje z navidezno ultraradikalnimi idejami, sem in tam kakšni osebni stiki, to in enake stvari vzamejo mlademu »sinu Muz«, ki ima še tople hlače od gimnazijskih klopi, še ta kritični čut, kar ga ima in idealno stremljenje okosteni kmalu v ponižni pravovernosti, sovražnici stvarnih razlogov.

Slovensko masarykovanje traje že precej dolgo. Če pa napravimo bilanco, najdemo manco. Naša idolatrija ga je povzdignila do proroka in realist veruje v Masarykovo nezmotljivost ravno tako sveto, ko katolik v nezmotljivost rimskega papeža, samo s tem razločkom, da mora verovati poslednji le razglasom *ex cathedra*, medtem ko gre realistični vernik čez drn in strn.

T. G. Masaryk ima nek pomen za češki narod do svetovne slave pa, ki mu jo pripisujejo, ima še zelo daleč. Edini njegov spis, ki se citira tudi v inozemstvu je habilitačna studija »Der Selbstmord als soziale Erscheinung« (1881) zastarela monografija. Že katoliška znanost ima o tem problemu boljša dela. Preštudiral sem obilo moderne sociologije, politike i. t. d. a na Masarykovo ime se ne spomnim, da bi nanj nalletel. O filozofskih spisih ni niti govora. V času Masarykove petdesetletnice je napisal sicer Čeh Blaha nekaj strani v *Revue internationale de Sociologie* in neki drug Čeh v neko ameriansko smotro, a kako siromašno izgledajo tam ti članki. Kakor bi poročal v inozemski moderni liter. reviji o našem Bleiweisu ali Koseskem. Dr. R. Eisler je izdal lani »Philosophen-Lexikon«, rejen kodeks z 894 str., tiskan s petitom, kjer je našla vsaka malenkost svoj zasluženi kotiček. In kaj ve povedati mednarodna slava o češkem narodnem filozofu. »Er unterscheidet (wie Spencer) abstrakte u. konkrete Wissenschaften, welchen letzteren die ersteren sich unterordnen müssen. Die materialistische Geschichtsauffassung bekämpft M. unter Hinweis auf die Bedeutung u. Wirksamkeit der Ideen, des Geistigen.« To je vse. In je li to kaj novega, kaj tako znamenitega? Ako pa realisti sami ne morejo najti konca svojim slavospevom, to še ni nikak kriterij.

Realisti in naši realističarji trobijo, da je Masarykova humanitarna filozofija velikansk napredek in edino odrešujoča panaceja za kterokoli narodnosocialno in kulturno patologijo. Ravnajmo se po njenih lepih naukih in narod bo zveličan in mi žnjim, to so njih sanje. Oglejmo si malo to filozofijo, kajti v nji tiči jedro Masarykovega mesijanstva.

Masarykov evangelijum sloni na dveh podlagah, na filozofični in versko-zgodovinski. V dobi, ko so orali na češki filozofski ledini razni Klaceli, Hanuši, Purkyně, Maly, Durdiki i. t. d. ni bilo težko si steči malo slave. Postaviti proti Heglovemu konstruktivnemu idealizmu in Herbartovi psihični mehaniki, pabrke iz Comte-a, Spencerja in Hume-a bi znal še marsikdo. Kot sad svoje angleške in francoske lektire je napisal M. (1885) svojo »Konkretno logiko«, ki naj bi služila za učno knjigo njegovim slušateljem na univerzi. Delo je sistematika človeškega znanja, nekaj metodologije in praktičnih nasvetov, kakor jih producira filozof. literatura na tisoče in tisoče. Comte-ov pozitivizem je popravil M. z St. Mill-ovim psihologizmom, Spencerjev agnosticizem z versko evolučno teorijo in iz te zmesi se je porodila realistična filozofija. Le da je zamenjala socialno mehaniko in statiko družabnega dogajanja s statiko morale, etike in religije, stvari, ki se zde Masaryku ravno tako važne ko svetloba in zrak. Seveda te lepe lastnosti ne misli tako in abstracto, ampak on meni *svojo* religijo in *svojo* etiko, kar se prvič protivi liberalnosti, ktero zahtevamo od uljudnega človeka, drugič znanstveno vendar malo pretirano, tretjič ne novo, ker je to isti sentimentalni verski alkoholizem, kakor je divjal svoje čase v slavni »Union pour la renaissance morale« ter v Reville-ovih, Lagarde-ovih Naumannovih in Harnackovih spisih. Masaryk operira z etiko in enakimi stvarmi ne kot s socialnim produktom, temveč kot s človeku immanentnim in transcendentnim momentom, kar je gotovo vse prej nego realistično. Na vse zadnje pride do zaključka, da ateizem *izključuje* spoznavanje evolucije in napredka, češ le monoteist je v stanu razumeti tako visokoučene novosti. Nikdo bi ne smel oporekati Masaryku, ako bi bil ohranil to modrost za privatno rabo, po kritiki pa kriči, ako potvarja zgodovino, da najde tam svojo historično paralelo in proglasi potem svoj izum za edino pravo češko narodno filozofijo. A priori si konstruira življenski nazor, ki temelji na humanitarnosti, ljubezni do bližnjega, do resnice in morale, na etičnih motivih, ki naj vodi vse človeško dejanje in kar je še tako lepodonečih besed. In akoprem je česka zgodovina zelo burna, zagrne Masaryk češke reformatorje in brate s *svojo* učeno in naučeno humanitarnostjo in evo vam kamna vseh modrijanov, končne resnice vseh resnic. Pa čujmo Masarykovo formulacijo: Naši buditelji, pravi M., so našli trden filozofičen temelj za svoje stremljenje v humaniteti. Svobodomiselni češki pokret je naravno kazal k češki reformaciji, k bratovskim in husitskim tradicijam, naši buditelji so nadaljevali tam, kjer je prurušila reakcija razvoj. Stem so zagnili propad, ki ga je izkopala protireformacija. Dobrovský, Kollár, Šafařík, Palacký so zagovorniki vznešenih tradicij češke reformacije in svobodne vesti, oni propovedujejo bratovske humanitarne

ideje. Naš prepород je toraj historičen in čisto naraven razvoj, ideja humanitete se je spojila čisto naravno s stremljenji češke reformacije. Od Dobrovskega in Kollára oznanjevani humanitetni ideal, prepородni češki ideal pomenja za Čehe njih narodno misijo, izdelano in izročeno od čeških bratov. Humanitetni ideal je ves smisel češkega narodnega življenja. Humaniteta, čista človečnost je res ideal občnega bratstva, ideal češke enote je edino češki ideal in češki prepород je nadaljevanje reformnih idej. Humaniteta je le druga beseda za bratovstvo. Češka humanitetna ideja mora biti trdna podlaga ne le za Čehe temveč za vse narode. Češka humanitetna ideja, češka ideja bratovstva — to je vodilna ideja celega človeštva. — Prosim vas, to je pa že malo preveč. Ravno češki bratje naj bi bili našli eliksir za vesoljni svet! Ampak ne razburjajmo se, kajti to vse skupaj *ni res*. Masaryk je zamenjal naravopravno humaniteto iz konca XVIII. stol. s humaniteto češke bratovske enote. Prej omenjeni voditelji češkega prepорода so izposodili namreč svojo humaniteto od Herderja, tega svobodomiselnega racionalista in kozmopolitičnega romantika. Dognano je, da pozna Palacký le svobodomiselni antiklerikalizem in antiabsolutizem svojedobnega liberalnega stremljenja v Avstriji, da Kollár ne more najti dosti entuziazma za Herderjeve humanitarne homilije, da zametuje Dobrovský češko-bratovske ideje (»styděti se musíme za ty doby« . . . »Ich kann nur die unseligen Folgen des blinden Fanatismus beklagen, der mir fast unbegreiflich ist, von Seiten derjenigen unglücklichen Schwärmer . . .«) in da se Šafařík ni brigal za drugo, kot za slovanske starožitnosti. O čeških bratih in njihovih idejah so vedeli bore malo in so se interesirali za one dobe *zgolj iz jezikoslovnih ozirov.**) Prvo delo o bratih je spisal še le Gindely na prigovor *klerikalnega, nemškega* prof. Höfer-ja in še le Dr. Goll je mogel vodati v novejšem času objektivno slike češke enote. In kaj je prišlo na dan? Da sloni *prava* češka bratovska humaniteta na *svetem pismu!* Češki bratje so propovedovali ta ideal z ozirom na večno zveličanje, na nauke Kristove, z ozirom na peklenske muke, ki čakajo nehumanitarne ljudi na onem svetu. Češki bratje so bili običajni srednjeveški fanatiki in heretiki, ki so hoteli biti bolj pobožni nego vsi ostali kristjani, voditelji češkega prepорода pa so poznali le liberalne ideje. Njih humanitarnost je Herderjeva lastnina, »češka« humanitetna ideja, vodilna ideja vsega človeštva pa se izkaže kot nemška ideja, češki ideal kot ideal nemške romantike. A to ni ironija? In ali je realistično, konstruirati iz zgodovine tako umeteljne ideale, protestantsko-humanitarnost za narod, ki je katoliški skoz in

*) Kdor nima drugega pri roki, naj si prečita samo monografije v starejših letnikih »Dom in Sveta«.

skoz? Kdor pozna katoliško mišljenje češkega preprostega ljudstva, mi bo to pritrdil. Ali to ne diši malo po dogmatizmu, če se predpisuje izmišljeni ideal za ideal »celega človeštva«? Tako je modroval M. v spisu »Česká otázka« l. 1895. Takoj prihodnje leto pojmuje realist Masaryk humanitarno idejo zopet drugače v spisu »Jan Hus«. Kar zveemo tam se da formulirati takole: Verska ideja je bila več ko 400 let naravnost vidna in odločnoča vsebina češke zgodovine, češko bratovstvo je temeljilo na čustvu in verski ideji, humanitetni ideal, preporodni ideal je imel zraven prosvetne vsebine svoj nravni in verski cilj. Palacký in Havlíček stojita na versko pojmovani humaniteti, Kollár, Palacký in Havlíček se strinjajo v tem, da mora biti jedro češkega narodnega karakterja versko. Naloga češkega človeka je, ne izgubiti iz mislij in srea verskega zaklada češke reformacije. Verski problem je problem češkega življenja, to je češki problem kateksohen, za to je češko vprašanje koncem koncev versko vprašanje. — »Česká otázka« nam kaže češki ideal kot misel ljudskega bratovstva in demokratične enakosti, v »Janu Husu« je problem že verski. Nič ko konstrukcija! Res je, da so posegali verski momenti včasih globoko v češko zgodovino, ali v kateri deželi so posegali manj? Potem se zreducira vse evropsko vprašanje na versko vprašanje. In če so igrali verski boji svojodobno vlogo, ali gre radi tega proglašati versko čutenje za karakteristikon češkega naroda? Pa morda so vstvarili Čehi novo lepo in idealno verstvo? Vse prej ko to, pač pa nahajamo dosti plagijatov. In če je verstvo značilni znak Čehov, zakaj je v njihovi parlamentarni reprezentanci najmanj ljudi, ki bi branili verstvo, kjer največ zaleže? In nemški humanitarni idealizem Palackeega, Kollárja in Havlíčka je po Masaryku na isti razvojni črti ko husitska pobožnost! Husiti pa niso bili le heretiki ampak tudi zelo ortodoksni fanatiki, ki so se držali sv. pisma prav talmudski in bi sežgali Masaryka in češke preporodne voditelje ravno tako kakor je inkvizicija sežgala Husa. Palacký in drugi so se izogibali verskega vprašanja kolikor mogoče in so reševali v starejši češki zgodovini zgolj iz politično-znanstvenih ozirov.*) In kaj ve povedati Masaryk o vsebini svojega versko-bratovskega ideala. »Mi moramo živeti v smislu naše zgodovine, naš preporod mora biti preporod duše, z novim življenjem celega človeka moramo kakor nekdanj Hus, iskati resnico, poslušati resnico, se držati resnice, braniti resnico do smrti. Živeti moramo naše notranje, naše pozitivno življenje, moramo se vrniti duševno k češkim bratom, prežiti v notranjosti ideje čeških buditeljev tako dolgo, dokler vse češko življenje ne postane

*) Pravni zgodovinarji vedo, da so tedanji verski boji velikim delom le polit. in ekonom. borbe med plemstvom in mesti.

nadaljevanje na cesti čeških bratov!« — Prosim, kdo razume takšno filozofijo? Pred kratkim se je slovenski filozof izrazil malo nesrečno o neki dnevni politični kočljivosti. In kakšen hrum in šum. Takoj je bila karikatura v »Dnevu«. Kaj bi se zgodilo še le Masaryku, ako bi šel pridigat slovenski inteligenci, ki ve k sreči o njem le, da je baje zelo učen, tako učen, da ga nikdo prav ne razume. Realisti pravijo, da se ne ozirajo na zgodovinske momente (kakor statopravniki), da jim gre le za stvar, za njeno jedro, da se ozirajo le na dejanske in sodobne potrebe i. t. d., ne vidijo pa da plava njih filozofična in idejna podlaga v najabsurdnejšem historizmu, v najgrotesknejših konjekturah in konstrukcijah. Realizem voditelja se izkaže kot najbujnejši romanticizem, ki so ga porodile naravopravne Rousseau-Herderjeve fantazije. — »Pro toho, kdo stojí na stanovisku náboženském, otázka národnostní je podřízena,« pravi M. v spisu »Česká otázka«. In ker mora stati realist vendar na mojstrovem verskem stališču, pride zanj narodnost v najugodnejšem slučaju še le na drugem mestu v ozir. To vendar nasprotuje (po mojem skromnem mnenju) kardinalni točki nar. radikalnega programa. Ne dajmo se speljati od realistične fraze »problem malega naroda«, kajti praktično se ozirajo realisti v prvi vrsti na verski moment in ne morejo najti dosti besed, da očrniijo narodnostni boj, ki je in mora biti po svojem svojstvu agresiven ako naj zmaga. Defenziva obstoji le zato, da se premaga. In kaj briga politika, ako se potrebna agresivnost ne sklada z realističnim idealom humanitarnosti in verstva? — Masaryk utemeljuje svoj egalitarni demokratizem na miroljubni in demokratični naravi starih Slovanov, češ da se je ohranil ta značaj do dandanes in da so Slovani poklicani preroditi svet v duhu demokratičnega pacifizma. Kirk-Kilisse, Kumanovo, Lile Burgas in Odrin so lepa ilustracija te lepe ideje in kakor da bi J. M. Soběstanskij ne bil dokazal že l. 1892 ravno nasprotnega. Masaryk ima svojo misel iz staršega Leroy-Beaulieu, ki je napisal o Slovanih, kakor se spominjam še izza gimnazijskih let, zelo romantične stvari v La Revue des deux Mondes. Ako ps^o so Garšín(!), Tolstoj in Dostojevskij včasih pacifistično razpoloženi (Masaryk jih venomer citira za zgled), to še dolgo ni nikak argument. Realistično to tudi ni.

V tem smislu je spisan tudi »Rámcový program české strany lidové«, kjer je govori o nekih metafizičnih pravicah Čehov, ker imajo Husa, o nekem naravnem pravu(!) s historično vsebino, enakopravnosti vseh ljudij in obeh spolov in dr. Ta program je krasna molitev humanitarnega idealizma, ki pa bije dejanski realistični in realistični politiki krepko v oči. Po programu bi morali biti ljudje naravnost idealni. Vsi politiki bi morali biti etično dobro poučeni in bi morali biti večji najsubtil-

nejše realistične ekvilibristike in ekviprobabilistike, da izvohajo, je li kakšen političen čin etičen (po realistično etičen) ali ne. A to ni hudo-mušna herezija naših dni. Politika, najsuhoparnejši »do ut des«, navaden »business« in etika! Popoprane rozine! A propos! Nekdo je napisal pred časom, da od realizma ni daleč k socialni demokraciji. — Pa brihtni gospod iz »krogov praškega dijaštva« je prezrl, da realisti ne priznavajo historičnega materializma, da se njih gospodarske reforme daleko ne dotikajo najzmernejše komunizma in da so proti razrednemu boju; tabora se ločita v *treh kardinalnih točkah*, kar je za človeka, ki si daje za svoje motive odgovor, vendar že zelo, zelo veliko. Sicer pa tudi ni veliko čudo, ako zdrkne družabni nazor v narodnem gospodarstvu in sociologiji precej malverziranih mladih ljudij iz realističnega niveau-a na socialističnega. Na ta način je slovensko masarykovanje zmešalo pojme marsikteremu »nadebudnemu« tako da je šel iz radikalnih akad. društev iskat svoje duševno pribežališče v tabor svetega Marxa. In je li limonada, ki ne more podati mladim ljudem nobenega *konkretnega in realnim razmeram odgovarjajočega trdnega stališča*, realizem?

Moderna češka znanost, kolikor je je, priznava unisono, da ji Masaryk kot znanstvenik ne imponuje in ji ni nikdar imponiral. Realist, ki pravi sam: »Historií a památkami doby starší zabýval jsem se vždy jen jako na doklad a důkaz svých pozorování sociologických... Docela jinak ovšem vypadá historický empirism«... (Č. O.), ki je toraj pretvarjal zgodovinska fakta dokler niso dokazovali njegovih apriorističnih spekulacij, gotovo ni znanstvenik. Masarykove teorije se ovrgli popolnoma Goll, Hofman, Krofta, Chalupný, Pekař, Zd. Nejedlý i. t. d. In kako se moremo zanesti na program, temelji katerega... pardon, ki sploh nima temeljev? Realističen gotovo ne more biti. Trdnega stališča ni mogoče najti. Realistična politika je samo nestalnost. Prvotno je bil Masaryk zoper vsako politiko, l. 1890 se je zvezal z Mladočehi (Dr. Jul. Grégr, Tilšer) in se vrgel z vso vero do dnevne politike in sprejel državnozborski mandat, ko ni videl uspeha, je privlekal svojo barčico zopet iz političnega vrtinca, proglašivši, da podaja njegova stranka le smer in metodo, pozneje je zopet presedlal in prestavljal priliki Wahrmundove afere antiklerikalne kulise, paktiral z drugimi strankami in prepovedoval paktirati drugim in morda se proglasi pri prihodnjih volitvah zopet le smer in metoda. Ravnati se po vetru bi ne smel biti karakteristikon realista. Vpraša se pa tudi, je li realistično ustanavljati stranko, ki je že po kvantiteti svojih članov izključena od vsakih političnih uspehov. Za izgovor se pravi: Realistična stranka naj bo ferment, ki naj daje vsemu češkemu javnemu življenju vodilne osebnosti. Nekaj osebnostij je, ki so se jele šolati pri realistikih, ampak ni li vsa

zgodovina te strančice le dolga veriga secesij najboljših elementov, ki so postali največji nasprotniki realističnega evangelija. G. Schauer je bil prvi, ki je utekel k »Narodnim Listom« in dokler »realistična« stranka ne bo realistična, ne more biti drugače. More li ta humanitarni fanatizem, ta moralistična dogmatičnost in to etično farizejstvo vabiti druge ljudi ko malkontentne elemente iz polinteligence, učiteljskih krogov, kratkovidnega profesorstva in še slabše orientiranega dijaštva? Da ne govorim niti o velikanski zmešnjavi, ki jo dela realistična moralna inkvizicija na polju umetnosti in literature. Češka moderna ve povedati o tem zelo mnogo. Hujše ni nastopal proti razvojnim tendencam v literaturi niti Mahnič kakor to dela realistična publicistika, nji na čelu »Čas«, za našo dobo bistveno reakcionaren list. Kdor kulturne okostenelosti in notranje praznote tega žurnala ne čuti, tega je res zaman bombardirati s stvarnimi argumenti, ta bolega res že na »beotski anesteziji« kakor se izraža dobro Arne Novák. Upirati se razvoju in soditi v XX. stol. vse le po svojem kalupu, diši po srednjem veku in je vse prej ko realistično presojati razvojne faze po njih notranjih razvojno-nujnih momentih.

Tako izgleda Masarykov realizem brez bengalične luči ortodoksne slepovernosti. Dotaknil sem se le glavnih momentov. Upam da mi bo dodeljeno zaenkrat malo miru. Da pa ne bo kdo mislil, da je M. morda kakšen sociološki novotarec, naj pogleda, da ne omenjam celih litanij drugih, — le Fouillée-ove spise, izdane pred Masarykovimi knjigami, kjer se najde isto vse boljše in jasnejše.

Končno še eno storijsko. Ob priliki M-ove 60 letnice se je priredila na univerzi nekaka akademija. Učen filozof je dokazoval v govoru, da je M. idealist. Takoj je vstal drugi in dokazal da je pozitivist, tretji da je humanitarni realist i. t. d. Ako ne vedo niti njegovi kolegi strokovnjaki, kam prištevati njegovo modrost, kako hočemo to vedeti mi, in ga nazivati našega mojstra, mi novodobni pravniki, tehniki in medicinci, ki imamo opravila zadosti, da kolikor toliko preštudiramo realne sile sodobnega družabnega razvoja in nam filozofske spekulacije niso ravno takšna srčna potreba?

Slovenska mladina preživlja kritično dobo. Novi problemi so potrkali čez noč na vrata in zmedenost postaja dan na dan večja. Izgleda pa, kakor da vlečejo tudi tokrat bolj vznešene besede ko stvarno presojanje dejanskega položaja, kakor da se pripravlja novo masarykovanje. Bo li našla velika doba močno in razumno generacijo? Streznimo se in hladnokrvno preglejmo naše pozicije in preračunimo naše moči. Glejmo s kritičnim očesom razvojnim faktorjem v obraz in pustimo pompozno frazo drugim, kajti: *ni vse zlato kar se sveti.*

MIHAEL KOSTANJSEK:

Stavka na eksportni akademiji in vprašanje trgovske visoke šole.

I.

Pred nedavnim časom je vzbudila precejšno pozornost stavka eksportnih akademikov v visokošolskih, industrijskih, obrtnih in trgovskih krogih. Zakaj je prišlo do stavke na eksportni akademiji, ki ima splošno dober sloves?

Eksp. akademija se je ustanovila l. 1898 z namenom, da bi vzgojila ne trgovske uradnike (to je namen bolj trgovskih srednjih šol), ampak dalekovidne, izobražene podjetnike, ki so zmožni samostojno in umno voditi svetovna trgovska podjetja in ki naj bi bili generalni štab naše zunanje trgovine. Združil se je ta zavod s e. kr. trgovskim muzejem na Dunaju, od katerega je dobil na razpolago knjižnico in trgovske zbirke. Vodstvo zavoda ima v rokah nekak »kuratorij« in spada v področje naučnega in trgovskega ministerstva. Predpogoj vstopa je matura srednje šole (prednost imajo odličnjaki in maturanti z dobrim uspehom, absolventi trgovske akademije ali trgovske — oz. obrtne državne — višje šole).

V 14letnem obstoju je dosegel ta zavod odlične uspehe, katere priznava tudi trgovsko ministerstvo. Toda tok časa gre naprej in kar z njim ne koraka, zaostane. Poslopje, ki je bilo namenjeno za k večjemu 200 slušateljev, je še vedno isto, čeprav je število slušateljev poskočilo na 600—700. V teku prakse se je učni načrt v marsičem spremenil, to se pravi, stavijo se vedno večje zahteve na slušatelje. Če ima na univerzi kdo 30—40 tedenskih ur, je to že zelo veliko, dočim je na eksportni akad. predpisano za splošni oddelek najmanj 26 ur, v 1. in 2. letniku pa pride večkrat število tedenskih ur nad 60, to se pravi, 8—10 ur na dan moraš sedeti v pomankljivo opravljenih in rasvetljenih sobah in napejati možgane in potem bi moral še doma izvršiti razne naloge praktične vsebine. Pri tem pa je nastavljenih samo 6 rednih profesorjev, vsi drugi so docenti, asistenti itd. z vseučilišča in drugod. Torej se stavijo tukaj na mlade ljudi večje zahteve, kakor jih stavi kaka zakotna ameriška tovarna na svoje delavce glede dolgotrajnega delavnega časa, ne glede na to, da predolgo dnevno duševno delo neprimerno bolj slabi telo kakor telesno delo. Pri tem pa še obstoja na tem zavodu srednješolska naredba, da so kolokviji v 1. tečaju obligatni, kar je popolnoma nesmiselno, če pomislimo, da se tudi pri slabem vspehu kolokvija lahko piše v drugem tečaju. Torej tudi v pedagoškem oziru je ta naredba ničeva.

Ob takih razmerah se ni čuditi, da je nezadovoljnost med slušateljstvom rasla od leta do leta, da so že pred 4 leti jeli prirejati protestne shode in opozarjali merodajne kroge na nevdzdržljive razmere. V boju za reforme so delali slušatelji vedno roko v roki z večino profesor-skega zbora, ki tudi iskreno želi saniranje sedanjih razmer. Tudi poslanci so se jeli za stvar zanimati. Toda spet je ostalo vse le pri papirnatih resolucijah, ministerstva so pa dosledno prezirala vsa ta strem-ljenja za zboljšanje razmer. Skušnja je torej pokazala, da je treba poseči po uspešnejših sredstvih, da se prebudi gospodo, ki mirno jaha uradnega konjička, ter ne gleda naprej v bodočnost, magari da stara pot vodi tudi v propast.

Začelo se je z energično agitacijo takoj v začetku letošnjega šolskega leta in priredilo se je v novembru sijajno uspelo zborovanje »društva diplomiranih eksportnih akademikov«, ki je ob enem z izvoljenim »odborom« izmed slušateljstva vzelo celo stvar v roke pod devizo: »spremenitev eksportne akademije v trgovsko visoko šolo«. Na tem shodu so bili navzoči 4 poslanci, profesorski zbor, zastopniki trgovskih in obrtnih zbornic in drugih gospodarskih korporacij in vsi so se eno-dušno izrekli za trgovsko visoko šolo.

Za trg. vis. šolo govorijo, v kratkem povedano, sledeči razlogi: Avstrija ima (razven na jugu) dobro razvito nižje in srednje trgovsko in obrtno šolstvo. Manjka mu še samo krona: t. j. trgovska visoka šola, ki je nujno potrebna, da se pridobijo *učne moči* za nižje in srednje šole iste stroke. Dosedaj se te moči vzgojuje v zelo pomankljivem »Lehrerseminar«-ju, ki je nekak privesek eksp. akad. Eksp. akad. ima prirejen učni načrt bolj za zunanjo trgovino, tako da ne more dajati redno moči za notranjo trgovino, za vodstvo bank, zava-rovalnic, komercialnih veščakov pri železnicah, v državni in deželni upravi. To bi naj nadomestilo skrupucalo, ki se imenuje »večerni kurzi« na eksp. akad. Vidi se torej, da so početki za trg. vis. šolo dani v teh treh institucijah. Samo spopolniti, urediti in moderno organizirati je treba celo stvar. In do teh primitivnih zmožnosti se ne morejo povspeti razni »Sektionschef«-i, temveč se raje pripravajo, pod kompetenco ka-terega ministrstva naj spada trg. vis. šola. Če sme spadati montani-stična vis. šola pod ministerstvo javnih del, ni vzroka, zakaj bi ne smela prihodnja trg. vis. šola spadati pod trg. ministerstvo.

Nujna *eksistenčna potreba* za diplomir. eksp. akademike je, da se jim podeli v diplomih značaj absolventov trg. vis. šole, kajti čeprav po svoji praktični in teoretični izobrazbi celo prekašajo absolvente tuje-zemskih trg. vis. šol, se vendar v tujini zapostavljajo za njimi, ravno ker nimajo značaja absolventov trg. *visoke* šole.

To kaže praksa, ki je najboljši učitelj. In tudi *socialno* je eksp. akademik upravičen uživati ime visokošolca, ker ima vse tiste predpogoje izobrazbe kot drugi visokošolci. Toda »kramar« naj bi bil visokošolec! Žalibog še dandanes obstojajo taki predpotopni predsodki glede trgovskega stanu, tistega stanu, ki je vodil in povzročil svetovni imperij Angleške, pa tudi v veliki meri pripomogel do materialne moči Francije, Nemčije, Rusije, da tudi Avstrije in vseh kulturnih držav. Ravno trgovce, ki ne pozna ne državnih ne narodnih mej, ima in mora imeti svetovno izobrazbo in veliko obzorje, ker on drži v rokah niti blagostanja celega sveta. On je eminentno napreden človek, hiti s časom in je v današnji in prihodnji dobi prometa in elektrike veliko bolj upravičen dobiti mesta tudi v državni upravi, zlasti v gospodarskih podjetjih države kot neokreten jurist. Odkar so se naše železnice poddržavile, imajo deficit, ker jih ne vodijo kot poprej trgovsko izobraženi ljudje, ampak juristi.

V tem spoznanju je tudi najvišja železniška instance, drž. železniški svet, sklenil že pred par leti, da se morajo pri železnicah postaviti eksp. akademiki v isto vrsto z juristi in tehnik. To je zelo važna določba, ki jo je rodila izkušnja, da je pri upravi železnic preveč ljudij-teoretikov, a premalo praktikov t. j. trgovcev. Ker se je ta določba izdala v sporazumu z železniškim, finančnim in trgovskim ministerstvom, je jasno, da ta priznavajo de facto družabno enakovrednost eksp. akademikov z drugimi visokošolci.

Pa tudi kulturna sramota je, da edina Avstrija nima trg. vis. šole, če izvzamemo »Revoltello« v Trstu, ki je pa bolj lokalnega pomena in o kateri ne vemo ali bo služila Merkurju ali Justiciji. Celo azijska Japonska ima 3 trgov. vis. šole, ne glede na to, da nas tudi Belgija in Nizozemska na tem polju prekašajo. In ravno mi, ki vedno bolj prehajamo iz agrikulture v industrializacijo, ki nimamo nobenih kolonij, ki si s svojo slabo zunanjo politiko zapiramo mejo za mejo trgovstvu in industriji, ali ne hitimo naravnost v gospodarske katastrofe, če hočemo pri tem zanemarjati še tudi kvaliteto svojih trgovskih moči? In pri tem še premišljujemo, je li opravičena trg. vis. šola, ko so vseučilišča in tehnike prenapolnjene, ko bo postalo eksistenčno vprašanje duševnega proletarijata vseučilišča vedno bolj poreče?

Torej na dan s trgovsko visoko šolo, ki nam bo vzgajala podjetne in realne ljudi, katerim je odprt celi svet!

II.

Ko niso nič pomagala sijajno uspela protestna zborovanja, zagotovitve poslancev, razpošiljanje »memorandov« i. t. d., je sklenilo sluša-

teljstvo na občnem zboru tridnevno stavko, kot protest proti bagateliziranju zahtev eksportnih akademikov. Stavka se je sklenila v sporazumu z društvom diplomiranih eksp. akad. in po izjavah solidarnosti od strani zastopnikov posameznih narodnih organizacij na eksp. akad., ki so govorili na tem zborovanju vsak v svojem *materinem* jeziku.

Stavka je izbruhnila takoj naslednji dan proti koncu januarja, ko je manjkalo še kakih 14 dni do konca zimskega tečaja. Slušateljstvo je polnoštevilno zasedlo dvorane za predavanja in po zastopniku izjavilo uljudno profesorju, ko je ta zasedel kateder, da je sklenilo tridnevno stavko in prosilo profesorja, da prostovoljno ustavi za 3 dni predavanja, sicer bi bilo slušateljstvo prisiljeno jih s silo ustaviti. Profesorji, katerih večina je itak z nami simpatizirala, so se vsi prostovoljno odzvali naši zahtevi. Jedino ravnatelj oz. vodja g. vladni svetnik Schmidt je postal nervozen, ker slušateljstvo je še tisti dan čitalo na črni deski z njegovim podpisom signirani oglas, da se s tem dnem zaključi zimski tečaj ob jednem s karajočo opazko, da stavka nasprotuje disciplinarnim predpisom in bo slušateljstvo samo moralo nositi posledice. Ta nepolitična naredba, ki se je zaukazala baje z »višje strani«, nam je prinesla večji uspeh, kot se nam je sploh sanjalo. Ko bi nas bili pustili 3 dni mirno stavkati, bi to ne imelo veliko efekta, kajti stavke so danes na dnevnem redu. Da bi še pomnožil pozornost javnosti, je dal g. vodja eksportno akademijo policijsko zavarovati, da tudi njegovo stanovanje je stražilo oko postave, da bi se ne izvršil kakšen atentat. Da se je vkljub vsemu izzivanju obnašalo slušateljstvo kar najbolj dostojno in disciplinirano je poleg dobremu vodstvu to pripisovati politični zrelosti slušateljstva. Ko je minilo 3 dni stavke je slušateljstvo zopet sklicalo shod, na katerem je razglasilo stavko za končano in zahtevalo, da se zopet začnejo predavanja ter protestiralo proti zaključitvi zimskega tečaja. Ker se to ni zgodilo, je krivda za vse posledice padla na vodstvo zavoda. Slušateljstvo je večinoma odšlo na počitnice, dočim je ostal na Dunaju permanenten odbor, ki je vodil celo zadevo in predvsem obveščal žurnalistiko o poteku stavke. Vsa čast časopisju, zlasti dunajskemu, ki se je toplo zavzelo za naše opravičene zahteve in tudi pojasnilo vse intrige g. vodje. Da pri tem gospodu pridejo tudi egoistični momenti vpoštev, je jasno, če se pomisli, da nima doktorata in torej ne more postati recimo »rektor« na prihodnji trg. vis. šoli in dočim se je ta gospod napram slušateljstvu večkrat izjavil za visoko šolo, je v resnici kar največ delal proti zahtevam slušateljstva, kakor se zamore sklepati iz vse situacije.

V javnosti je vzbudila stavka precejšno pozornost. V dnevnem časopisju se je začela polemika raznih strokovnjakov »pro« in »kontra« trg. vis. šoli. Posamezna društva na eksp. akademiji so izdelala sku-

pen »memorandum«, v katerem so natančno precizirala zahteve slušateljstva in razložila vzrok stavke ter ga ob enem z »dokumentom o narodnem sporazumu«, o katerem govorim pozneje, poslala vsem parlamentarnim strankam in važnejšim gospodarskim korporacijam ua Dunaju.

Po dobrem mesecu je nehalo vodstvo zavoda stavkati, kajti slušateljstvo je stavkalo samo 3 dni prostovoljno, in otvorilo poletni tečaj s 1. marcem. Prvi uspeh je bil, da so odpadli 1. tečaj obligatni kolokviji, ne da bi to pomenilo prejudic za v prihodnje. Drugi uspeh je bil, da se je zastopnik trgovskega ministerstva izjavil, da je pripravljen upoštevati želje in zahteve slušateljstva, če se mu te predložijo po »društvu diplom eksp. akademikov«. Tretji in najvažnejši uspeh pa je ta, da je trgovsko ministerstvo pozvalo razne gospodarske korporacije n. pr., »Zentralbund österr. Industrieller«, »Wiener Exportverein«, »Niederösterr. Gewerbeverein« in razne trgovske zbornice, naj podajo svoje mnenje o trgovski visoki šoli. Iz dosedaj publiciranih izjav teh korporacij se da predvsem konstatirati, da vse principialno priznavajo nujnost trgovske vis. šole. Kako se naj tà oživotvori, o tem se giblje mnenje teh korporacij v dveh smeréh. Eni n. pr. »Zentralbund österr. Industrieller« so se izjavili naravnost za zahtevo slušateljstva, da se *eksp. akademijska* pretvori v trgovsko visoko šolo, kar je najlažje dosegljivo in bi najmanj stalo, drugi pa zahtevajo, da se *poleg eksp. akademijske* ustanovi trg. vis. šola. Slednje stališče je poleg drugih zavzelo tudi društvo »Wiener Kaufmännischer Verein«, gotovo uplivna korporacija, ki je kondenzirala svoja posvetovanja o trgov. vis. šoli v sledeči resumé: »Pretvoritev eksp. akademijske v trgov. vis. šolo ni umestna. Ne glede na to se mora zahteva po trgov. vis. šoli, kot kroni našega trgov. šolstva vedno z vso silo povdarjati. Trgov. vis. šola mora biti *samostojen* zavod in se ne more pridružiti drugim visokim šolam. Njena naloga bo, dati kar največjo praktično in teoretično izobrazbo trgovsko predizobraženim slušateljem (absolventom trg. akademijskih, abiturijentskih kurzov, in splošnega oddelka eksp. akademijske) za poznejše delovanje v industriji, trgovini, prometu, bankah, hranilnicah, trgovskem poduku, v gospodarskih podjetjih države in trgovskih departement-ih državnih, deželnih in mestnih upravnih uradov.«

Sedaj je samo vprašanje časa in agilnosti trgovskega in naučnega ministerstva in drugih merodajnih faktorjev, da se ustanovi na Dunaju trg. vis. šola, ko se je mladina in vsi v poštev prihajajoči činitelji jasno in odločno izrazili zanjó. Če še velja v Avstriji kaj »vox plebis«, moramo v doglednem času imeti trg. vis. šolo, v nasprotnem slučaju je pričakovati, da bo tudi eksp. akademijska dobila jetiko in da bo sploh vsa višja trgovska izobrazba šla rakom žvižgat in se bo tudi na tem polju pojavila dekadenca, kot marsikje drugod v naši državi.

III.

Kako naj presojava vprašanje trg. vis. šole z *jugoslovanskega* stališča? Ali se moremo avstrijski Jugoslovani zavzemati za trg. vis. šolo z nemškim učnim jezikom na Dunaju. Vsi tisti, ki še niso zgubili upanja v boljšo bodočnost jugoslovanstva v Avstriji morajo odločno reči: dà! Jasno je pred vsem pri avstrijskih razmerah, da ne dobijo trg. vis. šole poprej druge narodnosti, tudi Čehi ne, dokler je nimajo Nemci, kot gospodarsko najmočnejša, trgovsko in industrijsko najbolj razvita narodnost v naši državi, ki ima poleg tega v rokah Dunaj, glavno mesto države in največje kontinentalno gospodarsko središče v državi. Nadalje zadostuje za dogleden čas ena trg. vis. šola v Avstriji in ustanovilo se jih ne bo pri naših slabih financah več ob enem, kakor je ravno nujno potrebno. Jugoslovani moramo pred vsem zahtevati spopolnitev našega nižjega in srednjega trgovskega in obrtnega šolstva, gospodarsko in trgovsko se okrepiti, potem je še le dana možnost, da zahtevamo v bodočnosti, če bodo to razmere dopuščale, za se trg. vis. šolo v Trstu, katerega pa moramo poprej gospodarsko in etično osvojiti. Trst, kot ena najvažnejših točk srednjeevropske pomorske trgovine, je skoro življenjskega pomena za Jugoslovane, kot strazarje Adrije, in mora postati in je deloma že kardinalna točka v narodnem programu avstrijskih Slovanov. Vsa slovanska politika mora gravitirati za tem, dobiti vedno več stika z zapadno Evropo, prisvojiti si moramo vse vrline in dobrote zapadnoevropske kulture, dati ji tudi slovanski značaj in pred vsem postati sposobni za konkurenco na gospodarskem polju, potem je še le zasigurana naša bodočnost v družbi svetovnih narodov. Torej je naša deviza: v Avstrijo in tu si priboriti vse eksistenčne pogoje in nikdar proč od Avstrije, ki je takorekoč filtrirni papir med zapadno- in vshodnoevropsko kulturo. Avstriji se mora utisniti, kakor že po številu prebivalstva, tako tudi kulturno in gospodarsko slovanski značaj. Za to pa je treba neprestanega dela na vseh poljih.

Upoštevajoč vse te momente je »Jugoslavija« društvo jugoslovanskih slušateljev trgovskih znanosti na Dunaju, priporočalo svojim članom, udeležiti se stavke na eksp. akademiji in se je po svojem zastopniku izjavilo na občnem zboru za trg. vis. šolo na Dunaju, ki bi omogočila tudi jugoslovanskim absolventom srednjih šol najvišjo trgovsko izobrazbo, dokler ne pridemo do lastne trg. vis. šole. Pred izbruhom stavke pa je ravno naše društvo dalo iniciativo, izrabljajoč ta kritični položaj, za »narodnostni sporazum«, katerega smisel je, da se mora na prihoduji trg. vis. šoli napram vsem narodnostim in konfesijam v Avstriji uporabljati enaka mera v vseh, po akademskih postavah zagotovljenih pra-

vicah in svoboščinah kakor: napisih v materinem jeziku, uporabljanju skupnih zborovalnih dvoran i. t. d. To se je previdno pismeno fiksiralo in podpisala so to v imenu svojih konnacionalov češko, poljsko, židovsko in naše društvo ter »Südmarka«. Ta dokument se je objavil v dunajskem dnevnem časopisju in poslal poleg »memorandov« potom posameznih društev istonarodnim parlamentarnim strankam. Na »višjem mestu« je baje ta sporazum napravil ugoden utis. Da ta pismeno fiksirani sporazum ni bil odveč, temu bo pritrnil vsakdo, ki pozna terorizem nemškonacionalnega burševstva, ki se je pred kratkim zopet pokazal proti »Carolini« v Gradcu in nacionalno-židovskim akademikom na Dunaju. Z ozirom na to, da bodo vse avstrijske narodnosti za dogleden čas navezane na prih. trg. vis. šolo na Dunaju, je potrebno v naprej si priskrbeti vsaj pravni titel, da na podlagi tega lahko branijo najenergičnejše svoje narodne pravice. Kako resno mislijo Nemci o enakopravnosti Slovanov je znak to, da je vsled tega narodnostnega sporazuma centrala razpustila podružnico »Südmarke« na eksp. akademiji, ki je tudi podpisala ta pakt.

Iz vseh dosedanjih izvajanj je evidentno, da je trgovska visoka šola nujno potrebna in zato prosimo tudi jugoslovanske poslance, da se energično zavzameje za naše zahteve, kar so nam že ponovno zagotovili, in jih pripeljejo do uresničenja.

Dunaj, 9. junija 1913.

Maske in profili.

XV.

ALBIN OGRIS:

Gustave Le Bon.

V dobah, ki so bogata na novih življenskih možnostih in ko absorbirajo dnevno se množeče težkoče obstanka vse človeške moči, ima znanost opravila dovolj, ako se ozira le na trenutna vprašanja in zato zgublja na časovni in krajevni univerzalnosti. Dnevne skrbi zatemnijo širše obzorje in velika vsečasovna vprašanja se pomaknejo v umeteljno luč hipnega, strankarskega stališča. Tudi v takih časih se dobe ljudje, ki ne iščejo v kratkovidni specialnosti rešitve nerazvezljivega vozlja, in kateri znajo presojeti svojedobno socialno razporenje in specie eternitatis, ali bore malo jih je. Velike mase izobraženih in neizobraženih o njih navadno ne vedo ali jih nočejo poslušati,

specialisti pa so razburjeni, ako ne čutijo plesnobe starih arhivov. Tako so to po običaju osamljeni Fausti, ki se s suvereno hudomušnostjo smejejo sodobni minuciozni vsevednosti ali ki poznajo človeka in njegove imanentne zakone in vedo, da bo koncem koncev vendar obveljala njihova.

Naša doba je doba socialnih gibanj, to je locus communis. O socialno-političnih problemih so se napisale zadnje stoletje gore papirja. Ali to izgleda, kakor če ljudskošolski dečko popisuje medveda, kakor algebrائيčno igranje s termini, označujočimi le zunanje motive. Materialistična hereditarnost iz polpreteklih dob je pozabila človeško psiho, t. j. zraven borbe za obstanek glavni činitelj človeške socialnosti. Res, bilo jih je nekaj, ki so modrovali tudi s psihologijo, ali blagor mu, kdor je to mistiko res razumal.

Macchiavelli je poznal psiho človeka in tedanjega človeka, zato bo njegovo delo *Il Principe* še slavno, ko noben arhivar ne bo več vedel o večini naših veličin. Sitno delo je, postavljati paralele med modernimi ljudmi, ki jih še obdaja krik nasprotujočih si mnenj in davnimi nadljudmi, katerih duh sega še v našo dobo. Ako primerjamo Le Bona slavnemu Italijanu, hočemo le reči, da sloni njiju politična znanost na poznanju človeka. Naši ljudje okoli ministerstev bi morali čitati manj N. F. P., brez katere se da vladati ravno tako dobro. Tem bolj pa Le Bonovo: *La psychologie politique et la défense sociale*, navodilo, kako vladati v demokraciji. Ona nudi globok vpogled v najtemnejše probleme človeške zavestnosti. Korene političnega in socialnega mišljenja treba iskati v psihologiji posameznika, množice, naroda, verstva, plemena, stanovske pripadnosti i. t. d. In na tem polju je oral G. Le Bon ledino. Da se posameznikova mentalnost in naj si bo še tako inteligenčen v suggestivnem miljeju množice ravna po njih čustveni logiki, po njih simplističnem presojanju in nepreračunljivi nestanovitnosti, da se torej giblje na nižjem niveau-u v takih slučajih baš ne izvrstne povprečnosti, s katero edino je mogoče računati, ta resnica razložena sistematično prvič od Tarde-a in Le Bona v »*Psihologiji mas*« in ki je v ozkem stiku s še mnogimi kočljivimi vprašanji, je postala baza vse moderne socialne psihologije. V omenjenem delu pa podaja avtor le sistematično nanizana fakta. Nekaj psihološkega teksta služi za pičel komentar. Tega smo doživeli še le lani v »*Dogmes et Opinions*«. Prvo dejstvo politične psihologije je razlikovanje dveh logičnih vrst, racionalne in čustvene (volicionalne), ki sta si tako nasprotni, da med njima trajna zveza ni mogoča in se ena ne da izraziti v jeziku druge. Medtem ko je prva aritmetično preračunljiva, išče srede med pro in contra in je izčrpajoča definicija njen karakteristični izraz, ljubi druga meandre neizrazljivih, polzavestnih čustev in nagonskih impulzov, se ne da okleniti v nobeno

definicijo, je neka nekontroljiva ratio vulgivaga. Prva je ustvarila znanost, druga odločuje v zgodovinskih momentih. Seveda vpliva druga na drugo, ali v javnem življenju, kjer pride na posameznika le minimum njegovih lastnih idej in izkušenj v poštev in kjer preustrojajo tradicionalno narodove ambicije še tako racionalno jasna vprašanja v sugestivne fantome razdražene ljudske samozaljubljenosti, je afekt suvereni vladar in se deteriorira s pomočjo strankarsko-ortodoksnih veroizpovedanj modernih političnih stremljenj tako, da ostane rezultat »narodne volje« končno le torso, groteskna potvara. Na shodih in zborih zbrani narod ne ljubi brezobrazne resnice, njemu se hoče iluzij, fantastično se blestečih slik in hvale njegove pravice in vsevednosti. Toglede zadene žurnalistiko velik del sokrivde. Narod si domišlja, da je legislativna reprezentanca izraz njegovega političnega prepričanja in ker se da stlačiti vse življenje v paragrafe, živi v maniji, da so zakoni oni deus ex machina, ki mora poravnati sleherno socialno nasprotje. Legislativna iluzija je veliko zlo naše dobe, psihološka zmota, kajti taki zakoni zgubijo eksistenčno pravico čez noč in če že morajo biti, bi morali znati njihovi avtorji socialne, industrialne, ekonomske in kulturne nujnosti in njih sinagmatične spremembe sleherne dobe, jurisprudemco in zakon sam. Ako si že narodovi zastopniki (z malimi izjemami) ne vedo dati računa, mora ostati vse njih početje širšim krogom le abrakadabra brez smisla in cilja. Nekdaj so sejali heroji in mesije fantome med ljudstvo, dandanes jih nadomešča ljudski tribun in masa mu zaupajo ravnotako slepo in verno. Zato je naloga današnjega politika, znati izigrati fantome, jih voditi v končni narodov prosep, kontrolirati javno mnenje in ga sugerirati, laskati ljudskemu samoljubju in privedi neopaženo, potrpežljivo in oprezno hereditarne instinkte na skrivaj pripravljena pota. Kar so bili nekdanj svojevolsjni tirani, to so danes parlamenti, državni absolutizem je hujši ko kdaj, narodova volja tepta brezobzirnejše posameznikove pravice ko od Boga podeljeno pravo srednjeveških konkvistadorov.

Jules de Gaultier in Dr. Gustave Le Bon na eni, Constant d'Estournelles in Novikov na drugi strani. Večji kontrasti se dajo težko misliti. Veliko čudo a vendar psihološki razumljivo je, da nahajata druga dva primeroma veliko več čitateljev nego ironična skeptika, ki prav nič ne skrivata drznih posmehov, ki gredo na rovaš modernega bajeslovja, nakopičenega v sociologiji, ekonomiji, pravu i. t. d. Več ko razumno je, da vidi vsak socialen človek v sodobni družbeni organizaciji velika nasprotstva, čuden pa je zaključek, da se imajo ekonomske in kulturne difference prej ali slej izravnati. Harmonija sfer kakor jo je izumil Pitagoras ni prav nič manj poetična in manj verjetna ko kozmične halucinacije o bodočih interesnih harmonijah, kakor jih ljubijo naši

pseudosociološki schönggeist-i. Oni gradijo svoje sisteme na evdaimonistični ideologiji in socialističnem altruizmu, zato ostanejo njih sanje pa tudi te »chateaux en Espagne ensoleillée« in so le za privatno rabo ali govorniško dekoracijo. Le Bon je dolbel tudi v tako prozaičnih vprašanjih dalje, našel v človeku samem zakone večnega gospodarskega i. t. d. nasprotstva in je moral zavreči seveda vso lepo terminologijo, produkt nešteti »teorij spoznavanja«. Ne gre razširjati na tem mestu o tej točki, kajti ona ima skoraj v vsaki Le Bonovi knjigi svoj nov kapitel. Sicer pa obstojajo želje po »reakcionarskem procesu« in bi niti ne bilo umestno. Sapiienti sat!

Najostrejšo kritiko pa je privoščil, G. Le Bon moderni vzgoji in čudim se že davno, da njegovih argumentov še ni pograbil nihče izmed naših »poklicanih«, čeprav govori o njih ves svet in so vzbudile razsežne in burne kontroverze. Res, včasih izgleda, kot bi bila ob slovenskih mejah carina na tuje ideje. Temeljna načela naše vzgoje slone na celi vrsti psiholoških zmot. Naši pedagogi so sicer marljivi, ampak oni popravljajo venomer le programe, metode pa ostanejo stare. Le Bon je pristaš angleške vzgoje, ki kultivira značaj, voljo in samostojno mišljenje, medtem ko bi pri nas, posebno pa v romanskih narodih, napravili iz vsakega nekak živ »konversationslexikon«. Zato imamo n. pr. tudi Slovenci tako »sijajno« papirnato kulturo. Obilo profesorjev in pravnikov, katerih največje delo je za vse življenje nekdanje biflanje zakonov, nimamo pa sicer malozgovornih, toda podvzetnih ljudi s kritičnim duhom samoopazovanja, velike in dosledne volje in samozatajevanja. Da bi se ta nedostatek nekoč kruto ne maščeval!

Sistematik Le Bon seveda ne more biti. Njegovi spisi so sicer enotni posamič, ali njih snovi tako različne in mnogostranske, da je malo ljudi, ki poznajo celega Le Bona. Edina knjigo, v katero je zgrnil glavne svoje družboslovne ideje je »Les lois psychologiques de l'évolution des peuples« (Psihološki zakoni narodnega razvoja), ki jo izda »Omladina« te dni v slovenskem prevodu. Malo spisov je na svetu, ki bi bili pisani tako lapidarno, s tako nenašminkanim patosom najsuho-parnejše stvarnosti in vendar obenem v tako poetično prijetni dikciji ko baš Le Bonovi »Zakoni . . .«. Prevoda nimajo le vsi evropski kulturni narodi, temveč tudi Turki, Arabci, Japonci, Indijci in ne vem kdo še vse. V tej knjigi se nahaja zgoščena esenca Le Bonovih opazovanj na velikanskih potovanjih, njegovih kulturnih, socioloških, narodnostno-plemenskih, umetniških in verskih studij. In te skušnje so tako bogate, da zastopa vsak stavek celo poglavje, da ni ne ena beseda odveč. Čitatelj se mora dostikrat zadovoljiti s kategorično trditvijo, kjer bi pričakoval goro argumentov. Kadar pa prinaša Le Bon argumente, jih ne jemlje v logični verbomaniji, temveč v najaktualnejši sedanosti in

zgodovini. Kdor se s stenografskim stilom »Zakonov . . . « ne more zadovoljiti, naj bere njegovo »L'Homme et les Sociétés« njegove potovalne spise in dr. Ogromne tetralogije o iztočni kulturi (indijski, perzijski in arabski) dandanes ni več dobiti. Za svoj čas je pomenjala kulturnen dogodek. Rezultate teh studij vsebujejo tudi »Zakoni . . . « ali v razvojno-idejni zvezi z ostalim svetom, kakor tudi zaključke iz drugih ved, za koje si je stekel Le Bon velike zasluge.

Le Bonove fiziko-kemične in kozmologične teorije še niso neovržene in ni se še izkazalo, da so neovržljive, če pa bodo obveljale in izkazale praktično podlago, morejo pomenjati začetek velikega kulturnega preobrata. »*L'Evolution de la Matière*« je ena najzanimivajših knjig (če ne najzanimivejša) celega stoletja. Ako se da zreducirati vsa snov res na interatomično energijo, ki smo jo poznali doslej le v električnem toku in v gotovih katodičnih žarkih najprej nekterih dragocenih kovin, pozneje vseh snovi in ako se izkaže postopna koncentracija in difuzija teh energij v svetovnih prostorih, čakajo človeštvo še neverjetno iznajdbe, nedogledne napredek tehnike in celoten preobrat svetovnega nazora. Novejše in najnovejše iznajdbe angleško-francoskih kemikov in fizikov govore v prilog Le Bonove teorije, ki je tudi sama ob sebi zelo verjetna in enostavna kakor vse velike iznajdbe.*) In doguano je, da izumi človek ravno najenostavnejše stvari najtežje, ker išče vedno le težkoče, kjer jih v resnici ni. Na prvi pogled Le Bonova hipoteza, da je električni tok le specialen slučaj splošne in spontane desintegracije »atomov«, ki ostanejo odslej seveda le še beseda, in da izžarevajo vsa telesa katodične, se ne odbijajoče in v prizmi se ne lomeče (temne) žarke, kateri obenem niso nič drugega nego venomer v eter se zgublajoče energije, morda res ni tako samoumljiva, ali ona razloži enotno vse svetovne dogajanje. Kaj pak da se ta hipoteza še ni uporabila za psihično življenje in biologične probleme. To je samo »le dernier cri« naravoslovne znanosti, ki čaka na svojo bodočnost. Tudi o intraatomični, energiji imanentni sili, da se po zredčenju v imenznih svetovnih prostorih zgošča v zvezdne megle, solca in planete, se še ne ve bogve kaj konkretnega, toda mi ne vemo tudi marsikaj drugega, kar je nam mnogo bližje.

Dr. Gustave Le Bon je moderen monstrum scientiarum, kakor je bil Henri Poincaré. Imel je povsod srečno roko, ima pa mnogo posebno političnih nasprotnikov in široko znanstveno reputacijo. Njegova znanstvene knjige so doživele že tudi za francoske razmere lepo število izdaj, se mnogo diskutirajo in čitajo in upati je, da slovensko občin-

*) Primerjaj sorodne teorije Planck-a, Ramsay-a, Rutherforda, Perrina, Einsteina.

stvo ne bo delalo izjeme med vsemi narodi s tem, da prepusti polovico zaloge založništvu . . .

Glavna Le Bonova dela so: »L'Homme et les Sociétés 1881«, »Les Premières Civilisations de l'Orient« 1889, »La Civilisation des Arabes« 1884, »Les Civilisations de l'Inde« 1887, »Les Monuments de l'Inde« 1893, »Les Lois Psychologiques de l'Evolution des Peuples« 1894, »La Psychologie des Foules« 1895, »Psychologie du Socialisme« 1895, Psychologie de l'Education«, »L'Evolution de la Matière« 1905, »L'Evolution des Forces« 1907, »La Psychologie politique et la Défense nationale« 1911, »Dogmes et Opinions« 1912. G. Le Bon izdaja tudi slavno »Bibliothèque de Philosophie Scientifique« (pri Flammarionu), kjer je izšlo že mnogo prvorazrednih znanstvenih originalnih del.

YVES GUYOT:

Ekonomski imperializem.

(Iz »Journal des Economistes«, 15. marca 1913.)

I. Definicija imperializma.

Opdrem li Littré-jev slovar, ki je izšel l. 1873 in poiščem besedo *impérial*, najdem: *impérial*, kar je cesarjevega ali cesarstvenega. *Impérialiste*: 1. pristaš starega nemškega cesarstva; 2. pristaš političnega režima cesarja Napoleona I. in njegove dinastije. *Impérialisme*, mnenje imperialistov.

To vsebino je imel imperializem pred 40 leti. Pred par leti pa je dal Ernest Seillière več spisom o: grofu Gobineau-ju in historičnem arianizmu, o Nietzsche-ju, o demokratičnem imperializmu, romantičnem zlu in o mistikih neoromantizma, občni naslov *Filozofija imperializma*. Francoska Akademija je počastila ta naslov s premijo. G. Seillière je izdal nadalje še knjigo: *Introduction à la philosophie de l'impérialisme*, Louis Estève jo je komentiral v študiji »*Une nouvelle psychologie de l'impérialisme*, Ernest Seillière; Léon Hennebicq je izdal pravkar knjigo: *L'Impérialisme occidental, Genèse de l'Impérialisme anglais*. (P. Alean.)

On pričinja tako:

Gre za gibanje, ki narašča v duši množic. Poimenovali so ga imperialistični čut. Ta zelo stari psihološki pojav je prišel pred kratkim v modo. On se zagrnja v kompleksno obliko socialnega čustvovanja, gibanja, skoraj instinktivnega mnenja, ljudske razdraženosti, ali njegovi elementi so heterogeni kakor so heterogene večinoma vse emocije naše civilizacije. Glavni element, ki bode najbolj v oči, ki daje impulzu njen značaj in svoj zvok, je latentno prepričanje o superiornosti skupine.

Iščem li drugod preciznejšo definicijo, nahajam ono, ki jo je podal E. Seillière:

Glavni izvor človeških dejanj leži v osnovni tendenci bitja, v ekspanzivnosti na zunaj, kar je imenovala krščanska teologija nekoč »duh vzvišenosti«, kar je poimenoval Hobbes »želja po vladi«. Nietzsche pred nedavnim »volja do moči« in kar hočemo mi označiti z edino besedo »imperializem«.

Ne vprašujem, je li beseda »imperializem«, ko so znani njen izvor in njene tradicije, najboljši izraz za »duha vzvišenosti«, »za željo po vladi« in »voljo do moči«.

Ljudje so jo sprejeli. So komentatorji, ki jo razlagajo na različne načine, držeč se gotovih skupnih momentov.

G. Seillière pravi:

Narodni imperializem . . . temelji na individualizmu, ki je edina vstvarjajoča sila, kajti le posameznik ima konkretni obstoj, naj je že blagor, ki ga ima od socialnega življenja, kakoršenkoli.

Individualna borba za moč postaja vedno bolj bojno pravilo sredi človeštva in se izkazuje za »najbolj progresivno«.

Razmah do vedno individualne moči se pojavlja mnogokrat v kolektivnih oblikah.

V teh točkah se Seillière in Léon Hennebiég ne strinjata čisto.

H. Lichtenberger definira »filozofijo imperializma nacionalno in utilitarno stremljenje po moči«.

Ampak imperializem se slika kot nauk o sili brez ogleda. Louis Estève pravi: »Sila tvori pravo« in dostavlja: »Motiv močnejšega je običajno boljši.« To je morala volka napram jagnjetu.

Medtem ko pripisuje Seillière posamezniku omenjeno vlogo, pravi Louis Estève »da se mora posameznikov imperializem umakniti imperializmu skupin.«

Gaultier mu pripisuje moralnost, ki so jo udeleževali *condottieri*. »Kaj briga vladatelj za zavedni imperializem, odkod da prihaja ta moč? Osvojevalni duh je vedno pripravljen zameniti domovino in stranko, parolo in zastavo.«

II. *Ekonomski imperializem.*

Léon Hennebiég podreja ekonomsko akcijo politični ali pa ji pripisuje politično. Po njegovem mnenju se posamezniki ne zadovoljujejo s proizvodanjem, s prodajo in kupčijo. Oni spajajo izmenjevalni činitelj z nasilnim ali goljuživim činiteljem, ki napravi njih dobavitelje ali klijente tributarne. Za takšne označuje Egipčane, ker prodajajo bombaž en gros v Manchester in kupujejo tam bombažno blago.

Ekonomski imperializem stavi proti pojmu izmenjave izkoriščanje slabših in močnejših.

Léon Hennebicq hoče pač reči: »Imperializem izgleda lahko kot zelo star pojav. Obvladovalni duh je star kot človeška mladost. Izgleda, kakor da so armade Tutmesa III. ali Minosove mornarice, ko so gradile države, naznačile gotove poteze naših aspiracij«. Čemu se ustavlja že pri Tutmesu III. in Minosu? Obvladovalni duh je obstojal gotovo že v naših pradedih iz dobe obsekanega kamena, kakor obstoja pri malih polineških in afriških tiranah.

Medtem ko vstaja protekcionizem v defenzivi, je ekonomski imperializem agresiven.

Vprašanja, ki se morajo rešiti, so sledeča:

1. Je li šel ekonomski razvoj v smeri imperializma ali svobode?
2. V katerem obsegu je on koristen ali škodljiv činitelj?

Izdatki narodov rastejo in zato tudi dobiček iz proizvodnje. S podraževanjem zožujejo kupčijski trg in ponujajo na ta način konkurenčno premijo Združenim Državam.

Ogromne kontinentalne armade absorbirajo več človeških let ravno v dobi ko bi mogle pospešiti tehnični napredek. Angleška in Združene Države so se mogle obvarovati splošne vojaške dolžnosti, zato jim je nemški imperializem le v prid.

Ta imperializem povzroča stagnacijo v ekonomskem razvoju ne le pri tistih, ki ga uvajajo temveč tudi pri onih, ki se mu upognejo. Kaj pomenja toraj ta politika? Nič kakor roparske želje primitivnih civilizacij, ki so se spremenile v naprednejših civilizacijah v trgovsko zavist in v duh monopola.

Ta zamenjava vojne z industrialno civilizacijo postaja glavna vojna nevarnost.

Medtem ko se je umaknila politična oblast skoraj povsod iz notranje trgovine, obvladuje ona še skoraj pri vseh narodih zunanjo trgovino. Toda vsa zgodovina kaže, da je nevarno, podrežati ekonomsko konkurenco politični konkurenci, in sicer ravno tako med narodi kakor med posamezniki enega naroda.

Ekonomski imperializem ni činitelj napredka, ampak je regresiven činitelj.

Léon Hennebicq pravi na koncu svoje knjige, da bi njeno nadaljevanje posvetil delavskemu imperializmu. To je logično. Karl Marx priporoča socialistom kot ideal prisvojitve državne oblasti. Protekcioniisti in intervencionisti so jih naučili, kako more politična akcija razpolagati z bogastvi, obogatiti ene na škodo drugih, zdaj v inozemstvu zdaj v tuzemstvu. Militarični izdatki, ki jih je povzročil ekonomski imperializem, nudijo socialističnim realizacijam trden podnet.

Državni finančni minister Kuhn je šel na posete k južnonemškim državam, da pridobi *Bundesrat* za premoženjsko obdavčenje.

Združene vlade so sklenile z državnim kanclerjem, da pokrijejo stroške 1.000 milijonov mark za izredne potrebe, povzročene od novega armadnega zakona, z izredno davčno naklado, ki bo funkcionirala samo enkrat in bo zahtevala $\frac{1}{2}\%$ od vseh premoženj v Nemčiji, t. j. na primer 500 M od 100.000 M, 5000 M od 1 milijona in kakor se govori, s progresijo 1 ali 2% za vsa višja premoženja.

Socialisti morajo imeti veselje nad tem davkom. To je začetek grabljenja premoženja posameznikov od strani skupine.

Danes $\frac{1}{2}\%$; zakaj ne jutri 10, pozneje 20, naposled 50, 100%.

Militarična megalomanija kuje ključ, s katerim bo socialna revolucija odpirala blagajne.

Tipične individualitete, junaki à la Carlyle, ki se pečajo z ekonomskim imperializmom, ne delajo le narodne ekonomije, oni delajo tudi socialistično ekonomijo. Njih roparske in nasilne grožnje proti inozemstvu vzbujajo doma poskuse s fiskalno konfiskacijo.

Posledica: *Ekonomski imperializem je vsled svojega roparskega duha činitelj regresije.*

Vsak ekonomski sistem, ki stoni ekskluzivno na izmenjavi, je činitelj napredka.

J. KRZNARIČ:

Razvoj naprednog pokreta.*)

Oertat ćemo u par crta razvoj naprednog pokreta u najnovije doba. To nam se čini nužnim tim više, što je napredna omladina osobito u zadnje dvije godine ostala bez glasila, koje usljed raznih neprilika, nije moglo, uza sve pokušaje da izlazi, te je time na neku ruku i sam kontinuitet rada prekinut.

Novija faza naprednog pokreta seže od 1906 kad je pok. Janušić s drugovima izdao brožuru »Nova doba u Hrvat. i Hrv. napredna omladina«. Tim je činom ujedno sav rad napredne omladine sa sveučilišta prenesen na srednje škole, u kojima se imalo započeti s uzgojem pojedinaca u naprednom duhu. Ta potreba naprednog rada na srednjim zavodima bila je to veća, što je i klerikalno daštvo bilo počelo izdavati svoje glasilo »Luč« (»Hrvatska« Beč), koje je imalo da

*) Dijaška organizacija »Hrvatsko-srbska radikalnonapredna omladina« hoće gostovati v »Omladini«, dokler si zopet ne ustanovi, svojega lastnega glasila. »Omladina« bo torej prismašala v vsaki številki članke v srbo-hrvaščini v latinici in cirilici.

širi među nama klerikalizam, koji bi imao da stoji u direktnoj službi Beča i Rima.

Napredni pokret 1906. nastao je pod povoljnim utjecajima političkog stanja u zemlji, a kao reakcija na dotadašnje stanje na svim područjima našega života. U pomenutoj brožuri izneseno je naše bijedno stanje, na narodnom, kulturnom, gospodarskom, prosvjetnom, društvenom i stranačko-političkom polju, te je ujedno u II. dijelom bio označen put, kojim nam je poći, u kojem je u prvom redu naglašeno, da napredni pokret mora da ide za tim da *stvora pojedinca*, a za postignuće cilja navada ujedno sredstva: samonaobrazba, samoodgoj, kulturni rad! Ujedno je naglašena potreba bližeg rada s drugim dijelom našeg naroda, koji se zove srpskim imenom.

Došlo se do ovog izlaza iz naših bijednih prilika, kao na uztuk dotadašnjemu životu većine omladine, koja na sveučilištu najrevolucionarnija, postaje u životu najveća nositeljica tudinskog sistema. Omladina, koja je vrijeme svog studija posvećivala »velikom« radu još većih ideja, koja je dobu svog uzgoja prošla u fraziranju i kavani, omladina, kojoj je uvodni članak novina njihove stranke bilo sveto pismo i koja nije mogla da stvori svog suda izvan dohvata pisanja stranačkih novina, ta omladina nije mogla, da stvori pojedinca, koji će *znati i htjeti* odoljevati svakoj navali odozgo, ta omladina morala je da prigne šiju pred mogućnicima, ta omladina nije imala jakosti i uvjerenja, da svoje nazore provada u život.

Ta ideja *stvaranja narodne snage odozdo*; još je više uhvatila korjenja u daštvu kad je 1. siječnja 1906 izišao »Hrvatski dak«, koji je pod uredništvom pok. Janušića davao direktivu čitavom naprednom radu. Ujedno je u prvom broju naglasen uži odnos prema slovenskom daštvu, oko »Omladine«.

Na srednjim su školama nastajale organizacije za organizacijom, klubovi za klubovima, daštvo radi, uči, uzgaja se, i suzbija štetni upliv klerikalne propagande, koja se provodila pod vidom Strossmayerova gesla.

U broju »Hrvat. djaka« pred ferije nalazimo članak Janušića o radu preko školskih praznika, i poticajem tog članka omladina započela rad u narodu ili pojedinački ili osnivajući ferijalna društva.

I iza ferija započeti se rad nastavlja, no naskoro dogodilo se, da je Janušić morao da radi bolesti napusti rad oko uređivanja, koji je preuzeo kol. J. N. Novak. Janušić je 16. lipnju 1908. umro.

Napredna je omladina pohranila svog pokretača i nosioca čiste naprednosti, te je na njegovom grobu položio tada već svršeni filoz. Zdenko Vernić, svečanu zakletvu. Omladina je došla da poda obećanje da će ustrajati na putu, koji joj je on pokazao »Velika je i sveta

kletva, kojom ga (Obećanje) potvrđujemo, velika je i sveta, kako je i naša tuga i bol za Tobom. — — — Još je jedno veliko djelo, koje Ti nije dala bolest da obaviš i koje imamo sada mi izvesti. To veliko djelo je čvrsta organizacija Hrv. napredne omladine na univerzi. S Tobom smo već radili na osnovima njegovim u Tvom ćemo ga duhu i izvesti. To će Ti biti najtrajniji spomenik. Kasniji će doduše naraštaj zaboraviti Tvoje ime, kasniji će naraštaj preći i preko našega rada ali si tome radu dao Ti tako jaki pečat s Tvojega duha da će i oni koji će tu kasnije raditi, neznajući više ni za Tebe ni za nas pomoćnike Tvoje — raditi ipak na onome osnovu, koji im je dao Tvoj genijalni duh. To je baština, koju si nam namro i mi Ti se kunemo, da ćemo je i izvesti dostojno Tebe, dostojno naprednoga duha. Kunemo Ti se muževnom riječi, da ćemo tako Tvoj rad nastaviti, da ćeš tako živjeti među nama, među hrvatskim narodom i onda kad će Tvoje ime pasti u zaborav. Bolest i zavidni udes nijesu Ti dali, da stečeš ime jednoga od najslavnijih, oni su učinili, da ćeš za uvijek ostati samo tih i odlučan radnik na narodnoj njivi. U tomu je Tvoja veličina. U tome će Ti biti trajni trag i trajni život, u tom ćeš biti i naš trajni voda i uzor. U dnu duše s tim obećanjem s tom zakletvom, rastajemo se od Tebe, da ćemo raditi po Tvom uzoru. Tu Ti zadaje riječ »Hrv. djak«, zadaje Ti je srednjoškolska omladina i zadaje Ti je hrv. akad. napredna omladina, noseći kućama svojim spomen na Tebe.

To je bila svečana zakletva što ju je u onom momentu zadala čitava napredna omladina.

Napredni pokret nastavio je svoj rad, no opazilo se odmah, da se ne radi onom intenzivnošću, kao za urednikovanja Janušića. Godina 1908—09 nije donijela naprednom pokretu ništa znatnoga, osim što se pripravljaio zbor, koji je imao konačno, da udari opće temelje napredne organizacije.

Sam zbor se održavao 6., 7. i 8. kolovoza 1909. na Trsatu, na istom mjestu, gdje se predašnje godine održavao klerikalni zbor. Na zboru je bilo zastupano 93 izaslanika većinom iz Primorija i Banovine, dok je Dalmacija bila jako slabo zastupana. U ta su se tri dana raspravila sva pitanja načelne i praktične naravi.

Prvi se dan raspravilo pitanje programa u kojem je naglašeno: da je napredna omladina 1. *samostalna skupina kulturnog značaja*; 2. da ne nuže da sudjeluje u *dnevno strančarskom životu*; 3. da u svom radu stoji na *nacijonalnom slobodoumnom i demokratskom stanovištu*. Naglašuje ujedno rad u narodno ogroženim krajevima; 4. da stoji na *stanovištu narodnog jedinstva Hrvata i Srba*; 5. da će ići za tim da *izgradi svjesne pojedince*, koji će znati svoja prava i dužnosti prema narodu

i prema tomu raditi; 6. da je *antiklerikalna skupina*; 7. da će širiti ideju *zbliženja južnih Slovena*.

Ovo bi bio zbijeni program napredne omladine prihvaćen još 1907.

Još istoga dana raspravljeno je pitanje higijenskog stanja našeg društva, u kojem je refer. tada medicinar *Jantolek*, naglasio, da samo zdravo tijelo može da se dovine do visine duševnog razvitka i da pruži proizvode trajnih koristi.

»*Uslovi za održanje zdravlja su čistoća i umjerenost!* Ta dva uslova treba da nam služe geslom. Nečistoća je nakaza našeg društva, moderne literature. Odrći se treba tih gnjusnih ideala poligamije, koje se u raznim formama u našem društvu podržava. Čistoću treba sačuvati za brak, pa će biti sretnih ljudi, sretnih brakova, a neće biti ovako razrovanog života kao danas i općeg vapaja za rastavom braka.

Razočaranost, razrovanost, nespokojnost i nemir velikog dijela mladeži posljedak je nečistog života spolne pokvarenosti. Nečistoća je vrućac laži, na kojemu počiva današnje društvo.

I sve težnje naše neće nas dovesti k cilju, ako se ne postavimo svi mi u red onih, koji rade i vojuju za čistoću duha i tijela. Nikakva radikalna politika, nikakvo drž. pravo, znanost, filozofija, ni umjetnosti ne pomaže nam, ako se naš naraštaj ne izbavi okova nečistoće života i literature.«

Kao najvećeg uzročnika malaksalosti omladine naglasuje alkoholizam, te ujedno referent zaključuje s riječima dr. Blaška:

Zdravlje! Čistoća! Odgovornost!

Drugi dan referirao je pravnik *Rastovčanin* o radu u narodu, pri čemu je osobito naglasio založenje u narod, a ne snivati o narodnim potrebama u sobi daleko od naroda.

Istog su dana prihvaćena općenita pravila organizacije i riješeno je pitanje ferijalnih prenoćišta.

Zadnji dan raspravljeno je pitanje štampe.

Još je pok. Janušić naglasio, da se samo organizacijom može osjegurati list, a samo listom valjana napredna generacija, te je zbor u tom smjeru raspravljao da napr. omladina osjigura izlaženje lista, koji je do tada bio jedini oslon naprednom pokretu.

Ujedno je kao zadnja točka tog zbora raspravljeno *jugoslavenko pitanje*. Referirao je Slovenac *Šlajpah*, izaslanik slovenskog narodno-radikalnoga dijaštva, naglasuje potrebu jugoslavenke zajednice na prosvjetnom, gospodarskom polju.

»Z gospodarskega stališća nas sili na jugoslovansko vzajemnost ekspanzivnost Nemcev, ki si hočejo popolnoma podjarmiti naše ozemlje, da bi nas mogli potem uničiti in germanizirati. Pangermanizem, kakor imenujemo to nemško ekspanzivnost, ni več prazen fantom, am-

pak on zadobiva dan za dnem konkretnije oblike. Nemški kapital sili vedno bolj proti jugu k Adriji in čez Balkan do Soluna. Nemška industrija ima največ odjemalcev med Jugoslovani in razven tega stoji vse polno podjetij, ki so last Nemcev na našem ozemlju.«

Naglasnjio je, da nas sili nužda da propagiramo jugoslavensku ideju, a to misli da ćemo najbolje postići uzajamnem upoznavanjem. Hrvati i Srbi neka uče slovenštinu, a Slovenci srbohrvatštinu. U tome nalazi zalog boljoj budućnosti.

Zbor je sve oduševio, i svi su se razišli, u tvrdom uvjerenju, da će zbor mnogo doprinesti napredku napredne misli.

Početkom 1909—10. odmah su se opazila trvenja između vodstva i pojedinih organizacija, koja su unosila sve više nezadovoljstva u napredne redove. I tako se dogodilo, da je »Hrvatski djak« prestao da izlazi radi neprilika u organizaciji već u iza 6 broja.

I naredna godina započela je pod vidom nerada. Nastojanjem par pojedinaca pokrenut je opet »Hrvatski djak« pod uređivanjem *Vilka Gabarića*, koji više nije izražaj jakoga mladoga pokreta, već puni više stupce s literarnim stvarima.

U to doba počela se buditi dalmatinska omladina, koja se do sada nije isticala u općem naprednom pokretu. Ona se počela buditi i dizati proti mrtvilu, koji je vladao u naprednim redovima. To je dovelo do II. zbora, koji se održavao 10.—11. kolovoza 1911.

Na zboru je bilo prisutno do 150 izaslanika, te je podvrgnut kritici nerad napredne omladine. Predsjednik zbora Koščina, naglasuje da se dalmatinska omladina premula, jer u njoj ima savjesti »Imamo program ali treba volje i rada.« K. Bego referirao je o pokretu napredne omladine, gdje između ostaloga nalazi uzročnike naših jadnih prilika »u svim našim starijim generacijama i pokretima, koji su nosili na sebi jasne oznake polovičnosti, zasukanosti i besmislenog patriotizma vike, pjesme i deklamacije; a nijesu marili za realni patriotizam sitnoga i ustrajnoga rada —« a uzrok tom stanju starije generacije nalazi u »načinu odgoja starije generacije naše inteligencije, koja je bila pasivna, apatična, nekulturna, koja je znala da baci u kut svoje mladenačke ideale i da postane pokornim činovnicima i uzornim birokratima.«

Taj zbor, koji se je sastao, da provede jedinstvenost rada hrvatske i srpske napredne omladine, da započne intenzivniji rad proti klerikalizmu i, da osnuje list za propagandu, taj je zbor u rezolucijama prihvatio 1. da se odsele napredni pokret ima zvati hrvatskosrpskim imenom, 2. da se ima propagovati slobodna misao i antiklerikalizam među samim članovima, u obitelji, društvu i u puku, 3. da se podupre »Slobodna misao«, 4. da se osnuje slobodoumnu akad. ligu na ustuk kat. lige klerikalnog slavenskog udruženja.

Ujedno je ovaj zbor ponovno naglasio »da je ona u hrvatsko-srpskom narodnom životu samostalna skupina kulturnog značaja, te će pratiti u tačine sav narodni život, ali će se kloniti svake dnevne stranačke politike i zalaganja za političke stranke, te da se stavlja samo u službu narodne prosvjete i narodnog gospodarskog rada u naprednom smjeru«, a osim toga: »Rad napredne omladine hrvatske i rad napredne omladine srpske ima biti u svemu jedan jedinstveni rad«, stoga poziva javnost, da se »postojeće hrvatske i srpske gospodarske, prosvjetne i slične inštitucije stope, a nove da budu zajedničke za Hrvate i Srbe, da se tako u tom pogledu provede i ustvari narodno jedinstvo«.

Prema zaključcima zbora, došlo je do novog našeg glasila »Val«, koji je počeo izlaziti u Zagrebu.

Pošto je iza ove periode nastalo još doba vujenja i nesredenosti u naprednom pokretu, to ćemo drugu priliku novijeg naprednog pokreta oertati u drugom broju.

S. Z.

Za narodno jedinstvo jugoslavenkih plemena.

Prošlo je već osamdesetak godina, otkako su naši preporoditelji Ilirci postavili načelo, da je jedinstvo jugoslavenke rase jedina garancija naše bolje budućnosti i prema tome jedini temelj, na kome možemo da gradimo daljnje preduvjete našega kulturnog i političkog života. Mnogo se toga odonda izmjenilo. Potlačena slavenska plemena oslobodila se polagano ispod turskog jarma i nakon dugih stoljeća robovanja došao je dan historičke odmazde. Vidjeli smo nedavno osvećeno Kosovo i čuli topot slavenskih konjanika pred samim zidinama Carigradskim. Mnogo se toga izmjenilo u ovih osamdesetak godina, a historički razvitak slavenskih plemena krenuo je drugim smjerom, nego što su naši preporoditelji htjeli. Jugoslavenka plemena razvijela se svako svojim posebnim životom njegujući svoju posebnu kulturu i gojeći posebne državne i plemenske aspiracije za budućnost. Mi se danas ne možemo ni čuditi, što Ilirski pokret u svojoj cjelini nije uspio niti mogao uspjeti. Trebalo je prije svega osvjestiti one široke narodne mase, koje bi imale da budu temelj našoj budućnosti, trebalo im ucjepiti svijest posebnog narodnog individualiteta. U tu je svrhu trebalo ograničiti djelovanje na što užu krug ljudi, gdje je zajednica interesa jača i konkretnija, nego li je to bio dosti širok i za tadanje primitivne mase abstraktan pojam Jugoslavenstva, dotično Ilirstva. Međutim kul-

tura, koja polagano ali stalno izravna opreke među pojedinim plemenima, a opasnost pred zajedničkim neprijateljima s druge strane, čini se da smjera na integriranje tih izdiferenciranih plemenskih jedinica i historičkom nuždom dovodi do spoznaje, da je rasno jedinstvo ipak jedini temelj i jedina garancija naše zajedničke budućnosti. Ta se ideja nije možda nikad u našem zajedničkom životu toliko naglašavala, koliko baš u zadnje doba i to osobito sa strane naše mlade i nejmlađe generacije. Pa kako je narodno osvještenje od Ilirskih vremena silno napredovalo i kako smo napretkom kulture došli do spoznaje, da nam jedini spas leži u što tjesnijem savezu s našim rasnim saplemenicima, s kojima nas vežu zajednički interesi, sigurno će ta ideja naći mnogo plodnije tlo, nego li je to bilo u vrijeme našega preporoda.

I doista vidimo, kako se ideja narodnog jedinstva jugoslavenske rase nastoji i u praksi bar donekle oživotvoriti. Već nekoliko godina primjericice postoji dogovor između Matice Hrvatske i Matice Slovenske glede zajedničkog rada za kulturno zbliženje Slovenaca i Hrvata. Ovima se u najnovije doba pridružila i Matica Srpska. U Hrvatskoj se već 8 godina Hrvati i Srbi zajednički bore pod okriljem srpsko-hrvatske koalicije za narodna prava, a čuli smo ove godine, da se i hrvatska pravaška stranka stavila u kooperaciju sa slovenskom ljudskom strankom, dakako u sasama oprečne svrhe, nego da jača i propagira misao narodnog jedinstva, što je najbolje dokazalo uskrsno vijećanje vrhovnog vodstva hrvatske stranke prava u Opatiji, gdje se svim sredstvima i klerikalnim makinacijama nastoji zaustaviti prirodni tok stvari i omalovažiti razumljivo veselje, što su ga diljem jugoslav. zemalja izazvale pobjede balkanske nam braće, čim se je najbolje dokumentirala svijest o našoj zajedničkoj pripadnosti te identičnim interesima, što sve više preotimlje mah. Kako je ta ideja jaka, vidi se u tome, što se nedavno među Slovencima ventiliralo pitanje, ne bi li u literaturi poprimili srpsko-hrvatski jezik.

Prije nego završimo, moramo biti na čistu, kakvo će stanovište obzirom na to jedinstvo zauzeti naša napredna dačka omladina. Za nas, koji smo se postavili na nacijsko stanovište, koji oslanjajući se na etničku individualnost našega naroda hoćemo da mu izvojstimo i poseban politički položaj nezavisnosti i samoopredjeljenja, koji dakle sve svoje aspiracije gradimo na nacijskoj ideji, jasna je stvar, da ćemo tim svojim aspiracijama morati da postavimo što jaču bazu. Morat ćemo našoj etničkoj, jezično i teritorijalno jedinstvenoj rasi ucijepiti svijest o zajedničkoj pripadnosti te identičnim interesima, morat ćemo da stvorimo što veći broj nacijsko osvještenih jedinica, da možemo na tom temelju graditi daljnje preduvjete naše narodne egzistencije. A da to uzmognemo treba prije svega, da mi omladina svih plemena na sla-

venskom jugu, stupimo u što uži međusobni kontakt, da upoznamo međusobne nazore i da konačno čitav rad organizuje po nekim stalnim načelima. Treba to tim više da činimo, jer neprijatelji naši bdiju. Klerikalizam, taj najveći neprijatelj narodnog jedinstva, organizirao je svoje redove u svim našim zemljama, pa pod plaštem vjere i nacionalizma nastoji da oživotvori tuđinske interese, kojima je oduvijek načelo divide et impera, a narodna sloga najveći neprijatelj. Tko dakle narodno osjeća i vjeruje u narodnu budućnost, taj ne smije ni časa oklijevati, već mora u borbu za narodno jedinstvo a protiv svih njegov vanjskih i unutarnjih neprijatelja.

J. H. Z.

Slovenska upodabljajoča umetnost. Jesenska in poletna razstava.

Pa razdelimo zopet spričevala. Razočaranj ni niti v dobrem niti v slabem smislu. Jakopič, Sternen, Jama, Žmitek, Vesel, (Grohar), Berneker so firme s priznanimi umetniškimi vrednotami, ki se jim eventualni spodrski spregledujejo ali pa primaknejo karakterizaciji, kakor se ravno ponavljajo. Dobrega sreanjištva in naraščaja je par ednic, ostanka bi pa sploh najraje z boljšim ne videli v dotiki.

Jakopičev Evangelijski Janez in njegova Eva sta bila od mnogih spoznana za umetnikov program, na katerem so pričakovali nadaljevanja; saj je vladala tam mogočna sila, ki je držala v ravnovesju monumentalnost, konstrukcijo z literarno vsebino njegove barve. Ali Jakopič se še vedno vrača k izdelanejši plati svojega stvarjenja; paleti pušča proste brzde in barva raz njo si podreja vse, tehniko in kompozicijo in sama iz sebe suvereno ukopava in sili k občudovanju in uživanju. Kotiček za zastorom, kanape s figuro, zvezano navzdol s posodo žarečega cvetja, navzgor z medlozlatim okvirjem v divno celoto. Slika v materialnem pomenu besede? Ne, le spomin iz trudnih, blaženih ur; le misteriozen obraz, ki ga poznaš iz sanj, ki ga vidiš z zaprtimi očmi, ki ga srečaš in si v hipu potegnjen v njegov svet, preprežen s tajnimi, silnimi vezmi. . . Oni bajni svet, ki je v godbi, v knjigi, v spominih duše. Tako je razodetje Jakopičevega stvarjenja, ki postaja od slike do slike subtilnejše in mogočnejše. Detajlni pregled bi našel eno ali drugo nesigurnost, pa to za celoten vidik nima pomena; bajna njegova lirika je izven šolskih očal.

V bleščobi barve sorodni mu Sternen je manje senzitiven, ostrejši, širokopotezen mojster mračnih interijerov, mehkega pomladnega solnca, izrazit portretist brez popustljivosti z ozirom na umetniške zahteve, spreten slikar markantnih efektov. Strnen obvlada paletu do te mere, da mu celo na panoramskih podobah (kakršnih je pokazal par na jezenski razstavi in eno zdaj, vse iz Primorja) ni lahko priti do živega, vendar ti najnovejši njegovi sižeji ne zadovoljujejo, ker borba med krotjenjem banalnosti in uveljavljanjem lahkotne, Strnen lastne koloristike ustvarja mrtvo točko, ki ni v prid umetniku, ne v utešenje uživalca. Vse drugo pa, od blestečega portreta g SR., preko enakih tulp in po dinamiki barve naravnost vizijsko vplivajoče skice ter senčnih partij na kanapeju počivajoče figure, je neoporečen prispevek v zbirko dobre slovenske umetnosti. Česar pri Sternenu in Jakopiču ne najdemo, nas sreča na vsaki razstavi pri Jami: veliko ponavljajoče se manire. Dočim zlasti Sternen neboječe uporablja paletu vse od kraja, neomiljeno in kljub temu dosega vse akorde, pozna Jama samo dva, toplega in mrzlega, ki jima podrejena vse motive. Vrbe v zimi in vrbe v solncu so bile svojčas program in ostale z malimi variacijami do danes; temu programu se je pokorila holandska pokrajina in se mu pokori podonavska. Tako ustvarja Jama venomer mehka, fina, diskretna, vendar slična dela; niti ne razburja ž njimi, niti nam niso egalna; filozofske globokosti ni v njih, še manje pa vsakdanje plitkosti. On ima svoje solnce in ima svoj mrak.

Svoje solnce ima pa tudi Žmitek in (žalibog) z njim tudi svojo filozofijo. Mnogokrat se sliši, da Žmitek vse rdeče vidi; in za njegove slike je res karakteristična vijolčno-rožna rdečica, ista, ki vam obliva vse predmete, kadar zrete v zelo solnčen dan. Žmitkova rdečica torej eksistira in na precej njegovih delih zelo mojstrsko vpliva. Ali Žmitek ta svoj ton generalizira, duši ž njim celo paletu; s tem izgublja tla za tisto vsestransko objektivnost krajini nasproti, ki jo je treba v vsakem času posebej in popolnoma znova preživeti. Potem se pa vrivajo v njegovo krajinstvo elementi, ki stališče gledalca še bolj otežkočijo; to je njegov izrazit naklon k stiliziranju. Pred desetimi leti je nastopil z veliko kompozicijo, s Pocom; zdaj jo zopet razstavlja in reči moramo, zelo srečno. Kakšna je ta slika? Kos ilustracije vaškega življenja. Berač Poc potrka na zvončke v svoji mali leseni cerkvi in ljudje mu mečejo milodare. Vsaka figura zase je dobro preštudirana model, v barvi, v gibu, v izrazu; pa kljub posameznostim in pestrosti je slika mirno učinkujoča enota (sklanjajočo se damo abstrahiramo, kolikor je potreba); kljub vsevrstnim izrazom, gibom je slika brez gibanja; kljub pestri eleganci barv (hrbet dečkov v ospredju n. pr.) je delo monotono, nečasovno. Stilizacija diha najmočnejše življenje. Tu

je torej vse nakazano, kar je potem tekom desetih let zrastle v prepričanje. Poglejte zadnje njegove slike iz Dalmacije. Zemlja, morje, zrak, vsak del je zase kompaktna stilizirana masa, oblita z naravnost metalnim bleskom; palme se mehko modelirajo, pa uplivajo dekorativno. Elementi, ki zdaj rijejo za vsako Žmitkovo sliko niso na ta način združljivi, nekaj bo treba amputirati; pač najprvo stilizacijo in jo uporabljati tam, kjer bo na mestu. Škoda, da ni na razpolago velike, obsežne ploskve, kjer bi Žmitek mogel razviti stilizacijsko-dekorativni svoj talent, ki ima globoke korenine robustnosti, primitivnosti, naivnosti v kompoziciji kot v koloritu in je oboje v stalnem, iskajočem razvoju.

Popolnoma prost naklonov, ki se nahajajo pri Žmitku je pač Vesel Ferdo; ponavadi ne razstavlja ali jeseni se je enkrat izneveril tej navadi. Akademično jasen in izrazit portretist in komponist, kadar hoče tako. Individualnejša njegova nota pa je podkrepljenja s širokim obvladanjem celote ter detajlov in napetostjo barve, ki mnogo več v sebi skriva nego razodene. Zato je njegova Staroslovenska svatba tako prekipavoča življenja in obenem mirna, neporušljivo solidna zgradba, zato so Ukročenje moči ali Usoda umetnika brezpredmetne etikete za drhteče trepetajočo ekspanzivnost samo slikarsko pojmovane barve, brez ozira na literaturo sižerja. Vesel je realist z apartnim primeskom elegantnega izraza. Govoriti o starejših delih Groharjevih se pravi le podčrtavati občudovanja vredno naglo poduhovljenje njegovega umetništva pred usodno, prerano smrtjo. Kar je Jakopič v interijeru, to Grohar na prostem; ista poezija, polna širokosti, momentalnosti in zadivljajoče mehkode, pa mesto s svilnostjo sanjavega polmraku, oblita s toploto jutranjega, v parah rose se kopajočega šolca. Poln vere v delo, saj je spesnil »Sejalca« in »Na polju«, je bil odtrgan od njega...

Vavpotičeva dela se pa razlikujejo od del vseh imenovanih umetnikov po svoji naturalistiki barve in izraza. Optičnih dojmov ne distilira skoz poetične, globokodušne kamrice, ampak skuša registrirati ves božji svet, kar ga mu pride pred oči podobno po njegovem izgledu; zato so naši zahtevki pri njem glavno oni ukusa, neprisiljene kompozicije, solidnosti ter duhovitosti barve in tehnike. In Vavpotič poskrbi, da smo gotovo vsaj z dvema tretjinama zadovoljni. Tretjo pa izbriše s svojimi črteži in risbami, za katere nima v tem žanru para med slovenskimi umetniki. Dana mu je obilna satira, ležernost izražanja, duhovitost invencije. Vendar tudi zanj ravno v tem oziru (v ilustraciji) ni padla zadnja beseda; zmožnosti so dane, ne pa Rhodus, kjer bi se dale izkazati. Tratniku bi mogli še tu odkazati mesto; zadnji čas ne pokaže ničesar in z njim izgubljammo brezdvomno močno

umetniško osebnost, ki stoji osamljena v slovenskih umetniških vrstah. *) Grizeča ironija, gigantska bolešt, uničenje ter obup se družijo z mehko izraza in lepo arhitektoniko; tudi njemu je dano ogromno več, nego mu je usojeno izvrševati.

Predno pregledamo še ostala imena, par besed o kiparjih. Zajec bi moral znati delati take čudeže, da bi iz njegovih temperamentnih, talenta polnih osnutkov vzrastle velike štatue, popolnoma odgovarjajoče načrtom. Potem bi bil Zajec naš ponos: tako je pa zanj na dnevnem redu vedno nihajoči biti ali nebiti . . . Štefci pa Zajca tudi v osnutkih ne dohaja. Dolinar in Napotnik sta v veliki mizeriji, ki vlada glede naraščaja upapolni nadi; Dolinar prekipevajoč, z izrazitim smislom giba, masivnih, kompaktnih oblik; njegova dela, portreti kot sohe, so za enkrat še polne pretiravanja, bližje karikaturi nego nekaljenemu umotvoru portreta, v katerem je še vedno edini mojster Berneker. Redna šola, ki tako zelo manjka Dolinarju, je vidna na prvi pogled pri Napotniku; že danes si želimo oba mlada talenta v pridni tekmi za prvenstvo.

Smrekar in Gašpari karikirata, ilustrirata, rišeta diplome. Smrekarjeve karikature so bile letos spomladi mnogokrat imenovane, ali njegova forma in način izražanja je močno težkopadna in iz mnogih del pro-seva filozofiranje, ki pa daleko ni tako kozmopolitično, lahkotno, da bi borba med hotenjem in resničnostjo ne kvarila vtisa, pri čemer gre mnogo tudi na rovaš mrtvi konturi in koloritu. Ali med tem, ko je pri Smrekarju razvoj, napredek sem ter tam čutiti, hodi Gašpari svoja izvožena pota; kakor ujetnik se zdi. Tu, tam skuša najti izhod, ali povsod mu odreče moč, da bi predrl; tudi svetovati mu, česa naj se trdno poprime, je težko. Akvarela, litografije, lesoreza? Vse je tako zelo zanemarjeno pri nas, kljub temu da Ljubljana sama in potem najbližja okolica (pogledi na Šmarno Goro itd.) nudita toliko hvaležnega materiala ravno za akvarel in grafiko. In Gašpari ima za litografijo, kot za lesorez popolnoma prijeten kolorit in tudi motive. Če pa akvarelira, naj opusti vsako pri slikarjih izposojeno kopito in naj pride raje s svežo jasno barvo na dan. Samega igračkanja z akvarelom imamo vendar že dovolj; razstava to jasno potrjujejo.

Franke, Koželj, Šantel, Šantlova, so čisto umetniško premalo kvalificirani, da bi mogli biti v evidenci iz drugega vzroka nego šolsko-kritičnega. Koželj projecira krajinske izrezke na platno, v duhovnosti barve pa ne more preko pestrosti barvne fotografije; v tem oziru ga Franke visoko nadkriljuje, kajti na mnogih slikah naravnost preseneča njegova kultura barve, ki je vendar starejše šole. Šantlova je šolsko-

*) Pričujočemu zvezku je priložena umetniška priloga Tratnikovih Senc življenja. Original je risan z grafitom in je enobarven kakor reprodukcija.

akademična, kar šantel noče biti in zato ni niti krop niti voda; sem ter tam se mu posreči podobica ali še večkrat ponesreči. Od obetanja se pri njih ne da govoriti, ta leteča fraza je bolj epiteton ornans, za mnoge homines novos, ki se zadnji čas porajajo. Anici Zupančevi, ki je strašno vzprejemljiva za vsako šolo, maniro, tehniko, se spričo zmožnosti, ki jih na vsak način kaže, marsikako delo lepo izpelje. Ali bo pa našla svojo pot in svoje umetniško prepričanje in ne samo tehničnega, to vprašanje pa spada med ugibanje in tja tudi Perhavec, kakor Gustinčič ali Gašparin; Klemenčič je v tem oziru jasnejši, ker se njegova pot v pristan nezmožnosti in nazadovanja lepo bliža cilju . . . . Še Magolič se bolje od njega drži na površju; seveda je to površje le za mero med njima, ne pa cele razstave. Ja, Magolič; tenor v gramofonu je bliže umetnosti nego ji je on; vaja mojstra daja, si pač misli, natika različna očala, prenaša barve iz tub na platno in kolorira sentimentalno limonado izposojene »umetniške« svoje duše.

Rašica zopet gostuje. Če je pustolovščina kje odbijajoča, je gotovo v umetnosti. Kar Rašica servira pod svojo firmo, ni družega nego površna bisaga, ki jo je napabrkoval, kjer je sploh prišel z umetnostjo v dotik; v tem je precej spreten, njegova vednost in znanje sta pa močno siromašna.

Če že morajo biti Magoliči, Ropreti in vsi drugi umetniško negativno kvalificiranega kalibra stalni izpodtikljeji na razstavah, naj se v prihodnje namestijo vsi skupaj v eni izbici magari prav do stropa, (saj plodoviti so izredno!). —

Prihodnjič nadaljujemo z razmotrivanjem o splošnem efektu slovenske upodobljajoče umetnosti na slovensko javnost in drugih kuriozitetah te kulturne panoge.

DIJAŠKI VESTNIK.

Dunajsko slovensko napr. dijaštvo pri sokolskem delu. V 6. št. I. 1. »Omladine« je vabil bivši starosta »Slovenske sokolske zveze« takratno dijaštvo, ki si je postavilo za geslo »Iz naroda za narod«, naj stopa v sokolska društva češ, da ima tukaj lepo polje, da uveljavlja svoj program. Pred dvema leti je poročala »Omladina« prvič o živahnem sokolskem delu med tukajšnjim dijaštvom. Takrat so si postavili naši dijaki-sokoli geslo, kdor napreden dijak, ta sokol in dosegli so do sedaj lepe uspehe. Lansko in letošnje leto imamo na univerzi na razpolago dve telovadni dvorani, kjer telovadi povprečno do osemdeset dvakrat na teden. Razven tega telovadi nekaj dijakov še v čeških sokolskih društvih in tudi pri poljskem sokolskem društvu na Dunaju vodi telovadbo slovenski akademik. Iz

potrebe se je ustanovil vaditeljski zbor, ki vodi sistematično telovadbo na univerzi in goji zanimanje za sokolstvo s sokolsko knjižnico in debata-tami o sokolskem delu v domovini.

Dunajski akademiki so priredili dne 6. marca javno telovadbo v veliki dvo-rani Češkega Doma. S prireditvijo so hoteli vzbuditi zanimanje za zlet med dunajskimi Slovenci in Čehi in pokazati moške in ženske proste vaje, ki se bodo izvajale na zletu. Češko sokolsko društvo »Videň I.« je dalo na razpolago telovadno orodje in z velikim veseljem so se odzvale češke članice Sokola »Videň I.« vabilu, da nastopijo z ljubljanskimi ženskimi prostimi vajami, katere jih je vadil br. Taler.

Moške proste vaje je izvajalo 23 telovadcev in sicer štiri. Članic je nastopilo deset z vsemi peterimi vajami. Na orodju so nastopile tri vrste in to na drogu, bradlji in konju. Končno je telovadila vzorna vrsta z 8 telovadeci na drogu in bradlji in zaključila telovadbo s skupino na bradlji.

Po javni telovadbi je bil plesni venček. Udeležba je bila izredno ve-lika; skoro polovica je bilo češkega občinstva, naše napredno dijaštvo je bilo skoro vse navzoče, posetili so nas tudi poslanci dr. Rybař, dr. Ravnihar in dr. Gregorin, pogrešali pa smo mnogo slovenskega občin-stva. Par vedno požrtvovalnih dijaških dobrotnikov se nas je spomnilo s poslanimi prispevki. Od gmotnega uspeha dobi podporno društvo za slovenske visokošolce nad sto kron.

Javni nastop nam je pokazal, da je naredilo dunajsko dijaštvo velik korak naprej, pokazal česa nam je še treba; namreč: trajne organizacije, spopolnitve sokolske knjižnice, poglobljenja pojmovanja sokolske misli i. t. d. Upamo, da bo v par letih vse napredno dijaštvo v sokolskih vrstah. *Naloga se stavi, vzgojiti izmed sebe kar največ sokolskih vadi-teljev.* To uvidimo, to hočemo in moramo doseči! Na zdar! F. Z.

»Adrija« v Pragi. Izobraževalni moment se je v letnem času prenesel izven društvenih prostorov; aktualna vprašanja, zdaj predvsem jugoslo-vansko, kakor povsod, se pretresajo na občnih zborih, sicer so pa poučni izleti v ospredju. Predaval je tov. Marinič v Pošumavski Jednoti o slo-venskem obrambnem delu; tov. Vuga pa je imel referat na shodu Zveze češkega dijaštva (ki se ga je »Adrija« udeležila po dveh delegatih), o stanovskih in družabnih stikih češko-jugoslovanskih. Manjšinski odsek je II. obrambno razstavo, ki je bila projektirana za ljubljanski sokolski zlet, preložil na prihodnjo leto. Poučni zleti so bili samostojni ali pa so se društveniki priklopili tehničnim klubom in sicer so bili ogledi umet-niške razstave »Manesa«, prve češke obrambne razstave, Odkolkove krušne tovarne, visočanske mlekarne, Chmelove tovarne za klobasice, Zátkove tovarne za brezalkoholne napoje in cikorijo, celodnevni izlet v Mělnik z ogledom Lobkovicevih vinskih kleti; ob nedeljah se prirejajo zabavni izleti v okolico, Šarko, Krč, Trojo itd.

»Adrija«. Odbor za letni tečaj 1913 je izvoljen sledeče: predsednik medicinec Marinič Fran; podpred. filozof Vuga Joža; tajnik medicinec Rak Ivan; blagajnik tehnik Abram Edvard; knjižničar farmacevt Ančik Joža; časnikar pravnik Debelak Riko; gospodar tehnik Cej Ciril; namestnika tehnik Žerjav Jože in jurist Abram Anton; preglednika tehnik Leskovšek Drago in tehnik Osvald Tone.

»Tabor« v Gradcu je tudi v letnem tečaju živahno deloval; čajevi večeri so bili združeni z zanimivimi predavanji. Tov. Gnezda je govoril o: Jugoslovanskem vprašanju, ob navzočnosti nekaterih hrvaških gostov. Tov. Kovačić je razvijal temo: Kaj bi mogli in moral biti »Tabor«. Dalje zopet tov. Gnezda: O gimnastiki Grkov. Manjši debatni pogovori, tikajoči se bežnih dnevnih vprašanj so tudi na dnevnem redu; ob nedeljah se prirejajo skupni izleti v graško okolico.

»Tabor« je izvolil za letni tečaj 1913 sledeči odbor: predsednik: jur. Filip Omladič; podpreds.: med. Milko Gnezda; tajnik: jur. Juhart Franjo; blagajnik: jur. Rudolf Ročnik; knjižničar: fil. Ivan Tominec; gospodar: jur. Ignac Grandovec; preglednike: jur. Jakob Božič in fil. Maks Kovačić.

»Slovenija«. Dasi nas je neprestano morilo stanovanjsko vprašanje in smo z dvakratno selitvijo ubili precej časa, je bilo društveno življenje prav živahno. Da izobraževalno delo ni počivalo, priča lepo število predavanj in diskusij, ki so že naznanjenim sledila i. s. tov. M. Šmalc: *Glose o kulturi*; star. dr. M. Rostohar: *Naš narodni problem*; t. F. Zdolšek: *Kultura in politika, dijak in politika*; star. dr. J. Prijatelj: *Kulturne in politične razmere pri Slovencih za Auersperg-Lasserjeve vlade (dvakrat)*; t. I. Zorman: *Splošen strujin položaj, posebno naše stališče napram jugoslovanskemu vprašanju*; t. St. Virant: *O debatah o zunanji politiki v državnem zboru*; kar. J. Sajovic: *Narod v luči slovenstva in jugoslovanstva*; t. M. R. Lemež: *O smotrih in pomenu jugoslovanske pravniške organizacije*; isti tudi: *O socialnem vprašanju slovenskega dijaštva*.

»Slovenija« si je izvolila za letni tečaj sledeči odbor: predsednik: med. Janez Oražem; podpredsedn.: med. Albert Trtnik; tajnik: jur. Lojze Zbačnik; blagajnik: med. Karl Luschützky; knjižničar: jur. Josip Rutar; arhivar: jur. Francè Gorečan; gospodar: jur. Miha Bezlaj; namestnika: fil. Viktor Gruntar, tehnik Francè Burnik; pregledniki: med. M. V. Brezovnik, fil. Jože Rus, jur. Francè Zdolšek.

Promocije. Na Dunaju je bil promoviran za doktorja medicinec Murgel Ervin, starejšina »Slovenije«, v Pragi medicinec Jurečko Ivan, bivši predsednik »Adrije« in njen marljiv delavec. Inženir pa je postal v Pragi Janko Mačkovšek, priznani naš manjšinski brambovec. Čestitamo!

Abiturientom! Skoro zapustite gimnazije, realke in se odločite za študij in mesto, kjer boste prosto razvijali in uresničevali svoje načrte in se pripravljali za bodoči svoj poklic. Mnogi ste se že odločili, mnogi tudi ne in vprašujete, kaj naj študiram, katero mesto naj si izberem? Iz splošnega položaja je razvidno, da se brez ugovarjanja morejo priporočati realne vede, to je tehnika, rudarstvo, trgovstvo, zemljedelstvo in od spiritualnih ved predvsem medicina; kajti tehnična in gospodarska uprava novega jugoslovanskega teritorija bo zahtevala mnogo večjih rok. Za katastralna dela bode treba mnogo geodetov; brezdvomno bo mnog Slovenec na jugu našel svojo drugo domovino in uspešno in nesebično deloval za jugoslovanske vzajemniške interese. Akademičnega rudarskega naraščaja potrebujemo doma, kdor bi pa tu ne prišel do kruha, mu je zopet odprta pot na jug, ki je izredno bogat na rudnikih, ki po večini še niso izrabljani. Govoriti o potrebi trgovsko naobražene slovenske inteligence, ki je imamo dozdej skoro toliko, kakor nič, je že samo z ozirom na trgovski značaj Primorja in zopet na perspektive, ki se odpirajo v trgovskem oziru na Balkanu odveč, enako o gospodarsko-zemljedelško naobraženih Slovencih spričo 75% procentov agrarnega značaja slovenske zemlje. Brez strahu na realne vede; če bodo slovenske meje preozke, jugoslovanske ne bodo! Če povdarjamo, da se vpišite na medicinsko fakulto, ne odganjamo in ne strašimo pred jusom in filozofijo; ali momentani dejanski položaj kaže, da se juristi z veliko težavo kopljejo do kruha in še težje filozofi, ko velja ravno za sodnijo in srednjo šolo geslo: najprvo Nемеc oziroma klerikalec, potem šele strokovnjak. Ali kdor ima trdno kožo in čuti resničen poklic do jusa ali filozofije, pa zastavi tu svoje sile.

Odločiti se je treba še za visokošolsko mesto. Brez oklevanja se moremo v vseh ozirih zavzeti za *Prago*. Le na kratko hočemo podpreti to propagando. Kaj mora zahtevati, pričakovati slovenski dijak od svojega akademičnega bivanja izven domovine? Pač široko polje s sredstvi za samoizobrazbo, poglobljenje in solidni temelj za narodni svoj čut, nesovražni milje in last not least človeka vredno gmotno izhajanje. Praga nudi vse to. Študijski izobraževalni pripomočki (univerza, tehnika, knjižnice, predavanja, gledišča, razstave, publicistika itd. itd.) se v polni meri postavljajo po boku dunajskim, da Gradea sploh ne omenjamo! Jezik ni nikaka ovira; zlasti tehniki naj se ne strašijo, da bi jim češčina delala preglavice. V par tednih je mogoče prisvojiti si za šolo potrebni zaklad besedi; nihče se radi jezika ni pritoževal nad Prago! Čehi so danes med Slovani narodnostno najbolj probujeni in organizirani, slovenski dijak se more v tem oziru (da obširneje ne omenjamo gospodarskega in splošno kulturnega dela) le podkrepiti v enakih težnjah, saj je v Pragi svoj čas izhajal »Slovenski Tehnik«, izhaja Svob. Misel, iz Prage naša narodna obramba črpa najlepše zglede, enako sokolstvo, po praški slovenski mla-

dini je klerikalec najbolj udrihal in udriha, zakaj svobodomiselni, napredni značaj mesta je preugodno vplival nanjo! Itd., itd. Poleg študija potrebuje dijak zabave; zimske prireditve, plesi, venčki, dijak ima v Pragi povsod prost vstop, Jugoslovani je povsod ljub gost, ako se moško okrene, mu v Pragi družabnih stikov ne bo manjkalo. In življenje je tu za 50 procentov cenejše nego na Dunaju, akademična menza niti primerjati ni v kakovosti z dunajsko, podporno društvo izplačuje izredno višje podpore nego na Dunaju ali v Gradeu; da je slovenski dijak smatran v Pragi za enakovrednega češkemu, dokazujejo podpore podpornemu društvu od strani češke javnosti; graški in dunajski Nemci pa za Slovana nimajo ničesar razven surovih policistov in pouličnih pobijačev! Pred božičem so to dovolj jasno pokazali! Lansko leto se je preselilo nekaj dijakov iz Prage na Dunaj; pa kogar si vprašal, kako se počuti po ti spremembi, vsak je brez pomišljanja povdarjal veliko razliko med Prago in Dunajem in zatrjeval, da bo po bridkem spoznanju agitiral le za Prago. Slovenski abiturienti, pridite v Prago v polnem številu, prispevajte s svojim prihodom h koncentraciji slovenskega dijaštva v Pragi; edini ugovor, ki ga eventualno morete imeti so dunajski, graški štipendiji, ali koliko je srečnežev, ki jih uživajo? Praga je tudi najpripravnejše torišče za solidno, mirno, razumno delo na jugoslovanskem programu! Najpripravnejše torišče za vsa agenda, tikajoča se naših vseučilišnih zahtev! Sicer ne mislite, da boste na rokah nošeni, ne, tega nihče ne zahtevaj, pač pa zahtevate tu lahko polnega upoštevanja svoje narodnosti, svobodnega izraza za svoje slovenstvo, enakopravnosti češkemu dijaku! Teoretično in praktično se tu izučite v tehničnih (češka tehnika ni med zadnjimi na evropski celine) in gospodarskih vedah in se naučite narodnega ponosa in nepopustljivosti proti Nemcem in vsakemu narodnemu sovražniku! —

Abiturienti, poprimite se realnih ved in v jeseni nasvidenje v praških akademičnih vrstah!

Gimnazijci-tehniki. Kakor znano, je treba gimnazijcem, hotečim na tehnik, položiti izpit iz deskriptivne geometrije in risanja; dan in ura, navadno od 15—20 oktobra, se izve na tehniki na tabli za oglase. Zahteva se iz deskr. geometrije: konstrukcija in lastnosti stožcovih prereзов (elipsa, hiperbola, parabola), tangente, glavne konstruktivne naloge iz ortogonalne projekcije (točka, premica, ravnina, najnavadnejša telesa in njih sence pri paralelni osvetljavi) ter nekoliko osnovnih stvari iz kotovane projekcije. Drugi del skušnje: risanje po plastičnih modelih, (ornamenti, glave itd.) s svinčnikom, kredo ali z ogljem. Skušnja je pravzaprav le še formanojst in premalenkostna, da bi koga ovirala pri vstopu na tehniku!

Iz Idrije. Idrijsko dijaštvo, dosedaj skoro izključno napredno je dobilo nov privesek — Marijansko kongregacijo, to se pravi srednješolsko klerikalno organizacijo, v kateri se dela predvsem za propagando klerika-

lizma med srednješolci. Drugo jim je postranska briga. Ako bi se slučajno dobilo kako napredno dijaško organizacijo, bi ne bilo konca preiskav in izključitev. Klerikalcem je pa seveda dovoljeno vse in to še s posebnim dovoljenjem ravnateljstva. Zaščitnik teh novih klerikalcev je gotovo znani »prijatelj« naprednega idrijskega dijaštva in rekurzovec proti dijaškim podporam od strani občinskega odbora.

Tovariše srednješolce pa opozarjam naj bodo previdni na ta najnovejši prirastek SLS, ki bo vzgojen v znanem duhu denuncijanstva.

Stradanje. Zopet so bili potiskani slovenski časopisi z obupnimi vzkliki stradajočega slovenskega akademika. Na Dunaju pomanjkanje, v Gradu pomanjkanje, v Pragi. Podporna društva nimajo, da bi vsaj za silo utešila lakoto dijakov. Stara, žalostna, nas nevredna pesem! Pa zdaj preko obupavanja, preko jadikovanja. Porabimo vse pripomočke, da se vsaj deloma napolnijo prazne podporniške blagajne. Dijaki, počitnice so pred nami, vrnemo se v domovino; v tem času poskusimo vse, kar bo v podporo slabemu gmotnemu stanju slovenskega akademika. Skušnja kaže, da vrže največ denarja cvetlični dan. Združimo se najprvo za tega! Prvi je vrgel 5500 kron, bil je omejen le na Ljubljano, drugi pa 13.000 kron, pa žalibog se je svota delila na pet delov, dijak je odnesel malo. Poslužimo se časopisja in povejmo javnosti, da pusti cvetlični dan samo dijakom! Potem pa povsod na noge za samodijaški cvetlični dan! Abiturienti! Če priredite odhodnice, spomnite se da vas čakajo dolga, lačna visokošolska leta, darujte prebitke podpornim društvom. Agitirajmo povsod osebno in prosimo za podporna akademična društva! Stvari naj se na Dunaju odsek, ki organizira celo akcijo; izvedejo naj se priprave za cvetlični dan; izdajo naj se nabiralne pole in vroče tovarišen in določi naj se sistem, kako se denarji porazdele. Ali dobi vse Radogoj, ali sorazmerno vsa podporna društva enako in naj se v ta namen konstituira začasen počitniški zbiralnik v Ljubljani, kamor se bodo pošiljali prispevki. Časa je še malo pred počitnicami, torej akademična društva na delo!*)

Vlada in pojem slovenske narodnosti. Rusinom je univerza zagotovljena, Lahom tudi že skoro gotova, Slovencem pa vlada že desetletja vsipa v oči pesek v obliki neznatnih denarnih podporic »aus dem für Hochschüler slowenischer Nationalität bestimmten Unterstüztzungsfonde«. Niti desetine odstotka ne tvori ta fond v primeri s stotisoči za slovensko narodno gospodarstvo mrtvega kapitala, ki ga znaša slovensko dijaštvo

*) Na Dunaju se je že vršilo zborovanje vseh akad. društev in sprejete so bile resolucije za cvetlični dan, za splošno nabiranje prispevkov, za zimske prireditve na Dunaju v prid dunajskem pod. društvu in za dijaški počitniški kongres, ki bi se bavil s socialnim položajem slovenskega dijaštva; zato je bil tudi že izvoljen provizoričen odbor. Upanje vstaja, da se letos mora mnogo doseči.

v tuja mesta. Za borih par kronic mora nesrečni slovenski dijak mledovati vsak semester posebe, vsakokrat loviti okoli svojih profesorjev priporočilnih pripomb na prošnjo in stikati še za drugimi osebnimi protekcijami. Enako kakor si vlada pri Knaflovi ustanovi razlaga stari izraz »Krainische Nation«, da dobi ustanovo oni, ki je rojen na Kranjskem, pa naj bo Kitajec ali Kočevar, tako je v najnovejšem času začela širiti pojem »slowenische Nationalität« tudi na Kranjce nemške narodnosti. Oba lanska semestra je namreč iz tega fonda dobival prav izredno podporo, ki je pri slov. dijaku skoraj izključena, po 60 K na mesec zagrizen Nemeč iz Kranjskega. Ta človek se vpisuje na univerzi redno za Nemca. Vrhtega pa je še tako nesramen, da se tekom ravnoistega lanskega leta ni ustrašil dolgih poti in prošenj, da je mogel z dovoljenjem vlade spremeniti slovenski šumnik svojega imena v pristno germanski »sch«. Tableau!

Krivali na dunajski univerzi. Zadnje dni maja smo imeli lepo priliko brezplačno prisostvovati zanimivim vitežkim igram med nemškimi in židovskimi tkz. zionističnimi dijaki. Radi neke osebne afere med židovskim in nemškim dijakom, ki je odrekel Židu satisfakcijo dosleden Waidhofenskemu principu nemškonacionalnih dijakov: »Der Jude ist von Geburt aus jeder Ehre bar«, sta se zbrali obe stranki v zelo velikem številu drugi dan na univerzi, da skušata dati svojemu protestu dejansko podlago. Najpreje so si stali nasproti v enaki moči ter so si radi tega dajali duška le z zmerjanjem in vpitjem ter petjem »Wacht am Rhein« na nemški in zionistične himne »Wir tapfer Makabäervolk« na židovski strani. Na poziv rektorjev ni hotela nobena stranka prva oditi iz univerze. Ko so Nemci začutili večjo moč so pritiskali z vso silo na Žide in deževalo je jajec, peska in palic po glavah krščenih in obrezanih, plemenita kri Arijev in Semitov pa se je mešala na tleh naše preljube almae matris.

Ko se je pcedila kri, je odleglo. Židje so bili po krvavem boju vrženi iz univerze na cesto, nakar je močan kordon policije oddelil bojni stranki. Zmage pijani Nemci so nato zažgali ostanke klobukov, slamniov, palic in kar so še strgali z židovskih teles in svetli plamen je ozarjal obraze tevtonske, ki je z njih odsevala navdušenost zmagovite Germanije. Prizor ze bogove!

»Herrenvolk« je imel zasedeno rampo cel teden, Židje pa so stali doli na cesti ter rohneli, vpili in žugali na vse pretege. Med obema vojskama pikelhaube. Dunajčanje hitijo gledat to žabjo vojno in se izvrstno zabavajo. Konečno se je obema partijama zdelo neumno igrati vlogo zbora statistov in čez teden ni bilo več o vsem ne duha ne sluha.

Izpremenilo se je pa tudi lice univerze. Avlo je dal rektor zapreti, prepovedal bumel in vsako nošenje barv ter izdal nekaj oklicev, ki

v njih prav pošteno okreca obe strani, nazivajoč njih počenjaje »Flegeleien«, ki ni vredno časti akademikov. Deputacija za deputacijo se je vrstila na rektoratu, da se pritoži o pristranosti, da Židje so celo dekana filozofske fakultete obdolžili pristranskega postopanja proti njim. Na shodih so pa tako Nemci kakor Židje sprejemali najostrejše resolucije, da vztrajajo v odporu do konca.

Tako imamo prijetno premembo, da nam ni potreba gledati vsak dan s komično resnobo korakajočih buršev, tega anahronizma dvajsetega stoletja, in paziti, da se morda slučajno ne zadenemo ob kakega vele-rodnega burša plemenito telo. Tiho je na univerzi sedaj, ker jo posećajo le oni, ki imajo kaj opravka s studijami, postopači s čepicami so pa izginili. Postala je pravo torišče tihega, resnega dela. Slovanom je to čisto všeč, vendar ko so se čuli glasovi o zaključitvi semestra,*) smo bili vsi trdno odločeni da se za nobeno ceno ne pustimo strahovati od nemških buršakov, — vseh Nemcev je na univerzi 30% slušateljev — ki hočejo tu radi nam popolnoma irelevantnih sporov oškodovati veliko večino za dragi čas studij.

Strašno stě si sedaj Germanija in Sion naenkrat navskriž. Pa je vender smešno. Tako vpijejo Nemci proti Židom, a kaj premorejo oni brez židovske pomoči? Na političnem, kulturnem in zlasti na gospodarskem polju so Židje ogromna opora Nemcem. Kdo drugi pač vzdržuje moč avstrijskega nemštva, če ne židovski velekapital in močno židovsko časopisje? Pobratimi si skočijo sem ter tja v lase, a znaki kažejo, da se bodo pobotali, ker so drug drugemu potrebni.

Rektorat je sedaj sklenil ustanoviti »splošni častni sod« za vse akademske državljane. Kako bo uspela ta res koristna namera, bo pokazala prihodnjost. Objestni burši so pred kratkim razbili shod akademske anti-duelne lige ter niso pripustili zborovanja.

Pokazali so Nemci zopet enkrat, da skušajo le z brutalno silo varovati svoje dozdevne pravice ter očitno od takih puhlih glav, ki jim je le fraza in golo ponašanje vsakdanji kruh, ni pričakovati nobenega napredka.

A. T.

O idrijski realki. Pred par meseci se je raznesla po Idriji vest, da hoče vlada idrijsko realko premestiti v Ljubljano, Idriji pa dati v nadomestilo obrtno šolo. Idrijčani, ki so z svojimi lastnimi močmi ustanovili realko in s tem dali svojim sinovom in slovenskemu dijaštvu sploh, priliko se seznaniti z realnimi vedami in jim tako pomagati do boljšega socialnega stanja, niso bili nemalo razburjeni ob tej novosti. Idrijska občina je zabredla v velike dolgove le vsled vzdržavanja mestne realke. Že itak revno idrijsko prebivalstvo naj bi plačevalo te dolgove,

*) Kar se je pa pred kratkem za nedoločen čas zgodilo. Op. ured.

a v zahvalo naj bi se mu vzel njegov zavod — prva slovenska realka. Občinski odbor z glasovi vseh strank je protestiral proti vsaki premestitvi. Po natančnejših informacijah na pristojnih mestih v Ljubljani in na Dunaju se je pa dognalo, da tam o kaki premestitvi realke ničesar ne vedo. Bila je to pač samo pobožna želja nekaterih posameznikov. Izključeno tudi ni, da to željo goji in jo na tihem propagira nemški Volksrat, ki ne dovoli na ljubljanski realki slovenskih paralelk. On bi pač rad Idriji vzel realko in jo dal Ljubljančanom, le da ostane ljubljanski realki nemški značaj. S tem bi bile pa tudi naše narodne koristi oškodovane, kajti dokler je realka v Idriji, je še vedno upati, da dobi ljubljanska realka slovenske paralelke oziroma, da se v Ljubljani ustanovi nova slovenska realka ozir. realna gimnazija.

Leto pred podržavljenjem realke (1907/8) je doseglo število dijaštva maksimum 259. Od takrat naprej to število rapidno pada, letno približno za 13%. Letos je dijakov le 155. Splošno krivo temu propadanju je podržavljenje zavoda (preje se namreč ni plačevalo nikake šolnine). Naš zavod tudi ni več — pribežališče grešnikov, kot je bil preje. Vzroka moramo iskati tudi v slabem materialnem položaju. Velike okoliške občine nimajo v idrijski realki skoro nič dijakov (Žiri, Cerčno, Črni vrh).

To pa daje misliti tudi Idrijčanom. Klerikaleci so prišli do tega, naj se realka izpremeni v realno-gimnazijo (tip A). Občinski odbor je to zadevo razmotrival, do zaključka seveda ni prišlo; izvolil se je pa odsek 9 članov, ki naj to zadevo preštudira. Preosnovitev končno ne bi bila napačna. Zavod bi gotovo bolje uspeval, ravno radi tega, ker imajo nekateri ljudje gotove predsodke o realki; drugič bi bilo pa tudi boljše za Idrijčane, ako bi bilo več dijakov. Slovenskih juristov, filozofov imamo dovolj. Mi rabimo sedaj predvsem tehnično naobraženih ljudi in te nam mora dati realka. Dala nam bi jih tudi realna gimnazija, toda iz te bi zopet mnogi silili na univerzo. Pravijo tudi, da danes še nihče ne ve, kako sadove bodo rodile realne gimnazije. Kakšen bo uspeh študiranja izvoljenega odseka, se ne ve. Kakor se sliši, napredni občinski odborniki niso naklonjeni tej reformi, češ da ni treba ravno z idrijsko realko delati poizkusov. Klerikaleci so pa že potem posl. Gostinčarja vložili interpelacijo v državnem zboru, pozivajoč vlado naj preosnuje idrijsko realko v realno gimnazijo. O uspehu poročam!

—e—e

Za odhodnice. Pred kratkim se je »Adrija« skupaj s »Tehničnim klubom« na prijateljskem večeru poslovila od tovariša Janka Mačkovška, ki je položil na češki tehnike inženirske izpite. Slovo je bilo težko, saj izgubi »Adrija« s tem društvenikom najmočnejšo oporo, vernega tovariša, ki se je izkazal povsod, kjer je zastavil svoje moči, polnega moža. Navdušen, prepričan pristaš narodno-radikalne struje je vse svoje delo smatral za postulat idej organizacije; in delo njegovo je bilo obširno.

V kratkih akademičnih letih si je pridobil prvo strokovnjaško mesto na polji slovenske narodne obrane. S tov. Brunčkom je v najkrajšem času znal postaviti adrijanski manjšinski klub na tisto solidno podlago, na kateri so vzrastli in se udejestvili najlepši načrti v naši narodni obrani. Njegov referat na III. našem shodu: Statistični problem Slovencev je bil vogelni kamen za smer teoretičnega proučavanja slovenskega narodnostnega žitja; število njegovih studij po dnevnikih in revijah je mnogobrojno; severna koroško-štajerska meja in kočevski otok sta našla v njem natančnega grafično statističnega bilježnika, narodnostno obrambne ankete strokovnjaškega podpornika. Izvršil je idejo obrambnega muzeja in bil njen vnet propagator; lanska, vrlo uspela prva manjšinska razstava se je fiksirala in pripravila pod njegovim vodstvom. In pri vsem tem privatnem delu je stal s celim zanimanjem v tehničnem studiju; tehničnemu praškemu klubu je večkrat predsedoval, predaval in bodril tovariše na vztrajno, realno delo na gospodarskem polju. Za praško slovensko kolonijo ima trdne zasluge, zakaj z vso vnemo je propagiral studij in koncentracijo slovenskega visokošolstva v Pragi. »Omladina« ga je štela med prve svoje sotrudnike, organizacija mu ve hvalo za vestno, neutrudljivo asistenco pri vseh upravnih poslih za ustanovitev idrijske »Prosvete«, za neustrašno propagando narodno radikalnih idej. Naša struja bo s ponosom imenovala njegovo ime in sledila njegovim besedam, dejanjem, ki ga čakajo v sredi slovenske javnosti; zakaj prepričani smo, da spada med tiste može, ki so možje dela; da bo s svojim temperamentom si vedel osvojiti okolico, s svojim znanjem prepričati jo; da bo hodil naravnost, brez cincanja in opostavljanja, saj je jasno pokazal v struji, da mu je organizacija živa sila, ki ne pozna malovernosti, omahljivosti, ki gre preko malenkostnih prigodb, preko samovoljnosti realnim, delavnim potom za končnim ciljem, za narodov blagor. Z Mačkovškom je odšla iz praških dijaških krogov markantna osebnost; vsi ga bomo pogrešali, tovariši v veseli družbi, »Tehnični klub«, »Adrija« in manjšinski klub, cela struja, ali zavest, da bo v javnem delovanju njegova agilnost še plodonosnejše naložena, — saj bo našel povsod isto delo načeto, ki ga je vršil za akademičnih let, nas pomirja, zakaj vemo, da so možakarji njegovega kova poklicani, da orjejo požrtvovalno, neustrašno, na vseh poljih svojega naroda!

Starejšinstvo se zdaj prav intenzivno peča z raznimi organizacijskimi vprašanji. Pred vsem hoče urediti književno produkcijo, da ne bo cepljenja sil. »Veda« je že zagotovljena, pa tudi »Socijalna Matica« ima že tako silen krog, da se ji obeta uspeh. Politična revija se pripravlja. Vsled spopolnitve jugoslovanskega programa bodo vsa podjetja dobila mnogo širši delokrog preko mej našega književnega jezika. Glede praktičnega izva-

janja jugoslovanske ideje se pripravlja cela vrsta važnih korakov, ki bodo zadovoljili i one, ki ne žele le programa, ampak še več dela. Na splošno se starejšinstvo drži načela, da vabi v svoj krog vse kar enako čuti in misli z nami. Marsikoji dozdevni radikalec je odletel, a radikaleci so z nami mnogi, s kojimi poprej nismo sodelovali. Nove zbliževalne akcije med jugoslovansko inteligenco, nove jugoslovanske manjšinske akcije naših književnih podjetij se bode udeleževala vsa nacionalna naša inteligenca, ki hoče res kaj *delati* — zdaj je čas integracije, ogibajmo se cepljenja!

Starejšina.

»Shod zveze češkega dijaštva« se je vršil od 1.—4. maja. V slovanski sekciji so bili sprejeti sledeči predlogi: slovansko dijaštvo si želi, da se pri Zvezi ustanovi odbor delegatov vseh slovanskih narodov, da se pospešujejo stalni stiki vsega slovanskega dijaštva v Pragi. — Klub čeških turistov naj stopi v stik z »Dijaško počitniško zvezo« in drugimi slovanskimi turističnimi klubi glede reciprocitete prenočišč. — Ustanove naj se stolice za literature in jezike vsaj vseh v Avstroogrski prebivajočih Slovanov na češki univerzi. — Sprejeta je bila tudi resolucija glede slovenske univerze, ki se glasi: Jugoslovanski akademiki zahtevajo ustanovitev slovenske univerze s sedežem v Trstu, ki bi odgovarjala zahtevam obeh slovanskih narodov na jugu. Z ozirom na gospodarski in trgovski značaj Trsta, naj se v okvirju državnoznanstvene in pravniške fakultete goje tudi gospodarsko praktične pomorske in trgovske discipline. Zahtevajo popolno reciprociteto zagrebške univerze za vse dežele avstroogrške monarhije.

Smrt. Žalostno je pretreslo vse, ki so poznali medicinea Valentina Jenka. 25. februarja je podlegel možganski bolezni. Vnet in navdušen za vse, kar je v prosep naroda, poln mladih nad, zdravih udov, bistrega razuma, temperamentnega, možatega značaja je zdrevenel in podlegel, cvet iz srede dunajskega slovenskega dijaštva, kakor podlegajo starci betežni in živi mrtveci strašnemu dihu smrti . . . S tesnobo se bomo spominjali na mlado, nadebudno njegovo življenje in njegov usodni konec . . . — 21. maja pa je zadela kap sedmošolca Milana Vremšaka med odmorom v idrijski realki. Tovariši njegovi bodo težko pogrešali zvestega družabnika, tenorista in goslača. Nepozaben mu spomin!

Naše publikacije. Naznanjamo, da izide »Dijaški Almanah« 1913/14 pred koncem avgusta z bogato vsebino, s posebnim ozirom na jugoslovansko gibanje in z zemljevidom slovenskega ozemlja, s potujčenim in narodno ogroženim. Četrta knjiga »Znanstvene knjižnice« Le Bon: Psihologični zakoni razvoja narodov (gl. Maske in profili), izide sredi septembra in jo vsemu dijaštvu toplo priporočamo. Cena bo za dijake 2 kroni, sicer 3 krone.

Radi neugodnega finančnega položaja je upravništvo »Omladine« pri-

siljeno izdati prve štiri številke desetega letnika skupaj in je zato nagradilo cenjene naročnike z umetniško prilogo. Prosimo zlasti dijake, da naš list kar najbolj razširijo med tovariši, čim več bo naročnikov, toliko bolj nam bo mogoče vsebinsko v vseh ozirih ustreči. Če se bodo cenjeni naročniki povoljno odzvali z naročnino, bomo priložili vsakemu zvezku umetniško prilogo z delom slovenskega umetnika. Prihodnja šteizide koncem septembra.

»Omladina« — »Preporod«. Eksekutiva nar. rad. dijaštva je sklenila pozvati dijaško skupino »Preporod« in ostala napredna društva na sestanek v počitnicah, da se doženejo eventualne diference in se jasno precizirajo, ker smatra jugoslovansko vprašanje v taktičnih in principialnih ozirih za preresno in prevažno, kakor da bi se moralo razblinjevati, časniškim potom romati od Poncija do Pilata in končno celo radi malenkosti nespornazumljenja škodo trpeti. Eksekutiva upa, da se vabilu odzovejo vsa napredna društva in klubi.

Meetingu akademične omladine v Sofiji so poslala praška akad. društva »Adrija«, »Hrvat« in »Ilirija« brzojav, proseč bolgarsko mladino, da vpliva pomirjajoče v svojem narodu na razburjene duhove in se izreče zoper grozečo bratomorno vojsko. — Bolgarski akademiki so iz meetinga brzojavno odgovorili in sicer v tem smislu, da smatrajo vse bolgarske zahteve za utemeljene, da v strahu za narodno bodočnost ne morejo nikomur dovoliti, da bi segal po njih narodni blaginji.

Jugoslovanska dijaška počitniška zveza. Odbor J. d. p. z. izda tudi letos seznam dijaških prenočišč. Zveza bo imela letos brezplačna prenočišča v vseh važnih krajih po slovanskem jugu. Vsak član zveze ima pravico do četrtinske vožnje po srbskih državnih železnicah. Pozivljamo dijaštvo, da kar največ potuje v počitnicah in ne presedi cela dva meseca doma! Po seznam se je obrniti na: Odbor J. d. p. z., »Preporod«, Ljubljana.

Vsi, ki žele pojasnil glede visokošolskega studija, naj se obrnejo pismeno na »Prosveto«, Ljubljana, Mestni Dom.

LITERATURA.

Ivan Cankar: Milan in Milena. Ljubezenska pravljica. V Ljubljani 1913. Založil L. Schwentner.

»V samoti, med gorami in gozdovi, je živel otrok, Milan po imenu...« Tako se začinja ta ljubezenska pravljica. Ko je samota Milanu ubila dodobra vsako življensko silo, je šel sanjat v gimnazijo, kjer ga je zapeljala žena njegovega profesorja. Nato se mu je med sanjarjenjem pripetil romeovski intermezzo — ki se je končal zanj žalostno. »Pol leta, pol leta — Romeo in Julija! In v dolgem tem pol letu nisva prišla niti

še do tretjega dejanja . . .« to je bilo plačilo trubadurstva. Še en dogodek na Dunaju, potem smrt na Bledu.

Milena pa je na poročni dan tete, ko jo je — mimogrede povedano — zapeljal polizani učitelj in prejšnji tetin ljubimec, dvignila kozarec (bila je takrat stara 15 let) in govorila: »Točite si, lenobe zeháve, prstene! Ta prvi kozarec ženinu in nevesti, možu in ženi, da bi s svojo pridnostjo in božjo pomočjo spravila na svet obilo otrok, bolj brihtnih, kakor sta sama . . .« Ko je tako Milena trikrat napila, je pokazala s prstom na teto Fani in rekla: »Pozdravljena, ljuba tetka! Ali si se najokala zunaj na divanu, na tistem rdečem, po sladkih spominih dišečem! Poglej jo, bratranec, dete moje, in úči se, kaj je laž: pred tremi urami komaj je prisegla zvestobo na desno stran, pa že izpod čela smehlja mežika na levo! Tri ure, dete moje, tri dolge ur traja dandanašnji zvestoba človeška!« Ker se je ta svatba končala z moralnim debaklom Mileninim, je hotela iti v samostan vendar se je premislila in poročila rejenega rodoljuba, ker je mislila »da je dosti neumen.« Smrt na Bledu.

To je v celi povesti novo. Drugo smo že vse slišali, četudi nekoliko bolje povedano. Dejanji sta paralelni, Milan in Milena se sploh nikdar ne srečata, dasi bi bilo zanimivo, če bi ju bil pisatelj pripeljal na kak ljubezenski sestanek; bi videli, v kaki luči bi se pokazala, ko oba iščeta nekaj posebnega in gledata navzgor.

Ljubezenska pravljica to ni, pa naj bo Milena še tako smešna včasi in Milan še bolj bedast. To so seveda refleksije, ki bi se dale na kilometre raztegniti, a bi bile in so nepotrebne pri delu, ki se mora soditi po drugih principih. Taki drugi principi pa približno ne pridejo tu v poštev. Tehnika enostavna (pa v drugem pomenu!) dejanje zehavo, jezik težkopaden in moreč s svojimi brezštevilnimi primerami; kot novum se vpeljane besede v narekovajih.

Kaj pomeni delo v Cankarjevem razvoju in v naši literaturi — naj drugi premišljajo!

J. J.

Anton Novačan: Naša vas. II. del. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

Naša vas se formalno bliža koncu, vsebinsko je začeta. Dočim je bil prvi del razen žabje idile (ki je bolj rekvizit naslova, a najboljša) nekak uvod in poskušnja, brez večjega notranjega obsega, kaže druga knjiga precej širok epičen razmah in solidno strukturo — tako nekak začetek velikega naslova. Delo ne bo to, kar bi moralo biti, nekaka epopeja kmetskega življenja, spadalo bo pod naslov »kmetskih novel«. Takole tretjina oseb so bolj izjeme, mogoče psihologično zanimive, a v tem okviru težko porabne. Milje je dobro zadet, a ni v soglasju z osebami, ki včasi preveč filozofirajo oziroma morajo filozofirati! To bode hiba dela kot celote in posameznih delov. V tej knjigi se najbolj reprezentira

»Tiha maša«, potem bi prišel »Pust«, če ga ne bi kazilo zadnjih par vrstic, tudi »Sveta birna« je v posameznih delih dobra. Pri »Vaškem Cyranu«, bi bilo boljše, če bi bil pisatelj opustil bombastičen naslov, kar bi bilo v prid povesti, ki se komaj reši proti koncu banalnega vonja po šundromanu, »Evica« in »Volc« pa naj bi bila izšla v feljtonu provinci-jalnega lista.

J. J.

»Matica Slovenska« 1912. Knezova knjižnica, Petruška: pesmi, Detelja: Ptujski promet. Verzi, novele in novelete, po-vesti, črtice in kriminalistika — pisana družba, ki ni mejena po kakih suhoparnih principih — to je bil matični dar za nedoločen letni praznik.

Najprej je storija o »Madežu«, kjer je papir dobro izrabljen in povest primerno raztegnjena... Temu sledi »Mojster Roba«, ki se odlikuje po vsi mogoči banalnosti, naravnost zmašeni strukturi in je potresen s tri-vinarskimi modrostmi. Da je nasprotje med vsebino in formo še bolj kričee, je prilepljena kot apendiks kitica iz neke Goethejeve pesmi. — Dva oddelka Milčinskega, ki eden reflektira na beletrijo in drugi na kroniko, zavoljo lepšega kontrasta pa je efekt obraten...

Petruška poje o ljubezni, stepi in gladu; monotono sicer, a vendar v nadsrednjih verzih, brez globine, a odkritosrčno, brez ambicije in z neko rutino, ki si jo je pridobil v tem metjeju.

Detelja nas svari in mori s tujskim prometom; povest ima obligaten za-četek, zapletek, razpletek in konec, da izgleda vse še bolj šablonsko-dramatično, sta tudi dve stranski (pa ne politični!) in uvaževanja vreden končni nauk: kdor ne uboga, ga tepe nadloga!!

C'était un temps, madame, ko je Matica nekoliko skrbela za kulturo — pa ne samo za literaturo!

J. J.

Luciano Zuccoli (L. von Ingenheim), italijanski romanopisec, ni bogve-kakšen nov apostol, pač pa zelo markantna postava sredi velike stagna-cije. Njegov slog nima posebnih artističnih fines, da niti toliko ornamentov in dekoračnega nakita, kakor bi od romanskega pisatelja pričakovali. Z. pripoveduje naglo, njegov dialog teče bistro in pikantno, domišljija je mestoma celo prebogata. Od d'Annunzia in Grafa se razlikuje v tem, da za dejanjem ne štrlijo filozofske in spekulačne kulise, čeprav se nahaja v njegovih delih mnogo psiholoških fines. Neposrednost in naivna, skoraj radikalna enoličnost je značajna stran obdelanih »problemov«. Kot človek je Z. velik pesimist. Njegove knjige sečitajo lepo, pa vendar niso raz-veseljivo berilo. Pripomniti pa je, da to ni pesimizem zagrizenega mo-ralističnega dogmatika, temveč pesimizem človeka, ki vidi le to, kar je in ne išča meglenih kavzalnih pretvez. Literarno se izraža ta pesimizem dostikrat v ironiji. Slavni spisi so: Li Lussuriosi, Roberta, Il designato, Ufficiali, Sottoufficiali, caporali e soldati; Farfui, l'Amore di Loredana

in zbirke: La morte d'Orfeo, la Vita Ironica, Donne e fanciulle, Romanzi brevi.

Posnemanja vredno je podjetje *Kamile Neumannove* v Pragi, ki zaključuje s prevodom Rodenbachovega romana »Ve vyhnanství« prvo stotino vzorne zbirke: »*Knihy dobrých autorů*«. Zbirka hoče podati v dobrem prevodu najmarkantnejša dela modernih lit. struj vseh jezikov in je pomagala širiti izobrazbo in kulturni horizont češke inteligence. Na ta način so prišli Čehi do cenenih, vkusno opremljenih prevodov Barrès-a, T. Gida, M. Schwob-a, W. Patera, Verhaeren-a, Péladana, Gourmonta i. t. d. *Matica Slovenska* pa »daruje« o priliki svoje *petdesetletnice* kulture gladnemu slovenskemu inteligentu Bibliografijo, Funtkovo »Tekmo«, več ko dovolj znane »Narodne« in Mencingerja. Imamo pač dosti rodoljubnih in častitljivih »Družb« in »Matic«, ki se nikjer ne morejo povzpeti nad nivo srednje in nižjevrstnih publikacij in katerih trdokostna hierarhična uprava se mora zadovoljiti s starejšo literarno registraturo, premalo pa iniciativnih, moderno izobrazjenih posameznikov, ki edino odpirajo s svojo požrtvovalno podjetnostjo narodu nove vire nove kulture.

FILOZOFIJA IN SOCIOLOGIJA.

Sociološki pomen narodnosti. Splošni družabni in spolni nagon ter ljubezen do potomstva, ti trije činitelji tvorijo prvo klico narodne misli. Z organizacijo plemenske moči, z državo, se pojavi še čustvo plemenske in verske skupnosti. Verstvo primitivnejših ljudstev je izrecno nacionalno, da, pri Židih tvori verska skupnost obenem tudi skupno narodno vez. Kulturnejša ljudstva, kakor n. pr. Grki in Rimljani, so smatrali izobrazbo kot karakteristikon svoje narodne specifičnosti. Helenistična filozofija in veda pa sta prestopili narodne meje in se udali univerzalizmu, vsečloveštvu. Stoa stoji skoraj na negaciji narodnosti. A to ni bila bistveno negacija, temveč le daljša razvojna faza tedanje narodne ideje. Sokrates, Cicero in Zenon so glavne korifeje antičnega humanitarizma in pacifizma. Virtus, ki jim je priborila izjemno pozicijo so zamenjali za humanitas, izmišljotino dekadentne utrujenosti. Katoliška cerkev je našla tla pripravljena. Njeno ime je njeno bojno znamenje. Kronisti srednjega veka ne vedo ničesar o narodni enoti. Omenjajo le »regna.« Humanizem je prvi klie po narodni integralnosti, reformacija mu poda praktični podnet s tem, da preskrblja ljudstvo s prevodi sv. pisma i. t. d. Doba enciklopedistov propagira zopet humanitaristične, egalitarne nauke. Splošnost je alfa in omega vsega njenega dela, splošni zakoni, splošna edinost in panuniverzalnost njen cilj. Nauk o naravni veri (Bodinus, H. of Cherbury, Morus, Schiller) pomenja začetek v razkladu narodnostne enotnosti. Novo-

dobna naravopravna teorija je stopila, kar je še ostalo. Fiziokrati so ekonomični pendant splošnih univerzalnih tendenc. Možje, ki jih imenuje danes Nemeec s ponosom, Herder, Lessing, Humboldt, Schiller, Stein, Goethe so bili pač navdušeni pacifistični univerzalisti, za narodno edinstvo pa jim ni bilo in so je deloma celo odklanjali. Poznejši romantiki (Novalis, A. Müller, Savigny) vidijo kot zasenčujoče ozadje narodne ideje še univerzalno rimsko katoliško cerkev. Tej *idealnopravni* je sledila moderna *močipravna* (machtrechtliche) narodnostna ideja. Naravopravni narodnostni pojem 18. stol. je bil obenem idealnopravni, kajti tedanje naravno pravo je bilo idealno pravō občne enakosti in zato občne svobode. Pravo 19. stoletja pa je obenem pravo moči in močnejšega. Razvoj narodnostne ideje se da *zgodovinsko objektivno* določiti, težave nastanejo, ako vprašamo po *sociološki vrednosti*. Barth se oklepa teleološke metode. Izločiti v resnici delujoče in izkazane glavne komponente narodnostnih stremljenj in odtehtati njih vpliv na podlagi realnega dnevnega družabnega dogajanja, bi moglo privedi do zadovoljivih zaključkov. *Ojačevanje volje* in *oploditev mentalnih zmožnostij* so po Barthovem mnenju glavne naloge nar. ideje. Kot višja kategorija podvrguje narodnostna ideja egoistične nagone altruističnejšim in ustvarja socialno zelo siino hierarhijo volicionalnih vrednot, kot civilizatoričen (ne kot kulturen v tehničnem smislu) činitelj pa je za družbo, ki je obenem tudi *duševen organizem* vitalnega pomena. Skupna misel je mogoča le v narodni državi. »Vedno je težje ubogati tujcem kot svojem in kjer tvorijo ljudje različne narodnosti državo, bodo v njej nesoglasja pogostejša ko tam, kjer so zastopniki državne moči ene in iste narodnosti. Vsako nesoglasje pa se protivi kakor dokazano idealu socialnega sožitja. Zato je narodnostna država socialna vrednota.« (L. Barth: Die Nationalität in ihrer soziologischen Bedeutung, v Vierteljahrsschrift f. wissensch. Philosophie u. Soziologie, 1913. I 87—125 (referat na nem. soc. shodu 1912.).

»O važnih problemih svetovnega naziranja« govori J. Reinke v »Deutsche Rundschau« zv. 8. 1913. Znanstvo ne more več ko razlagati dejstva simboličnim potom. Tako pridobljene resnice so le resnice za nas, kajti subjektivnost se iz znanstvenega mišljenja sploh ne da izločiti. Le dejstva podajajo objektivno resnico, vsem ostalim trditvam gre le znak subjektivne resnice in spadajo k veri. Znanost je torej zelo zmotljiva. Njeni zaključki veljajo edino, če veljajo predpostavke, ki so subjektivnega značaja. Dva aksioma podpirata vse prirodoznanstvo, a) da v naravi ni nepovzročene dogajanja in b) da more naš razum naravo razumeti. Drugi aksiom se ne da dokazati, je popolnoma postulat. Sodobno stanje znanstvenosti more priznati le relativne resnice, nikar pa absolutnih. — Eden izmed poskusov simbolične razlage je materializem. Njegov sklep, da je duševnost, ker nahajamo le snov, tudi le materialnega značaja, je

logičen salto mortale in da dokaže svojo trditev, zapade materializem dogmatični petrifikaciji. Mi namreč ne vidimo snovi, ona učinkuje na nas; to je vse, kar se da trditi. Vse kar učinkuje je pa sila. Neposredno poznamo toraj le sile. Prirodno dogajanje so kvantitativne in kvalitativne razlike sil. Sile se dajo meriti in statistično fiksirati, duševni dogodki nikoli. V tem leži razlika med materialnimi in duševnimi silami. Psihika je združena tesno z našo telesnostjo, ali radi tega prva še ni funkcija poslednje. Psihična inkomenzurabiliteta kaže na načelno razliko. Zato se materializem ne da vzdržati. — Navadno stavimo naravo proti duhu, kakor da sta dva različna sveta. Naravoslovec mora temu oporekati, kajti tudi človeški duh postane le potom plojenja in se razvija vzporedno s telesom. Ampak človeški duh tudi ni svojevrstna energija. Vsaka energija se da kvantitativno meriti. Prištevati ga moramo k naravi, čeprav ne poznamo njegovega razmerja do narave. — Naša glavna naloga je, izločiti iz neprestanih sprememb njih razmerja, ki so pa le konstrukcije našega duha. Predvsem naj nas zanimajo kavzalna razmerja kakor tudi finalnost. (Zielstrebigkeit.) Eden največjih problemov je, ali naj prisodimo finalnosti duševno načelo. Materialisti to kratkomalo zanikajo. Nepobitno je, da tvori človek z dušo in telesom del narave. Vsak volitionalni akt je finalnega značaja. Cilji so ravno tako v razvoju našega telesa. Vsa človeška narava deluje toraj v teleološkem smislu. Vsa ta dejanja pa imajo svoj izvor v psihiki. Po analogiji smemo soditi, da ovlada tudi razvoj vseh organizmov duševno naravno načelo. Reinke se dotika nadalje kontroverze med ateizmom in teizmom in se priznava (na svoj način) k poslednjemu, ki je pa bolj pesimističen, kajti »skušnje nam ne povedo ničesar o poslednjih vzrokih stvari, filozofične spekulacije ne vedo ničesar sigurnega. Mi ne pridemo prek spoznanja problemov v našem svetovnem nazoru.« — Audiatur et altera pars! (conf. Eliotov človek o neovitalizmu, v lanskem letniku »Omladine«). J. Reinke je kot prirodoslovni filozof eden najslavnejših *vitalistov*. Glavni spisi: Einleitung i. d. theoret. Biologie 1901, Die Welt als Tat 1905. Philosophie der Botanik, Die Natur u. Wir 1907, Haeckels Monismus u. seine Freunde 1907. Proslula je njegova teorija o »dominantah«.

Bergsonova »vstvarjajoča evolucija« in posameznik. Bergsonov intuitivizem se smatra za skrajno individualistično krilo sodobne filozofije. Njegov »élan vital« vsebuje vse življenje in bitje in žnjim skuša razložiti vsa metafizična vprašanja in vitalne pojave. Njegov vizionarski slog ima mnogo kozmične vznešenosti, toda njegovi termini krijejo vedno drugo vsebino in so bolj pesniški nakit. Kardinalne točke pa, da deluje ta »élan vital« v smeri vedno rastoče individualizacije in človeškega osvobojenja, lepe metafore ne morejo dokazati. Da je posameznikov razvitek le nekak refleks univerzalnega življenskega razmaha, to se čuje kakor misterij.

Materialisti in absolutisti nam nudijo, čeprav enostransko, razlago svetovnega mehanizma in ako hočemo napredovati, je enotnost svet. nazora nujna potreba. Obe smeri iščeta transobjektivno identito duševnih in materialnih potenc. Bergsonu je pa le za transobjektivno aktiviteto. Od njega venomer rabljeni pojmi gibanje, impulz, mocija i. t. d. so vendar nekaj relativnega in ne more biti vse v absolutni nepretrgani evoluciji. Ako obvelja Bergsonova teorija, ki je individualistična le na videz, moramo izločiti sploh svobodo posameznika. To je logična posledica njegove filozofije, po kateri je vse dejanje in nehanje individua le neskončno neznamen in predeterminirano pogojen del kozmične vstvarjajoče energije. R. O. Quick: »Bergson's creative evolution« and the individual, *Mind*, 4, 13.

Ruski intuitivizem zastopa v prvi vrsti N. O. Loskij: (Введение въ философію, ч. I. Введение въ теорію знанія, Спб. 1912) »Teorija poznanja je teorija resnice« pravi avtor. Ona raziskuje spoznanje od strani njegove resničnosti, t. j. razmerje med spoznanjem in predmetom spoznanja, med spoznanjem in bitjem, v katerem se govori resnica. L. se ozira na objektivno stran spoznanja. Logika mora določiti metode, psihologija preiskati subjektivno stran spoznanja. L. dokazuje nadalje, da teorija spoznanja in logika nista na psihologiji zasnovani vеди, kajti zanje ne obstajajo psihologični akti spoznanja temveč le vsebina in objektivni pomen. V tej točki se stika L. z Nemcem Husserl-om. Proti Kantovem kriticizmu povdarja L., da svet ni le zbirka simbolov, tudi ne kopije zunanjih predmetov, ne same predstave, ostvarjene od čustva in razuma, ampak da obstajajo neodvisno od spoznavajočega človeka. Spoznanje samo je proces diferenciacije istinitosti potom primere.

Prvotne oblike verskega življenja. Naprimitivnejša oblika vere je totemizem, in obenem tudi že cela religija z vsemi njenimi bistvenimi znaki. V njem nahajamo ločitev posvečenih in posvetnih stvari, pojem duše, duha in bajeslovne osebnosti, narodnega in mednarodnega božanstva, negativni kult z azketizmom, darilninie obrede, imitativne in zadržne svečanosti, pogrebne in penitencialne prepise. Med totemizmom in višjimi verstvi leže le razvojna diferenciranost. Z animizmom in naturizmom ne moremo več razložiti postanek vere; manjka jim univerzalnost. (Durkheim: *Les formes élément. de la vie religieuse*. Alcan, 12.)

Guido de Ruggiero: La filosofia contemporanea (Bari: Laterza & figli, 1912. 485 str. L. 6.—). Delo obstoji iz 4 oddelkov, ki razpravljajo o nemški, francoski, anglo-amerikanski in italianski filozofiji. Razven v Italiji je posvod idealizem glavna nota novejših smeri. Srečno razloženi so problemi kakor neovitalizem, novokritična šola, neopozitivizem Bantroux-ov in Milhaud-ov in Bergsonov intuitivizem. Avtor se dotika tudi verske filozofije sociološkega modernizma (Sorel) in pragmatizma (Schiller, James). Preciznost, kritičen duh in jasnost v izrazu in slogu so knjigi v priporočilo.

GOSPODARSTVO IN SOCIALNA POLITIKA.

Sociološki pojem napredka obstoji po neo-pozitivistu E. de Roberty-ju (Le concept sociologique du progrès v Rev. philosophique št. 3. 1913) iz treh komponent: 1. napredek fizikokemičnega znanja (tehnični in produktivni razvoj), vedno večje biološko znanje (bio-individualni in socialni razvoj) in nadorganično spoznavanje (oplemenitev človeške individualnosti). Skupna rezultanta se glasi: napredek znanja. — E. J. Urwick (A Philosophy of Social Progress, Lond. 1912) vidi glavno točko napredka v oplemenitvi in ojačenju človeške volje, ki hoče napredek. — Bolj zadovoljujejo izvajanja Y. Guyot-a (Konference v franc. sociol. družbi). Razven omenjenega tvorijo napredek: substitucija pogodbe za odredbo, omejitve državne prepotence, svobodna konkurenca diferenciranih stanov, prednost gospodarske konkurence pred politično. Napredek raste sorazmerno s človeško prevlado nad naravo in s pojemanjem koercitivne sile človeka nad človekom. — E. Faguet (L'idée de progrès, La Revue 15./IV.) je glede znanja bolj pesimističen. Človek ve mnogo, to je res, ali ljudje so relativno večji ignoranti ko nekdanji barbari. Človeku gre za srečo, a na njo in njene činitelje nima znanje kavzalnega vpliva. Napredek ni niti koristen predsodek, da, je celo nevarna izmišljotina, iluzorična ideja, zamenjava z iznajdljivostmi. Ne v napredek, mi smemo verjeti le v napredke posameznih naših močij.

Walter F. Willcox (A statistician's idea of progress, The intern. Journal of Ethics, april) pride do zaključka: Napredek je spreminjanje v gotovi smeri, naj je cilj že moralen, nemoralen ali amoralen. Napredek je odvisen od ideje, ki podaja celi vrsti evolučnih sprememb njeno vsebino, na kratko, napredek je povsem subjektivna ideja.

Spada K: Židje kot plemene, str. 63.

(Dr. Maurice Fishberg: Die Rassenmerkmale der Juden. Mit 42 Tafeln. München 1913. XI. 272 str. M 5.)

Politika in morala množic. Vzrok nizkega stanja politične morale leži v dejstvu, da se mora računati v vsakem vladnem sistemu z množico. Množica se pa razvija vsled svoje posebne psihike veliko počasneje ko posameznik. Duševno življenje mase je primitivno, intelektualni motivi igrajo v nji pičlo vlogo in masa ne more izvršiti nikoli dela, ki zahtevajo mnogo razuma. Zato pa nahajamo socialne človeške nagone v elementarni obliki, gotovo čustvo za pravičnost in usmiljenje z zapuščenimi in trpečimi. Te nagone mora uporabiti agitator in državnik, kjer odločuje glas mase v zadnji instanci. Sredstvo, vstvariti maso t. j. skupino sicer medseboj neznanih posameznikov s skupnimi idejami, je sugestija. Politika je praktičen izraz za moralo mase, parlament je ravno tako ko država le masa z njenimi karakterističnimi znaki in parlament,

najmočnejšo sugestijo miljeja našega časa, vodijo bolj formule, ko razum in prave ideje.

(Arthur Christensen: Politik u. Massenmoral. Zum Verständnis psychologisch-historischer Grundfragen der modernen Politik. Leipzig. Teubner 1912. 3 M.)

Maltuzianstvo v starem veku ni uspevalo nič manj ko v modernih kulturnih središčih. Moremo govoriti o nujni zakonitosti tega pojava. Pri Plateah je bojevalo še 8000 Špartancev. Eno stoletje pozneje pripominja Aristoteles, Šparta ni mogla več zbrati ko 1000 vojakov in dve stoletji pozneje piše Polybios (37. knj. 4. pogl.) da primanjkuje Grški ljudij, tako, da so mesta pusta in izumrta. Strabon je opazil, da je ostalo od 100 lakonskih mest le še 30 in Plutarh se počasnemu izumiranju ne more dosti načuditi. V Rimu se prične ta proces po drugi vojski s Kartago. L. 225. so imeli Rimljani 210.000 aktivnih vojakov in 558.000 v registrih, sto let pozneje pa, ko so ogromno pomnožili državo, ni bilo več mogoče zbrati toliko vojske in 100 let pozneje se je čudil Cezar o priliki ljudskega štetja ogromnemu nazadovanju v številu prebivalstva. Vsi staroveški avtorji pa navajajo taiste vzroke kakor smo jih vajeni slišati dandanes v nešteti variacijah. (Zeitschrift für Sozialwissenschaft 1913. V.)

Gospodarska bilanca prekmorskega izseljevanja v l. 1876—1910. Računamo li prevoznino po 160 K in 20 dolarjev akcijskega kapitala za posameznika in izgubo vsled njegovega odhoda na 2.000 K, so vzeli prekmorski izseljenci v teh letih seboj iz Avstrije 2.878,427.560 K in iz Avstroogrsko 4.920,986.000 K. V letih 1901—1910 je bilo poslano kot prihranek po le-teh izseljencih v Avstrijo 1.108,925.000 K in na Avstroogrsko 2.094,412.000 K. Po ameriških izveštjih je bilo tako poslanih v Avstroogrsko skoraj 500 mil. K, (265,000.000 v Avstrijo), tako da znašajo poslani prihranki za Avstrijo od 1876—1910 1.373,925.000 K. Iz primerjanja aktivnih in pasivnih postojank izseljeniške bilance pride na Avstrijo pasivum 1.504.502.560 K na Avstroogrsko 2.326,574.000 K. Ker je bilo pa več ko polovica izseljencev iz Galicije, nosi ta dežela izgubo 1.439,213.780 K, proti kateri more staviti le dobiček 686,962.500 K, tako da znaša končna izguba za l. 1876—1910 752,251.280 K. (Stat. Monatschrift, Brno. II. III. str. 126/7.)

Angleška socialna politika napreduje, odkar jo je prevzela l. 1906 liberalna stranka, z orjaškimi koraki. Varstvo otrok pred starši, obligatorična preiskava šolarjev, klinike za bolne šolarje, podajanje hrane ubogim šolarjem na državni račun, podpore in nasveti pri iskanju stanu, prepoved prodaje tobaka mladini, minimalni tarifi za domače delavce, obligatorično zavarovanje vseh delavcev proti bolezni, invalidnosti in nosečnosti, državni delavski inform. biro, minimalne mezde v rudokopih, osemurni dnevnik v premogokopih i. t. d. To so le nekatere stvari izmed

mnogih. K temu se pridružuje še obširna nova agrarna zakonodaja in finančne reforme. (La politique de réforme sociale en Angleterre, Conférences données a l'Institut par l'«Eighty Club».) Institut Solvay, Bruxelles 1912.) Primerjaj tudi: H. Levy: Ethischer Individualismus u. soziale Reform in England v Jahrb. f. Gesetzgbg. 1913, I.

»Centrala za stanovanjsko reformo«, odkoder prihajajo od l. 1907 reformni predlogi za reformo najemn. davka, je dosegla v petih letih več, ko se da v Avstriji pričakovati. Seveda je bilo stvari v korist, ker so bili sek. šefi oziroma ministri Meyer, Klein, Korytowski in Bilinski obenem strokovnjaki v svoji vedi, ne le portfeljni imetniki. Stanovanjska politika zaznamuje: zakon o ustanovitvi stanovanjskega fonda (22./XII. 1910), zakon o davčni olajšavi za nove stavbe, prizidke, prezidave in mala stanovanja (28./XII. 1911), zakon o davčni in pristojbinski olajšavi za občekoristne stavbene družbe (28./XII. 1911), zakon o državni podpori stanovanjske oskrbe (28./XII. 1911), zakon o stavenem pravu (tzv. Erbbaurecht) (6./VI. 1912) in zakon o dokladah kot odštevkih pri določevanju hišnega davka (23./VII. 1912).

Narodnogospodarski zavod pri Češki Akademiji, ki omogočuje s stipendijami manj premožnim mladim ljudem proučevanje tujih velekapitalističnih in veletrgovskih kakor tudi intenzivnejših poljedelskih podjetij, izkazuje v letnem sporočilu 63.930 K izdatkov za l. 1912. Poljedelski odsek je razdelil 33 štipendij v znesku 16.680 K, industrialni 55 stip. v znesku 39.430 K in trgovski 15 štip. v znesku 7820 K. Pod vodstvom prof. Grubra je zavod na najlepši cesti, da postane obenem tudi centralni, nasvetovalni, evidenčni, statistični in iniciativni bureau za vse češko gospodarsko življenje. Na vsak način bo igral važnejšo vlogo, nego Narodni svet, ki je bolj protokolni organ; zavod je razdelil v par letih svojega obstanka že 294.238 K štipendij, ter ima 380.000 temeljnega kapitala (ne vračunši mnogih posebnih fondov).

Historična analiza patriotizma, razprava (izide kot knjiga), ki jo je objavil univ. prof. R. Michels v Archiv f. Sozialwissenschaft 1913, 1. in 2. zv. podaja sledeče zaključke: Zgodovina patriotizma dokazuje, da obstoji p. iz čustvenih momentov in pravniških pojmov, ki bijejo vsaki logični ali etični utemeljitvi v obraz. V patriotizmu se zgrinjajo in sicer po miljeju različno najraznovrstnejši činitelji, ki nimajo po svojih ingrediencijah in ciljih nič skupnega. On je zdaj država, zdaj pleme, zdaj jezik, zdaj le instinkt in ti posamezni elementi se mešajo zelo različno. Evolucije in revolucije patriotične misli v zadnjem stoletju kažejo, da p. ni nikaka npravna zapoved. temveč le svojedobna historična nujnost, privatna zadeva vsakega mislečega človeka.

Židje kot pleme nimajo nikakih antropoloških svojstvenosti. Ne obstoji ne poseben židovski teint, ne oblika lobanje, ne žid. postava, ne žid. nos,

da niti ne židovski obraz. Plemenska enotnost židovstva je bajka. Kvečjemu se da govoriti o socialnem in psihičnem žid. tipu. Židovstvo je bilo in je le religija, nikdar pa pleme, kajti židje imajo po posameznih etnoloških miljejih vsa mogoča plemenska karakteristika. Enotnosti ni najti. Statistika je dokazala da ima 57% moških in 59% žensk pri židih grški tipus nosa in ne krivega, kakor velja pri nas za glavni odznak vsakega ben izraela.

Izseljeniški zarod daje sedaj ameriškemu znanstvenikom mnogo skrbi. Posebne komisije so dognale, da se razlikujejo otroci evrop. izseljencev, ki so rojeni v novi domovino izrazito od otrok, rojenih pred izseljevanjem. Razlika se tiče postave, teže, dolžine in širjave glave, indeksa in barve. Prva publikacija vsebuje podatke za Čehe, Ogre, Slovence, Slovake, Napolitanec, Sicilijance in vzhodno evropske žide. Razlage še ni mogla podati nobena dozrajna anthropol. ali sociol. teorija.

(Fr. Boas: Changes in bodily form of descendants of immigrants. New York 1912, 573 str.)

Avstrijskemu izseljevanju je posvečena dvojna številka (II. III. febr. mare 1913) per. publikacije »*Statistische Monatschrift*« (Brno, Friedr. Irrgang) Dr. K. R. v. Englisch je obdelal vso tvarino od l. 1876 do 1911. Pragmatično pisano, obsežno delo, z zelo številnimi statističnimi podatki, tabelami in diagrami, ki imajo za nas tem večjo vrednost, kar je grupirano izseljeništvu, kolikor gre, skrbno po narodnostih in deželah. Aktualen je tudi zadnji članek razprave: Wanderbewegung u. Volkszählung.

Kolektivne mezdne pogodbe se v Nemčiji razvijajo vedno bolj. Po uradni statistiki je bilo 31./XII. 1907: 5324, l. 1908: 5671, l. 1909: 6578, l. 1910: 8293 tarifnih pogodb. Število podjetij s kol. pogodbo je naraslo od 111.500 na 173.727, števila prizadetega delavstva od 974.564 na 1,361.086. Največ pogodb se sklene za 3 leta, čez tri leta jih je bilo le 271. Kakor pri nas je bilo v Nemčiji največ tarifnih pogodb v stavbeni obrti = 2437 za 74.420 podjetij z 465.051 delavci.

A. Ruge (Heideberg). Kot mednarodni inventar filozofske literature izdaja letna poročila: *Die Philosophie der Gegenwart. Eine internationale Jahresübersicht*. Da se ozira ta bibliografija le na dela, ki zaslužijo vsled posebne metode in eksaktne stvarnosti širšo pozornost, jo priporoča tudi nestrokovnjakom. Izšla sta letnika 1910 in 1912. Poslednjemu je priložen cirkular, kjer protestira 106 fil. docentov proti oddaji fil. stolic zastopnikom eksperimentalne psihologije.

Vs eučiliščne stolice za socialno higijeno in soc. pravo so se ustanovile na univerzi v Berlinu (Dr. A. Grotjahn) in na tehniku v Monakovem (Dr. Kaup). Znanstveno preiskovanje pravnih in higijeničnih problemov s socialnega stališča pridobiva na javnem priznanju.

Statistika telefonov. »Telephone Engineer« objavlja statistiko telefonskih postaj na celi zemlji. 1. pros. 1911 je bilo na zem. površini 11,272.893 telefonov. Na Združene države jih pride 7'6 mil. t. j. 8 telef. postaj na 100 prebivalcev. V Evropi je 3 mil. telefonov, od teh 1,068.000 v Nemčiji, 649.000 v Angliji in 233.000 v Franciji. Celotna dolžina vseh telefonskih napeljav meri 43 mil. km. t. j. 4kratno daljavo med zemljo in luno.

»Moralno sodišče« se imenuje pred kratkem v Illinois (Z. D.) uza-konjena naprava. Ta sodni dvor bode tvorilo pet dam, ki bodo odloče-vale glede protekcije in zaščite mladih deklet in delavskih žen proti nemoralnim korakom njih predpostavljenih šefov in uradnikov. Sodišče bo sprejemalo ženske tožbe, presojalo njih tehtnost in zasledovalo inkriminirane osebe.

BIBLIOGRAFIČNE NOVICE.

»Česká Politika«, velik zbornik, obstoječ iz 5 obširnih knjig je končana. I. del obsega avstrijsko inostransko, narodnostno in cerkveno politiko XIX. stol., II. ustavni razvoj, III. zgodovino novodobne češke politike, IV. agrarno, industrialno in socialno politiko, V. kulturne, posebno šolske naloge države. Celo delo ima 4979 strani in stane vez. 75 K 40 v. Sodelovali so najboljši češki znanstveniki. — Vsebinsko modernejši in preglednejši kakor tudi stvarno bogatejši je zbornik: Laband-Beroltzheimer-jev: »Handbuch der Politik«. Prvi del obsega temelje politike, drugi naloge politike. Izd.: Dr. W. Rothschild, Berlin 1912. Obe knjigi (vel. leks. form) staneta vez. 40 M.

Najslavitejša knjiga zadnjih dveh let je Norman-Angell-ova »The great illusion«, ki zna preustrojiti vso državno politično umetnost. Avtor dokazuje, da nobena militarična zmaga ne prinese zmagovalcu gospodarskih koristij, ker sloni vse blagostanje ekonomski civiliziranega sveta na kreditu in trgovskih pogodbah, ker konfiskacije niso več mogoče in ker je denarni trg mednarodno najtesneje organiziran. Splošno prihaja Angell do istih zaključkov ko Ives Guyot (gl. članek). Knjiga je izšla tudi v cenemem nemškem prevodu (Verlagshaus Vita, Berlin-Charlottenburg) in se priporoča sama.

»Jahrbücher der Philosophie« se imenuje kritično urejen letopis, čegar I. zvezek je izšel v zal. E. S. Mittler & Sohn, Berlin SW 68. Izdajatelj je prosluli Dr. M. Frischeisen-Köhler. V prvem letniku so zastopani med drugimi: E. Cassirer, Frischeisen-Köhler, Utitz, Spann. Čez 400 str. M 8'—. Za kažipot v ogromno naraščajoči filozofični literaturi bi znala služiti marsikomu: Dr. Rich. Herbertz: *Die philosophische Literatur*. Ein Studienführer. (Stuttgart, W. Spemann, 1912, str. 222. M. 5'—) zraven

bibliografije so tudi krajši članki o sodobnih smereh v posameznih filozofičnih področjih.

»Hrvatska pisma« **Milana Marjanovića**, ki izhajajo letos v »Srpskem književnem Glasniku« prinašajo mnogo zanimive politične, kulturne in socialne tvarine o vprašanju jugoslovanskega zблиžanja in so v naših dneh, ko se je to gibanje pokazalo tudi pri nas izraziteje, veleahtualne. Zanimiva studija o tem problemu je tudi poglavje »La nationalité serbocroate« v zbirki »Les aspirations autonomistes en Europe« (Alcan, Paris 6./I. 1913). Z vseslovanskega stališča piša o temi zbornik: Славянскій вопросъ въ его современномъ значеніи. Спб. 1913. 139 str. 60 kop.

»Novina« reprezentativna revija češke moderne je morala prenehati koncem 1912. (Govori se, da je dal Dubský, njen lastnik, redakciji odpoved, ker se ni držala ozkoprnsne realistične manire, ki je gluha za vsak modernejši pokret in vsiljuje povsod svojo »socialno moralo«). Sotrudniki »Novine«, Šalda, Nejedlý, Novák, Nováková i. t. d. so ustanovili na to smotro »Česká Kultura«, katere 14 številčk upravičuje najboljšo priporočitev vsem, ki hočejo biti glede češke moderne na tekočem.

Ruska kultura in gospodarstvo je vsebina velikega zbornika, ki ga je izdala ravno Göschen-ova tvrdka. (Russlands Kultur u. Volkswirtschaft, Aufsätze u. Vorträge im Auftrage der Vereinigung f. staatswissenschaftl. Fortbildung zu Berlin; herausgegeben v. M. Sering, M. 7'20.) Delo vsebuje monografije o sodobnem stanju ruske kulture, literature, ruskega prava, notranje politike, agrarne reforme in zakonodaje, industrije, financ in o pomenu Rusije v svetovnem gospodarstvu.

Александръ Закржевскій je končal ogromno svojo trilogijo o Dostojevskem, delo, ki hoče biti natanko podoba in evolučna kritika ne le Dostojevskijeve vstvarjajoče genialnosti, temveč vseh sodobnih kulturnih gibanj, predvsem versko-socialnih, ktere zasleduje avtor do najnovejšega časa. Trilogija je eno najboljših del o polpretekli in sodobni ruski kulturni zgodovini in obstoji iz knjig »Подполье«, »Карамазовщина« in »Религія, Психологическія параллели«. Izd. »Искусство«, Kiev 1913.

G. d'Annunzio je izdal ravnokar pesniško delo: La vita di Cola di Rienzi. Opus je sam ob sebi kratek, zato mu je pridal A. zelo učen predgovor in še učenejši bibliografični dodatek. Ker pa je prišla večina njegovih prejšnjih spisov na indeks, si je priskrbel A. pri florentinskem ordinarijatu škofov imprimatur, pri Academia della Crusca pa izjavo, da je spis brez najmanjše jezikovne hibe.

Mednarodni poljedelski institut je pričel izdajati letos »Internationale agrarökonomische Rundschau« in »Intern. agrartechnische Rundschau« (oba mesečnika) à 15 M. l. V dosedanjih francoskih publikacij je bila o našem kmetijstvu le redkokedaj kakšna notica. Morda se bo inteli-

genca skoro povsem agrarnega slov. naroda pobrigala malo več za nemške publikacije.

»Weltwirtschaftliches Archiv« je jela izdajati tvrdka Fischer v Jeni. (izd. Bernhard Harms). Perijodično delo se bo oziralo na nar. gospodarsko le v toliko, kolikor je svetovnega značaja. Ono bo prinašalo izključno znanstvene teoretične analize, kavzalna razmotrivanja in bogato kroniko ekonomskih novostij. Vendar pa ni proračuna, edino za znanstvenike, temveč tudi za uradnike in trgovsko interesirano občinstvo.

Nove publikacije mednarodnega statističnega zavoda (Bulletin de l'Institut International de Statistique, tome XIX. Haag W. P. van Stockum et fils) vsebuje zelo zanimive statistične podatke in razprave o umrljivosti, prolifinosti, razvitku mest, kriminalistiki, poljedelstvu, žitnih cenah, kmetijski in industrialni produkciji, mobiliarnih vrednostih, dohodkih i. t. d. i. t. d.

Za studij avstrijske zgodovine velikega pomena je spis: R. Charmatz: Wegweiser durch die Litteratur der österr. Geschichte. Berlin 1912. Cotta. 3 M. 50. Avtorjevi spisi o avstrijski notranji politiki in avstrijsko-nemški politiki so postali radi svoje objektivnosti zelo priljubljeni.

Dušanov Zakonik je izdal Jefrem Gerasimović v nemškem prevodu. (Duschan's Gesetzbuch (1349—1354.) Verfassungsurkunde des Serbischen Kaiserreiches im Mittelalter. 3 M., tako da postane lahko dostopen pripomoček za studij jugoslovanske pravne zgodovine.

KULTURNI DROBIŽ.

Debussy in sodobna senzibiliteta. Debussy-jeva muzikalna umetnost odkriva subtilne in rahle življenske občutke. Ker sta melodija in ritem obrabljeni formi, hoče najti novo formulo za našo občutljivost ter proučuje komplirane akorde, ki se združujejo, odbijajo in razkrajajo. V tem tekočem miljeju se razdrobi glasbena misel in zgubi svojo preciznost. D. odklanja običajna pravila, konstruktivne metode, kakor »odklanja mistik pridi-garsko retoriko«. On ne poje in ne govori nikdar, najdiskretnejša čuvstva se bojijo izraza, govore le v šepetu. D-jeva, nekoliko boleštna in tuja ublaženost laska naši utrujenosti; njegove bežeče note so kakor trenutna čuvstva, ki jih ne veže nič, se nas za trenotek dotaknejo in zopet izginejo. Na kratko, debussy-zem je neke vrste »artistični kvietizem«, ki ga označuje udanost in neskončna mehkost občutljivosti, ki zna samo sanjati in trepetati in je srečna ako se more brez odpora in komaj zavestno udati bajnim muzikalnim sugestijam. (L'action nationale 10./III.)

Germani niso Indoevropejci. Že dolgo so se trudili Scherer, Delbrück in Bréal, raztolmačiti dvakratno spremembo (Lautverschiebung) soglasnikov v nemškem jeziku. Sumili so, da je povzročilo to sosedstvo tujih plemen. Feist gre dalje in stavi hipotezo, da Germani morda sploh niso bili Indoevropejci. Dolichocefali, ki so tvorili prvotno glavni kontingent germanskega plemena, so govorili najbrž avtohtoni srednjeevropski jezik, od katerega imamo še borne ostanke (Iberci, Etruski, Baski). Za 30% nemških besed ni najti korena v drugih indoevropskih narečjih. (Abend, Adel, Arm, Bach, Bank, Baum etc.) V prvem tisočletju pred Kr. so podvrgli Germani indoevropska plemena, pojavila se je asimilacija jezikov in odtod slovita »Lautverschiebung«. Hipoteza vznemirja lingviste; naravno! (Feist: Die germanische u. die hochdeutsche Lautverschiebung sprachlich u. ethnographisch betrachtet. 36.)

Ibsenov pesimizem, ki ga imajo vsi ljudje na jeziku, ni drugega ko klasična etiketa, ki jo prilepijo lit. zgodovinarji vsaki literarni novosti. Ibsenovo delo res ni veselega značaja, ali ono vsebuje več optimizma, nego na pr. Tolstoj, Turgenjev, Zola ali Maupassant. Smrt v I. dramah ni tragičen dogodek ne za Svula, ne za Branda, Heddo, Solnessa, Borkmanna, Rubeka i. t. d. Hedvig smatra smrt za milost, Rosmer in Rebeka pogineta polna upanja v boljše razmerje. Ellida pa je le simbol filozofične spekulacije o svobodni volji. Nasprotno ko Tolstoj, je postajal Ibsen proti koncu vedno večji optimist pozabljal turobne fantazije iz mlajših let in videl ogromen bodoči napredek v čustvovanju sreče, če ne za posameznika, vendar za pleme. Za to je jel propovedovati reformo vzgoje in pouka, kot najizdatnejše sredstvo za hitrejšo udejstitev teh ciljev. (Edwin Bjorkman. The Contemporary Review, april 1913.)

Ruski futuristi so bili združeni dozdej v dveh skupinah, v moskovski in peterburški, ki izdaja »Peterburskij Glašataj«. Ali futurizem se jim je zdel že preobrabljen in zato so ustanovili novo šolo: »ego-futurizem« in »akmeizem«. Novi program spominja na Marinetti-jeve invective proti muzejski arheologiji: »Mi smo obraz naše dobe. Akademija in Puškin sta nerazumljivejša od hieroglifov. Puškin, Dostojevski, Tolstoj, proč žnjimi pod kolesa socialne lokomotive. Mi hočemo braniti pesnikove pravice: 1. obogatiti slovar... Ruski futuristi se hočejo osvoboditi od laških, ali njih razlogi so temni in nerazumljivi. (Valerij Brjusov v Rus. Mysl, maec.)

Anglikanski klerus vznemirja rast katoliškega »prebivalstva. Poprečno pristopi letno 8000 ljudi h katolicizmu. V 12 letih je prestopilo 446 pastorjev, 205 častnikov, 120 sodnikov, 60 zdravnikov in 66 plemičev. Liverpolska cerkev sama je zgubila na ta način v 10 letih 38.000 duš. Začetkom XIX. stol. je bilo v Anglii 180.000 katolikov, danes jih je 23krat več t. j. čez 2.200.000.

»Société de conférences étrangères en France« se je ustanovila letos v Parizu. Njen namen je, privabiti pred pariško inteligenco tuje znanstvenike, predvsem politike in jim dati priložnost, zastopati in zagovarjati svoje stališče in teze pred kozmopolitično izbranim občinstvom. Prva seja se je vršila 2. 5. t. l. Ustanovitelj in predsednik akčnega odbora je J. Ernest-Charles.

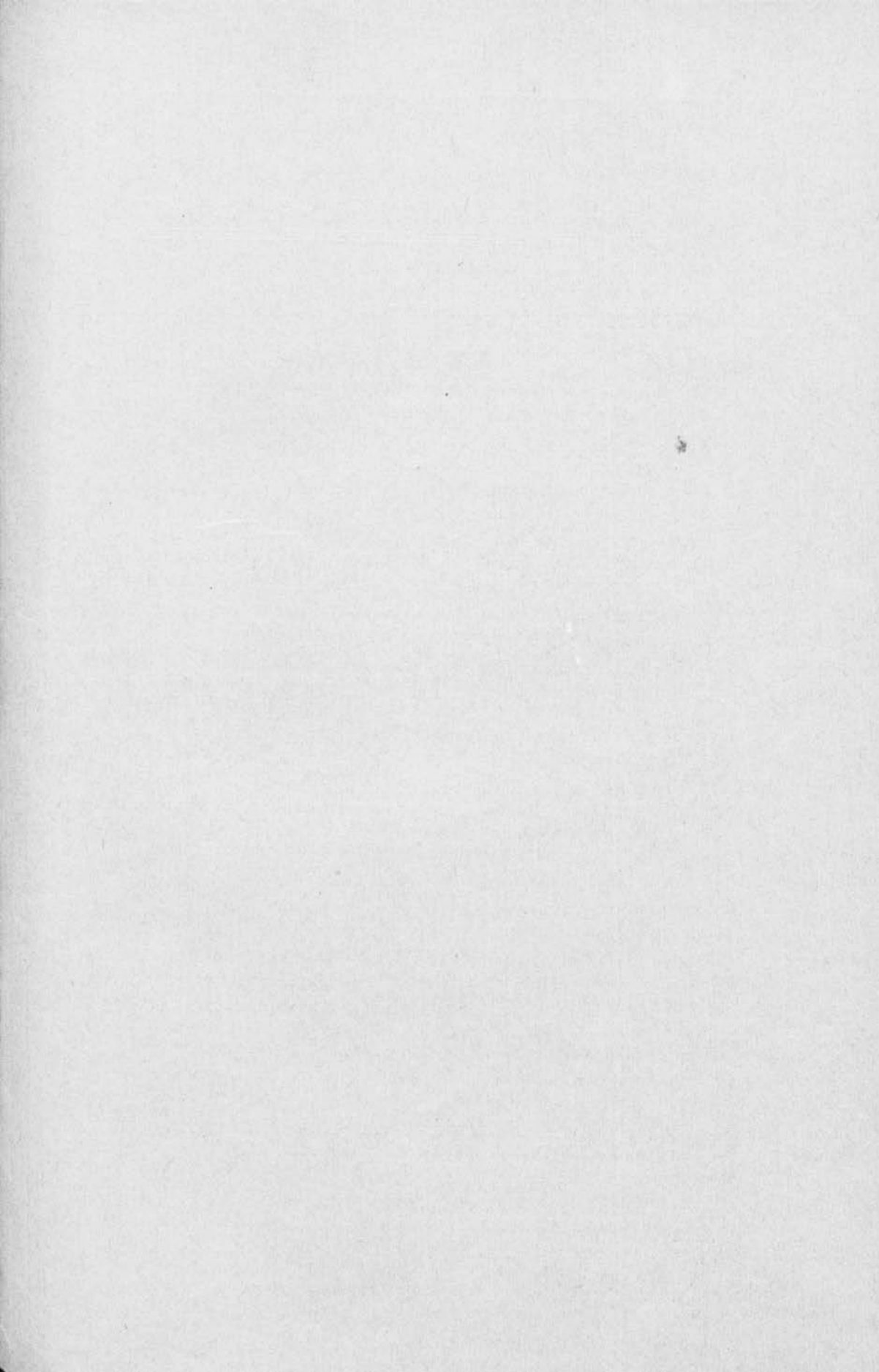
RAZNO.

Slovenska toponomija, najsiromašnejša pastorka naše c. kr. vlade, utegne z izdajo zemljevida slovenskega ozemlja dobiti v »Mat. Slovenski« prav mačehinsko skrbnico. Zalostna resnica! L. Pintar se po »Ljub. Zvonu« in drugod že desetletja trudi na tem polju. Četrta korektura zemljevida pa kaže, da zemljepisni odsek vsega tega ne pozna; znanstvena trmoglavost se odseku menda pač ne more očitati. Naj bi ti gospodje vsaj prelistali letošnji »Ljub. Zvon«! — Zraven tega je tudi kranjski dež. zbor sklenil, da se čimprej kritično pregledajo vsa krajevna imena na Kranjskem. Gospodje slovenski zemljepisci imajo torej tu že drugo lepo priliko, da jo porabijo pri izdaji slovenski zemljevida. Ali se ne bi za letošnje počitnice dala stvar organizirati skupno od obeh strani? Če je p. n. občinstvo čakalo pet let, mislim, da bi lahko počakalo še eno leto. Le na ta način dokaže slovenski zemljevid svojo eksistenčno pravico. Karta, ki jo izda naš najvišji kulturni zavod, mora postati kodeks naše toponomije. Tudi glede tega, kateri kraji naj bodo na karti naznačeni, je treba postaviti kak princip. Na zemljevid spadajo na vsak način v prvi vrsti kraji, ki dajejo okolici ime, oz. kjer se nahajajo uradi, dalje politične in katastralne občine, župnije in šole, končno tudi kraji, ki so zgodovinsko in literarnozgodovinsko, geografsko in geološko važni, šele potem je mogoče dati prostora tudi drugim vasem in selom. Prav tako naj bi ne manjkala imena raznih pokrajin, ki jih ljudstvo tako lepo razlikuje, ki pa jih inteligence hoté ali nehoté zamenjava s širjimi, nerazumljivimi pojmi. Temeljito se je treba posvetovati nadalje glede imen gorskih grebenov in njih geografskih mej. — Ne bodimo torej polovičarski! Kar napravimo danes, mora pri nas veljati za petdeset let. Jože Rus.

Sramotenje. Pri pogrebu prerano umrlega prof. dr. Milana Pajka je realni ravnatelj prepovedal dijakom nesti venec s slovensko trojbojnico. Objestni Nemeč je cinično, nezaslišano osramotil mrtvega in žive Slovence . . . Psovka je padla, na mestu ni bila zavrtnjena in nihče nam je ne izbriše; ampak pozabiti je ne smemo za nobeno ceno . . .!

»Slovenski Klub« se je ustanovil v Ljubljani. Mesečnina 3 krone. Avgusta meseca priredi Klub prvi skupni izlet in sicer na jug. Priglasiti se je treba do konca julija in seveda biti član Kluba. Upamo, da se mnogokteri dijak priklopi tej ekspediciji.

Izdaja in oblastem odgovoren A. Ogris. — Tiska dr. E. Grégr in sin v Pragi.

VSEBINA 1.-4. ŠT.:

Omladina v desetem letu.

Nekaj jugoslovanstva.

Starejšina: Jugoslovanski program.

A. Ogris: Ni vse zlato, kar se svetli.

M. Kostanjšek: Stavka na eksportni akademiji in vprašanje trgovske visoke šole.

Maske in profili XV. A. Ogris: Gustave le bon.

Yves Guyot: Ekonomski imperializem.

J. Krznarič: Razvoj naprednog pokreta.

S. Z.: Za narodno jedinstvo jugoslavenskih plemena.

I. H. Z.: Slovenska upodobljajoča umetnost, jesenska in poletna razstava.

DIJAŠKI VESTNIK. Praga; Dunaj; Gradec. Abiturientom. Stradanje Shod zveze češkega dijaštva. Omladina — Preporod. Naše publikacije Starejšinstvo, Smrt.

LITERATURA. Cankar: Milan in Milena. A. Novačan: Naša vas. Matica Slovenska 1912. Luciano zucchini. »Knihy dobrých autorů«.

FILOZOFIJA IN SOCIOLOGIJA. Sociološki pomen narodnosti. Problemi svetovnega naziranja. Bergsonova vstvarjajoča evolucija. Ruski intuitivizem. Prvotne oblike verskega življenja. La filosofia contemporanea.

GOSPODARSTVO IN SOCIALNA POLITIKA. Sociološki pojem napredka. Politika in morala množic. Maltuzianstvo v starem veku. Bilanca izseljevanja. Angleška socialna politika. Židje kot pleme. Moralno sodišče, itd.

BIBLIOGRAFIČNE NOVICE. »Česká politika«. — »The great illusion«. — »Hrvatska pisma«. Marjanoviča. D'Annunzio. Dušanov zakonik, itd.

KULTURNI DROBIŽ. Debussy in sodobna senzibiliteta. Germani niso Indoevropejci. Ibsenov pesimizem. Ruski futuristi, itd.

RAZNO. Slovenska toponomija. Sramotenje. »Slov. Klub«.

Umetniška priloga: Trainik Fran, Sence življenja.

Uredništvo je prejelo sledeče publikacije: Ivan Cankar: MILAN IN MILENA. Ljubezenska pravljica. Založil in izdal L. Schwentner. Ljubljana 1913. Cena 2:50 K, vez. 3:50. — Anton Novačan: NAŠA VAS. II. del. Založila in izdala Kleinmayer in Bamberg, Ljubljana 1913. Cena 3 K, vez. 4:50 K.

OMLADINA STANE LETNO 4 K, ZA UČITELJSTVO 3 K, ZA DIJAKE 2 K; POSAMEZNE ŠTEVILKE 50 VIN. — ODGOVORNO UREDNIŠTVO IN UPRAVNIŠTVO JE NA KRALJ. VINOGRADIH. — VSI UREDNIŠKI PRISPEVKI IN UREDNIŠTVA SE TIKAJOČE STVARI NAJ SE POŠILJAJO NA NASLOV: »OMLADINA«, KRALJ. VINOHRADY, BRANDLOVA 34. — ODPRTE REKLAMACIJE Z OZNAČBO »REKLAMACIJA« SO POŠTNE PROSTE. — IZDAJA IN OBLASTVU ODGOVOREN JE A. OGRIS. — TISK. DR. E. GRÉGR A SYN. — PONATIS DOVOLJEN LE Z NAVEDBO VIRÁ.